

Tartalomjegyzék
1993. évfolyam, 3., 4. lapszám

Szerző

Dobos László
Békési Ágnes

Cím

20 éves a Gyermekváros
A család pedagógiája - avagy a pedagógia
családképe

James Barbarino,
Anne C. Gabarino
Fordította: Margita Nóra
Szécsényi Mihály,
Molnár László,
dr. Radoszav Miklós,
Bartha László,
Bandi László,
Czikó Benjámín,
Oláh Jánosné,
Németh Endre

A kőbölcső mint olyan, avagy a
gyermek érzelmi bántalmazása

Aktuális gondolatok a gyermekjólét és
gyermekvédelem törvényi szabályozásának
koncepciójáról

Alapítvány a felbomlott családok
gyermekéiért
(Az egyszülős klubból a gyermekvédő
pártig)

A Nappali Szülő hálózat működéséhez
javasolt kritériumok és elvárások

-halmi-

Anyaoztalmazó Ház

Csizmadia Ferencné

A Püspökladányi Családpedagógiai
Konferenciáról (1993. április 5-6.)

Hortobágyi Katalin

Az erdei iskola

Erdős Eszter

A Zsibriki rehabilitációs otthonról

Gaál Albert

BARLANGRAJZ
(Egy rendező balsejtelmei tervezett
filmjének várható sorsáról)

Benedek László (összeállította)

Egy gyermekotthon megszüntetésének és
a GYIVI munkatársainak átképzéséhez és
továbbképzéséhez kapcsolódó program
tapasztalatairól

Várhalmi Judit Máray Ágnes	Egy nap Zsibriken Esettanulmány
Szávai Ilona Mari Okle Fouracre (Fordította: Szaszko István)	„Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan” Hallgassunk a világ gyermekeire "Játszani is engedd..." Az ifjúság és megváltozott Európa Human Cordinatio Egyesület Kapcsolat Alapítvány Képek az osztrák gyermekvédelemről A drogambulancia munkája és a betegek
Gáspár Károly Pongrácz Adél	Könyvespolc Környezet és fejlődés
Gáspár Károly	Környezet és fejlődés
Ima	Környezet és fejlődés
Takács Imre	Merre tovább családsegítők?
Vida Zsolt Gergely	Néhány adat a főváros „gócpontjairól” TEHET ÖN VALAMIT A JÖVŐÉRT? igen A TIN-TA – Tizenéves Tanácsadó története Pályázati felhívás Tom Andersen Kecskeméten Fóti megújítás Jószolgálati Gála Felhívás Aláírásgyűjtés a nők és gyerekek elleni erőszak ellen VI. Családterápiás Világkonferencia Új segédkönyv Konferencia Pozsonyban Aszódi Mozi Valóság és fantázia A Szeretet Misszionáriusai
Kollmann J. György B. K.	

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

20 éves a Gyermekváros

A miskolci Gyermekváros építését 1971-ben kezdték meg, és 1973. december 3-án adták át. Az állami gondoskodás rendszerében élő – főképpen testvér – gyermekek elhelyezésére szolgál, családias csoportokban. Az intézmény az itt élő 5-24 éves gyermekek és fiatalok számára teljes körű gondoskodást, oktatásuk és nevelésük biztosítását, valamint az életre történő felkészítésükhöz nyugodt háttérrel jelent.

Az óvodai foglalkoztatás, az általános iskolai képzés és a nevelőotthoni ellátás mellett speciális szakiskola is működik a Gyermekvárosban, ahol kosárfonó, kertész és gazdaasszony szakmákkal ismerkedhetnek meg a fiatalok.

Az oktató-nevelő munkát, az életre történő felkészítést jól felszerelt tantermek, szakköri és szabadidős helyiségek, sportpályák és – főleg a dolgozók által írott pályázatokon nyert pénzek felhasználásával – csoportkonyhák, étkezők, családias lakóhelyiségek biztosítják.

Az intézményben dolgozó pedagógusok munkáját hatékonyabbá teszik és segítik a speciális szakemberek: pszichológus, utógondozó, családgondozó, logopédus és konzultáns gyermekpszichiáter tevékenysége. Munkájuk nemcsak az itt élő gyermekeket érinti, hanem a városból ide járó, általános iskolai tanulmányaikat itt folytató, speciális foglalkoztatást igénylő, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő gyermekeket is.

Az egyre nehezedő anyagi körülményeken próbál javítani és segíteni az 1991-ben létrehozott „Ember a gyermekekért” elnevezésű alapítvány. Céljai között az állami gondoskodásban élő gyermekek életfeltételeinek javítását, oktatásuk és képzésük anyagi segítségét, társadalomba való beilleszkedésük zökkenő mentesebbé tételét fogalmazta meg.

Az intézmény széleskörű kapcsolatrendszere jelentős szakmai segítséget biztosít, mely országunkon belül a gyermekvédelmi és egyéb szervezetekkel való napi közös tevékenységet jelent, határainkon túl pedig jónéhány ország hasonló feladatot ellátó intézményével – Németországtól Izraelig – gyümölcsöző együttműködést.

A Gyermekváros 20. életévébe lépett. Ezen idő alatt több ezer gondozott talált itt otthonra. Jelenleg is 200 gyermeknek és fiatalnak nyújt nyugodt, biztos életet. Az intézmény falai sok örömet és vidámságot „tapasztaltak”, de legalább annyi emberi tragédia kárvallottjait a nehéz sorsú gyermekeket is látták. Tanúi voltak a gyermekek boldog ünnepeinek, egyszerű hétköznapijainak, az itt dolgozók áldozatkész, felelősségteljes munkájának, és annak a közös szomorúságnak, melyet az állami gondoskodásban élőkkel szemben társadalmi előítélet okoz.

Az itt élők nagyobb része tisztességesen végzi tanulmányait, kikerülése után megállja helyét az életben, eredményesen beilleszkedik a társadalomba. S mint mindenütt, ahol emberek élnek, itt is vannak olyanok, akik nem tudják, vagy nem akarják a szabályokat betartani, összeütközésbe kerülnek a törvénnyel. Nőttek fel olyan fiatalok is, akik több szakmával rendelkeznek, akik leérettségiztek, akik felsőfokú tanintézetbe jártak – jelenleg is folytat tanulmányokat gyermekvárosi növendék főiskolán – és olyan fiatalok is, akik sajnos, mind a mai napig nem találták meg a helyüket. De bármi történt velük, bárhogyan alakult sorsuk, a Gyermekvárosban mindig szívesen látott, örömmel fogadott, kedves hazatérő családtagok.

Velük és az itt élőkkel együtt az intézmény dolgozói gazdag, több hónapra kiterjedő rendezvénysorozattal igyekeznek méltóképpen ünnepelni az évfordulót. A fontosabb programok a város és a megye hasonló jellegű, ilyen feladatokat ellátó intézményei számára nyitottak, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

A számtalan ünnepi eseményből kiemelkednek a szakmai rendezvények. 1993. április 21-én egész napos találkozó lesz, melynek vendége és előadója Alfons Schmalstieg, a neuhausi gyermekvédelmi intézmény nyugalmazott igazgatója.

Október 11-15. között pedig pedagógiai szeminárium megrendezésére kerül sor a FICE – a Nevelőotthonok Nemzetközi Szervezete – Magyarországi Egyesülete és a Gyermekváros közös szervezésében. Vendég és szemináriumvezető Páter Hans Schoch szaléziánus szerzetes, a waldwinkeli szervi fogyatékos gyermekeket képző intézet igazgatója.

Több kiállítás, körzeti kulturális és sportverseny, játék és vetélkedő színesíti és teszi emlékezetessé az évfordulót.

A gyermekek és dolgozók felidézik az eltelt 20 év eseményeit, megünneplik a születésnapot, és készülnek a jövő további feladataira, örömeire.

Boldog születésnapot, szép ünnepi esztendőt, és még sok-sok tevékeny 20 évet, Gyermekváros!

Dobos László

Műhely

A család pedagógiája – avagy a pedagógia családképe

Családpedagógia néven egy új szak van születőben, amely a tanárképzésen belül aspirál kitüntetett helyre.

Úgy tűnik, hogy a pedagógiát mint praxist vagy mint tudományt megújítani szándékozók újabb és újabb szakterületek létrehozásával vélik megoldani a problémát. (Lásd még: drámapedagógia, szociálpedagógia)

Minden mégoly jószándékú igyekezetnek útját állja azonban az a tény, hogy a pedagógia normatív tudomány. Nem szükségképpen az, de nálunk honos megnyilvánulási formáiban mindezidáig az volt, s még jóidéig az lesz. A pedagógiai elmélet ugyanis megszabja, hogy egy bizonyos korosztályba tartozó gyerekek milyenek kell lennie, s hogy milyenek nem szabad lennie. (A pedagógiai praxisban ez nem ennyire egyszerű. A szakmáját magas szinten művelő tanár tudja, hogy munkájának sikere elsősorban attól függ, hogyan képes formálni magát a gyerekekkel való viszonyában.)

Ily módon a családpedagógia (mint ahogy a drámapedagógia, szociálpedagógia is) egy önmagának ellentmondó megnevezés. A társas jelenségek vizsgálata ugyanis, hát még a hozzájuk való segítő szándékú közelítés! – nem túri a normatívákat.

Ellenáll az ilyen megközelítésnek minden társas alakulat, amely öntörvényű, s nem mesterségesen, hatalmi vagy adminisztratív eszközökkel kialakított. Az iskolai osztályokban zajló folyamatok egy részének didaktikus, normatív elemzése talán ezért is kivihető, mert a klasszikus, XIX. századból ránk hagyományozott iskolai osztály mesterségesen, a spontán társas történések ellenében létrehozott és működtetett egység.

A pedagógia, ideologikus jellegénél fogva nem először bocsátkozik bizonytalan kimenetelű vállalkozásba. Példa erre a közelmúlt pedagógiai közösség-elmélete és kiterjedt irodalma. Mindezek alapján megszatott, hogy milyen a jó és milyen a rossz közösség. Közösségnek számítottak a nyilvánvalóan adminisztratív úton létrehozott iskolai osztályok, s illegitimé váltak a valóban közösségként működő informális csoportosulások. A megfelelő változtatásokkal ez a folyamat végbemehet a család, mint az egyik legfontosabb értékkepző csoport vonatkozásában is. A dolog annyival talán még aggályosabb, hogy ez utóbbi folyamat a privátszféra eleddig viszonylag háborítatlan területeit érinti.

Ha valaki ugyanis nem a kívánatos normáknak megfelelő „közösségi ember”, még élhet szuverén, teljes értékű magánéletet. Ha viszont legsajátosabb privát életében minősítik nevelésre, „pedagógiára” szorulónak, minden szuverenitásától megfosztatik. A szakterület megalkotóinak jobbító szándékát természetesen nem vonom kétségbe. A fentiekben kizárólag a várható következményeket érintettem.

Ami a tervezett családpedagógia szak által közvetített ismeretek alkalmazását, a „pedagógiai családgondozást” illeti, az ennek tulajdonított feladatok megtalálhatók a területi családgondozók, területi szociális munkások, fejlesztő pedagógusok, iskolai pszichológusok munkaköri leírásában. Ezeknek a foglalkozásoknak egyik közös ismertető jegye, hogy feltétel nélkül képviselik a gyerek érdekeit, főleg azokban az esetekben, amikor ezt senki más felnőtt személy nem teszi meg. A tervezett családpedagógia szak aktivitásának köre azonban ennél jóval szélesebb. A fent felsorolt szakterületeken dolgozók egyike sem jogosult arra, hogy a

család határozott kérése és beleegyezése nélkül családterápiát végezzen, a családpedagógus azonban megteheti ezt. Hogy meggyőzéssel, rábeszéléssel, vagy valamilyen más módon, az a jelenlegi tervezetből nem derül ki.

A segítő szakmákban dolgozó szakemberek egyike sem rendelkezik olyan széles körű képzettséggel és főleg jogosítványokkal, amelyekkel a szakalapítást célzó tervezet a családpedagógust felruházza. A tervezetben leírt családpedagógus ugyanis omnipotens. Tudni véli, hogy milyen az ideális család, és beavatkozik, ha ettől eltérő esettel van dolga. Függetlenül attól, hogy ezt a család kéri, elfogadja vagy sem. Félreértés ne essék, itt nem az azonnali intézkedést igénylő esetekről van szó, hanem a „normától” eltérő családi életről. (A tervezet ilyen eltérésnek tekinti a családban lezajló válást, a házasság előtti ill. házasságon kívüli nemi életet, a kiegyensúlyozatlan, rendezetlen életmódot stb.)

A „teljes státusban, teljes időben végezhető családpedagógiai munka” a jelenlegi tervek alapján azt eredményezné, hogy az iskola mint intézmény jogosítványt nyerne a családok privát életének szabályozásához. Mindeközben a progresszív iskolai mozgalmak éppen azt szorgalmazzák, hogy az iskola méltányolja a szülők nevelői kompetenciáját, és negligálja az egyirányú függő viszonyt. A családpedagógiával kapcsolatos elképzelésekben rejlő jószándékot ugyanakkor senki nem vonhatja kétségbe.

Láthatóan az az igyekezet munkál a tervezet kidolgozóiban, hogy minél több olyan szakembert kell képezni, akik hatékonyan meg tudják védeni az egyre kiszolgáltatottabbá váló gyerekek érdekeit. S mindezt nem a családok ellenében vagy a családok nélkül képzelik el.

Ez igen vonzó álláspont! Ellenvetéseim nem is ennek a meg gondolásnak szólnak, hanem azt célozzák, hogy a segítő szakma nem képviselhet normatívákat, nem lehet célja semmilyen „megnevelés”. Mind a boldog, mind a boldogtalan családok rendkívüli módon különböznek egymástól, családtipológiát kizárólag a tapasztalatok alapján, nem pedig elvont normákból kiindulva készíthetünk.

Amennyiben az elképzelt „családpedagógus” nem iskolai státusban, nem tanárként, hanem az önkormányzat alkalmazásában látja el a feladatát, képviseli a gyerekek érdekeit, semmilyen esetben nem folytatott családterápiás praxist, úgy munkájára valóban egyre nagyobb szükség van, miként a családgondozókra, iskolai szociális munkásokra is. Abban pedig remélhetően valamennyien egyetértünk, hogy az iskolaszolgáltatás, a szülő pedig megrendelő. Még akkor is, ha megélhetési, életvezetési gondjai vannak, netán munkanélküli, válófélben van, házasságon kívüli kapcsolatot tart fenn. Esetleg deviáns. Ilyenkor segítségre szorul. De ezt föltehetően nem az iskolától várja. Mert az iskola – még ezekben az esetekben is – szolgáltatás, ahol a szülő megrendelőként elsősorban azt várja el, hogy a gyerekével foglalkozzanak. Ha egyéb problémái miatt fordul szakemberhez, valószínűleg inkább a családgondozót választja. Jó esetben szintén megrendelőként.

Békési Ágnes

Műhely

A drogambulancia munkája és a betegek

A Nyíró Gyula Kórház Drogambulanciája öt évvel ezelőtt nyitotta meg a kapuit azok számára, akik gyógyulni akartak szenvedélybetegségükből. Abban a kiváltságban lehetett részem, hogy az 1991-ben heti két alkalommal betekintést nyerhettem, és aktív részese lehettem az itt folyó munkának, mint külső munkatárs. Ez a munka nagyon sok felelősségtudatot igényel, ami nem jár mindig kirívó sikerekkel. Kis eredményt is csak hosszú idő után lehet elérni, de ez újabb önbizalmat és sikerélményt ad az itt dolgozóknak ahhoz, hogy tudásukat és hitüket felhasználva segítsenek az itt megforduló fiataloknak.

Team munkában, együtt dolgoznak az orvosok (szakorvos és pszichiáter), a pszichológus, a szociális gondozónők, a gyógypedagógus, a jogász és a családsegítő. A gyógykezelés önkéntes. Egyesek egyedül jönnek, másokat barátaik, esetleg szüleik kísérik. A legfontosabb dolog az, hogy a beteg saját maga akarja, minden kényszerítő körülménytől függetlenül a felvételét és a kezelését elkezdni. Van egy várólista a gyógyszeres kezelés megkezdése előtt. Ezalatt az idő alatt azok, akik nem gondolták komolyan a gyógykezelésüket, elmennek, hisz számukra ez hosszú idő (általában egy hónap), és ez idő alatt nem jutnak hozzá a számukra szükséges gyógyszerhez.

A komolyan segítségre vágyók e várakozási idő alatt különféle vizsgálatokon esnek át.

A jelentkezés napján az új betegek egy kérdőívet töltenek ki arról, hogy mi motiválta őket az idejövételre, mit várnak a kezeléstől, hogy milyen kezeléseken vettek eddig részt, mennyi a napi szeradagjuk, és miért döntöttek úgy, hogy szeretnének leállni. Ezt követi egy felvételi beszélgetés, amit szakorvos vagy pszichiáter vezet. Ezen az első találkozón az orvos képet nyer a páciensről, jelenlegi egészségi állapotáról, a beteg pedig felvilágosítást kap a kezelés mibenlétéről.

A kezelés megkezdésének egyik feltétele, hogy legyen egy anyagmentes, a beteghez közel álló személy, aki figyelemmel tudja kísérni a beteg kezelését. Leggyakrabban a szülők vállalják ezt a feladatot, ám a szülőt helyettesítheti egy jó barát, vagy egy távolabbi családtag, akivel a betegnek jó a kapcsolata. A várakozási idő alatt minden fiatal részt vesz egy kötelező AIDS-szűrő vizsgálaton, és mindenkinél elvégzik az alapvető rutin vizsgálatokat is.

Az orvosok belgyógyászati és pszichiátriai vizsgálatot végeznek, hogy képet nyerjenek a beteg egészségi állapotáról. A pszichológus különféle tesztvizsgálatokat végez, hogy egy összkép alakuljon ki a beteg lelki állapotáról, világáról. Minden egyes betegről a pszichológus egy külön véleményt ír, amivel az orvos munkáját segíti.

A szociális gondozónők kórrajzot vesznek fel a narkomán fiatallal, hogy megismerjék a beteg szociális és családi hátterét, életének meghatározó és befolyásoló eredményeit, drogkarrierjét és azokat a motivációkat, melyeknek köszönhetően a fiatal idáig jutott. A beszélgetés nagyon fontos tényezője a megértés és a bizalom. Tapasztalatom szerint a gondozónők és a fiatalok között őszinte kapcsolat szokott létrejönni, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy az idő múlásával a fiatalok életük legparányibb örömeit és problémáit is megosztották velük. A teamhez egy családgondozó is tartozik, akihez a fiatalok bátran fordulhatnak problémáikkal. A családgondozó munkájának része, hogy megpróbálja az

egyéniségüknek és egészségi állapotuknak megfelelő munkalehetőséget találni a betegek számára. Egy részfoglalkozású jogász is munkatársa a szakmai teamnek, aki készségesen felvilágosítást ad bármilyen jogi problémában. A várakozási idő letelte után kezdődik a tényleges gyógyszeres kezelés, és a terápiához tartozó hosszú beszélgetés. A terápia lényege a szer fokozatos csökkentése. Az egyik legfontosabb cél az, hogy elvonási tünetek elkerülésével érjenek el eredményt a gyógyulásban, mivel sok fiatal az elvonási tünetektől való félelmében, vagy a már átélt szenvedések miatt nem próbálkozik a leszokással. Kis adaggal kezdődik a kezelés, és ezt is fokozatosan csökkentik, majd hosszabb időn keresztül a fenntartó adagot adják a betegnek. Az elvonás üteme betegenként más és más. A kezelés végső célja a teljes anyagmentesség.

Végül néhány esettanulmány ismertetése következik. Az alábbiakat drogos fiatalok mondták el életükről, a drogozásukról és leszokási szándékuk okairól, a beszélgetések során.

1. eset

22 éves vagyok. (Elég szerencsétlen sorsú családból származom.) Van egy szellemi fogyatékos féltestvérem, apám alkoholista. Két másik testvérem bűnöző.

Majdnem halva születtem, nem sírtam, nem voltak szívhangok. Hideg-meleg vízben élesztettek. Úgy tudom, várták a születésemet. Nem voltam beteges gyerek. Háromszor volt 42°C lázam, másról nemigen tudok. Jelenleg a barátaimnál élek, hol itt, hol ott. 8 általánost végeztem és 2 szakmunkásképzőt. Alkalmi munkából élek, mikor mi akad, sorsjegyárulás vagy újságárulás stb.

Apám alkoholista, az anyám neurotikus, ő betanított munkás. Szüleimmel rossz a kapcsolat. Nincs közük a dolgaimhoz, elidegenedtünk egymástól. Apán a nevem helyett mindig a „patkány” vagy a „szemét” nevet használta. Egyáltalán nem vesz rólam tudomást, habár már anyámmal sem tudok beszélgetni. Állandóan a büntetésre emlékszem, anyám pofozott, apám megvert. Egyszer azért kaptam ki, mert a „munkaerőt” szándékosan megrongáltam, kitortem egy ceruza hegyét. A karom vércsíkos volt, pár napig nem tudtam iskolába menni, zsebpénzt nem kaptam. Jutalmazás az nem volt.

Igazi barátaim soha nem voltak, csak haverjaim. Semmilyen csoportba nem tartozom, egyedül vagyok. Először füvet szívtam, mákteát próbáltam ki. De nem hiányoztak a gyógyszerek sem (Hydrocodin, Coderit, Noxyron). A rabja lettem. Egyénileg próbáltam leszokni egyszer egy lány miatt. De elvonás közben elhagyott, mert nem tudta nézni, ahogy szenvedek.

Ha van bennem anyag, ki tudok menni az utcára, feloldódva tudok csinálni mindent, eufóriám van.

Azért akarom abbahagyni, mert elvesztette a jelentőségét, elfáradtam, elsekélyesedett a hatása.

2. eset

18 éves vagyok. Gimnáziumba járok, matek speciális tagozatra. A húgommal és az anyámmal élek, de az enyém a „cselédszoba”. Apám fogtechnikus volt, pár éve öngyilkos lett. Alkoholizált és narkózott.

Anyám szintén fogtechnikus, de jelenleg idegenforgalomnál dolgozik. Nyugtatókat szed, kezelték már pszichiátrián idegösszeroppanással. Húgom kétszer volt öngyilkos, gyógyszereket vett be. Én kétszer voltam öngyilkos, felvágtam az ereimet. De igazából nem is akartam az lenni, csak vért akartam látni. Burokban születtem, időre. Nem kívánt gyermek voltam, azt hiszem. Egyszer, amikor a szüleim veszekedtek, az apám azt vágta oda az anyámnak: „Azért vettelek el, hogy ne kelljen a gyereket elvenni.” Szüleim apám halála előtt

4 évvel elváltak, de a haláláig együtt éltek. Állandóan veszekedtek. Az anyám nem tudta tolerálni apám italozását.

Apám nem szeretett, amikor én bementem valahova, ő kiment onnan. Anyámmal elég jó volt, úgy érzem, nem jól szerettek. Keveset beszélgettünk, igazából nem figyeltek rám, ezek a beszélgetések is kampányszerűek voltak, hogy ne legyen csend. Logopédushoz jártam, nem tudtam kimondani az „r” betűt 2-3 éves koromban mindig a szomszéd vigyázott rám. Óvodában állandóan bepisiltem. Általános iskolába felköltöztünk Pestre, ez nagyon megviselt. Zárkózott voltam, a tanáraink nem szerettek. Kapcsolataim jobbára érdekkapcsolatok voltak. 1 éve koncerten próbáltam ki először a hasist, ez nem volt jó, hánytam tőle. Később kipróbáltam nagyon sok gyógyszert (Eunocin, Elenium, kender, Noxyron, Tripp).

Tripptól igazán jól érzem magam. 1 hónapja vénásan használtam és a tenyeremen foltok jelentek meg, amik anyagra mozognak. Ha nincs bennem anyag, akkor a foltok állnak. Most így a szer félelmet jelent a számomra. Kialakult a függőség, szellemileg leépültem, szeretnék leállni.

3. eset

20 éves vagyok. Apámmal és nevelőanyámmal élek. Apám politika és államgazdaságtan szakon végzett a Szovjetunióban. Politikus. Nevelőanyám grafikus. Apám dohányzik, nevelőanyámnak semmi szenvedélye nincs. Apám 13 éves koromig nevelt, az anyám egyáltalán nem. A rendes anyám 1987-ben rákban meghalt.

A születésem normális volt. A szüleim házassága kényszerházasság volt, állítólag 1 1/2 éves koromig a hangomat sem lehetett hallani. Egyszer elütött a teherautó és kétszer estem ki az emeletről, de nem lett komoly bajom. 8. osztályban voltam gyermekpszichiátrián. Megfenyegettem a tanárt, ha beírja az egyest, kiugrom az emeletről. Beírta és kiugrottam, a tanár infarktust kapott. Nagyon nehezen illeszkedtem be közösségbe. Egy emlékem óvodában történt. 5 éves voltam, és nem jöttek értem, pedig mindig én voltam az első, akit haza szoktak vinni. Fél 9-kor az óvónő hazavitt, senki nem volt otthon, éjfélig az óvónőnél voltam. Soha nem felejttem el.

A szüleimmel rossz a kapcsolatom, olyanokat követelnek tőlem, amit nem akarok teljesíteni. Az alapvető konfliktus az az, hogy közlik velem, bármikor elköltözhetek, ennek ellenére gyerekként kezelnek. Nem dolgozom, egy héti volt eddig munkakönyves állásom. Ők tartanak el. Szorosabb baráti kapcsolatom nincs, nincs rá szükségem, jobb egyedül. Akik még vannak, azok mind anyagosak, „örültek”. 1 1/2 éve fogyasztottam először drogot Amszterdamban, kokaint. Aztán jött a heroin, hasis, kokain, LSD.

A heroin volt a legjobb, az hozta egyedül ki a zuhanás élvezetét. Ejtőernyőzőm, és nagyon élvezem, ha erre nincs lehetőségem, akkor heroinnal élem meg. A drogot pótcselekvésként használom. Szerintem nincsenek káros hatásai, vannak mellékhatásai, kedvetlen vagyok, erőtlenség, fájom, de azért jó. Ennek ellenére szeretnék leszokni.

4. eset

23 éves vagyok. Barátomnál lakom, ahol van egy külön szobám. Apám termékmenedzser, anyám a Számviteli Főiskolán végzett, könyvelő. Apám dohányzik, az anyám alkoholistá.

Én gimnáziumban végeztem, van egy felsőfokú angol nyelvvizsgám. Jelenleg angol tanítok, alkalmi munkából élek.

Anyám terhessége abszolút komplikációmentes volt, a terhessége alatt az anyám nem ivott. „Élete megváltoztatását várta tőlem, mondhatni.”

Szüleim rossz anyagi helyzetben éltek, ezért apám ragaszkodott ahhoz, hogy vetessenek el, de az anyám ebbe nem ment bele. Az anyám nagyon egészségesen nevelt. Mindenben

gyorsabban fejlődtem, mint a társaim, és később is érettebb voltam agyilag és testileg társaimnál. Nagyon gátlásos voltam, ami kívülről nem látszott. Ez ellen úgy küzdöttem, hogy kényes dolgokba belevágtam.

Kapcsolatom a szüleimmel csak látszat, mint minden más. Eleinte sok volt a vita, most már nem vitázom velük. Közömböse a számomra. Egész fiatal koromban úgy kezeltek, mint felnőttet, de csak a problémákban és a számonkérésben, a felelősségre vonásban. A szüleim unják egymást, külsőleg azt mutatják, hogy elégedettek az életükkel. Csupán társadalmi elismerésre törekcszenek, fontosak nekik a külsőségek, én nem csinálnám azt végig, amit az apám csinált az alkoholista anyámmal.

Nagyon jó tanuló voltam, elég könnyen illeszkedtem be új csoportba, óvodában voltak csak nehézségeim.

Barátom nincsen, vannak emberek, akikkel jól érzem magam. Ismerőseimben nem bízom meg, ha van valami problémám, akkor magam próbálom megoldani. Először hasist fogyasztottam, jó érzés volt, de a hatása nem tartott hosszú ideig.

Kipróbáltam marihuánát, kendert, hasist, cocaint, Tripet, LSD-t, Amfetamint, Codeint, Hydrocodint. A legjobbban a hallucinogén szereket szerettem. Társaságban fogyasztom, ritkán egyedül. Mostanában csak az elvonási tüneteket szünteti már meg.

Lelkileg bizonytalanná, cinikusá, labilissá váltam. Testileg lefogytam, legyengültem. Tudom, hogy építő semmiképpen nem volt, de ez majd akkor derül ki, ha felvételizem az egyetemre. Szeretnék leszokni, de segítség nélkül nem megy. Nem tudok egyedül gátat szabni ennek a folyamatnak. A leszokásra való igény egy folyamat volt, ami most ért a tetőfokra.

5. eset

20 éves vagyok. Apám is és anyám is a Lomonoszov Egyetemen végzett, apám matematikus, anyám programozó.

Egészségi állapotuk jó, káros szenvedélyük nincs. 2 testvérem van, öcsémmel a kapcsolatam a felszínen mozog. Húgommal jó, valamennyire hasonló vagyunk.

Időre, minden komplikáció nélkül születtem. 3 éves koromban szívritmuszavarom volt, logopédushoz jártam, a fejlődésem normális volt. Később kezdtem el beszélni, de akkor nagyon tisztán. 4-5 évesen már tudtam írni és olvasni.

A nagyszüleim neveltek addig, amíg szüleim Moszkvában tanultak. Bentlakásos bölcsődében voltam fél évig, és csak a hétvégeken vittek haza. Amikor hazajöttek a szüleim, foglalkoztak velem. De őszinte viszony soha nem alakult ki, az anyámnak volt erre vonatkozó kísérlete, de talán már túl későn, és nem jól közelítette meg a dolgot. A tanulásban szigorúan fogtak. Büntettek úgy, hogy nem nézhettem TV-t, nem mehettem el otthonról. Jutalmazásra nem emlékszem.

Szüleim sokat veszekedtek, kevés idejük van egymásra a munka miatt. Én nem akarok ilyen életet élni, nem akarok ennyi időt befektetni a munkába, több időt és energiát akarok áldozni magamra és a családra. Óvodába nehezen illeszkedtem be, sírtam, amikor menni kellett. Úgy éreztem, hogy mindenki engem bánt. Iskolában nem voltak problémáim, jól tanultam. Jelentkeztem először a KÖZGÁZ-ra, majd a Tanárképző Főiskola angol-történelem szakra. Egy hónap után otthagytam. Szeretnék most pszichológiára jelentkezni. Jelenleg van angolból egy magántanítványom, nagyon szeretem.

Barátaim vannak, akikre mindenben számíthatok. 1991-ben, amikor a barátnóm hazajött Amerikából, kiborultam. Egy barátom adott drogot, megkönnyebbültem és felszabadult lettem tőle. Kipróbáltam már marihuánát, hasist, LSD-t, Coderitet, Codeint, Hydrocodint (ez volt a legmegfelelőbb). A drogot feszültségoldásra, örömszerzésre, az anyagi világból való menekülésre használom. A szer örömforrás és menekülés számomra. Szeretnék róla leszokni,

mert az anyag miatt kértem egy év halasztást a Főiskolán. Félek attól, hogy nem tudok majd leállni. Szeretnék fokozatos csökkentést és pszichés támogatást.

6. eset

22 éves vagyok. Apám egyetememet végzett, ő vezető pszichológus. Anyám szakközépiskolai tanár.

Apám paranoiás, alkoholista, gyógyszert fogyaszt. Mindenkit ver, szadista, állandóan fenyegetődzik. Anyám dohányzik, néha előfordul, hogy iszik.

A szüleim kapcsolata iszonyú, „nyírják” egymást. Még miattunk sem fognak össze. Nem kívánt gyermek voltam, az apám örült, hogy lánynak születtem, így legalább nem viszem tovább a nevet. Nagyon rosszul neveltek, akkor anyám ivott. Durvák voltak hozzám, úgy büntettek, hogy nem mehettem sehova. Egyedül a nagyanyámat szerettem, ő nevelt fel. Most én ápolom őt, a szüleim nem szeretik, mivel már ápolásra szorul.

Az életemben minden összedőlt, mint egy kártyavár. Nem a szüleimmel lakom, egyszer itt, egyszer ott. Jövedelmem nincs, tanulok még. Először 13-14 éves koromban kerültem kapcsolatba a droggal a Feketelyukban. Azt gondoltam, mindent ki kell próbálni. Kit érdekel az egyéniség? Gyakran ittam, állandóan csavarogtam. Ami motivált a fogyasztásban az az volt, hogy minden érdekelt, ami tilos.

Ha bennem van az anyag, akkor minden sikerül, gyors vagyok, új gondolataim lesznek tőle. De ártott is. Szeretnék leszokni.

7. eset

38 éves vagyok. Jelenleg segédmunkás, egy éve dolgozom kőműves mellett. Nem tudom azt, hogy akartak-e a szüleim. Azt tudom, hogy a születésem fogóval történt.

Anyámmal a kapcsolatom változó volt, ha rossz voltam, elverték. Apám ivott, jelenleg 4-5 évenként látom, kapcsolatom nem sok van vele. Anyám, amikor 3.-os voltam együtt élt egy férfival, megbuktam és az volt a büntetésem, hogy intézetbe küldtek. Innen megszöktem, egy évet otthon voltam, majd ismét visszakerültem. Innen is megszöktem, majd egy másik intézet következett. Ez ment 9 éves koromtól 17 éves koromig. Itt a büntetésem az volt, hogy megvonták a kimenőmet. Nem bántott, mert úgysem szerettem hazamenni. Szüleim nagyon elrontották az életüket, kétszer elváltak. Nálunk ez a családi hagyomány.

Óvodában nehezen illeszkedtem be, mert nem bírtam a tömeget, a bezártságot, voltam ideggondozóban, bár nem tudom, hogy miért.

Elkezdtem inni, 78-ban elváltam, amiatt az italozás fokozódott. Erről egyedül sikerült leszoknom, majd helyette belépett a drog. Egy barátommal csináltam először, kíváncsi voltam, és nagyon jól esett. Azóta rendszeresen mindig többet és többet kívánok. Tudom, hogy sokat ártott, de a szervezetemnek szüksége van rá. Szeretnék leállni, és ha sikerül minden ügyemet elintézni, nem fog hiányozni. Ki lehet bírni nélküle.

Pongrácz Adél

Műhely

A KÖBÖLCSŐ MINT OLYAN, AVAGY A GYERMEKEK ÉRZELMI BÁNTALMAZÁSA

(II. rész)

Milyen életet élnek az érzelmileg megkínzott gyermekek? Kisgyermek arca és testtartása beszédesen vall erről. Nagyobb gyermekek és serdülők, akiket érzelmileg meggyötörtek, már be tudnak számolni tapasztalataikról, de viselkedésük is árulkodik erről. Íme néhány példa.

Ed

Kérdés: Együtt lakott a szüleivel?

Válasz: Nem. Az anyámmal és a mostohaapámmal laktam. A mostohaapámnak összesen nyolc elemije volt, és azt hiszem, féltékeny volt rám, mert úgy volt, hogy középiskolába fogok járni, jogász akartam lenni. Az én nagy terveim! Ha, ha...

K.: Szóval, azt mondja, a dolgok akkor változtak meg, amikor nyolcadikba járt?

V.: Aha. Mindig én voltam az, aki a ház körül csellengett. Nem jártam sehová. Nem volt egyetlen barátom sem. Egészen úgy éltem, mint egy börtönben.

K.: Maga szerint miért alakultak így a dolgok?

V.: Nem tudom. Talán, mert sokat csúfoltak, állandóan kritizáltak és mindenre azt felelték, hogy „nem”. A bátyám és a kél nővérem volt mindig a központban, nekik voltak barátaik és oda mehettek, ahová csak akartak, ők mindig önmaguk lehettek. Ők már sokkal kialakultabb egyéniségek voltak akkor, mint én. Ettől kezdve, lassan, de biztosan kezdtem feleslegessé válni, egyre több dologban korlátoztak, és minden apróságért engem hibáztattak – minden rossz miattam volt.

K.: Erre gondol, amikor azt mondja, hogy maga volt a bűnbak?

V.: Aha, én voltam a család fekete báránya.

K.: A maguk családjában inkább az érzelmi agresszió volt a gyakori, ugye?

V.: Igen, inkább érzelmileg gyötörtek.

K.: Fizikailag is bántalmazták?

V.: Lehet, de erre nem emlékszem. De emlékszem, az apám egyszer megütött, de semmim sem tört el. De szavakkal sokszor bántottak.

K.: Mindig ilyen volt otthon a helyzet?

V.: Emlékszem, az óvodában mindenfélét kitaláltam, hogy odafigyeljenek rám. Egészen veszélyes dolgokat. Biztosan nagy szükségem volt a figyelemre.

K.: S ez mindaddig tartott, amíg el nem költözött otthonról?

V.: Ahogy nőtem, egyre rosszabb lett a helyzet. Egy csomó dologgal kudarcot vallottam, amivel megpróbáltam a kedvükre tenni. Persze, a hülyeségeket is tovább csináltam, ezzel legalább egyre több negatív figyelmet tudtam kierőszakolni. Minél jobban igyekeztem, annál gyakrabban mondták, hogy rossz vagyok. Olyan volt az egész, mint egy ördögi kör. Megpróbáltam „jónak” lenni – például én voltam a szurkolók vezetője –, meg csupa olyasmiket csináltam, mint a többi lány –, de ilyenkor vagy orra buktam, vagy valami ehhez

hasonló történt velem. Minden alkalommal, amikor valami normálisát akartam volna csinálni, azon nyomban beindult a lavina.

Mari

K.: Úgy érzi, szeretettel teli otthonban nőtt fel?

V.: Egyáltalán nem, egy cseppet sem. Csak mérgelődés, leszólás meg féltékenység volt; senki sem állt mellettem.

K.: Ezt hogy élte meg?

V.: Hát, elkezdtem keresni valami más helyet, ahol szeretnek. Megpróbáltam a tanároktól megszerezni ezt a hiányzó szeretetet, és azt hiszem, ők mentették meg az életemet. A pedagógusok mindvégig tényleg törődtek velem, és biztattak, hogy jól csinálom a dolgaimat. De mindig kellett valamit csinálnom, hogy kivívjam az elismerésüket. Úgy érztem magamat az iskolában, mintha színházban lettem volna, ahol állandóan szerepelnem kell ahhoz, hogy elismerjenek. Azt sohasem éreztem, hogy már az is elég jó, hogy vagyok. Ki kellett takarítanom az egész házat, hogy az anyám megdicsérjen. Úgy éreztem magam, mint valami Hamupipőke, érti?! A szeretetért meg kellett dolgoznom. Ingyen nem volt szeretet. Nagyon feltételes volt az a szeretet: szeretlek, ha megcsinálod ezt, rossz vagy, ha nem csinálod meg azt. Végül rengeteget lázadoztam. Hál' Istennek.

János

K.: Az érzelmi bántalmazás rosszabb volt, mint a verés?

V.: Én tényleg azt hiszem, hogy rosszabb volt. Tudja, azt hiszem, tényleg nem bántam volna, ha megvernek, ha azt érezhettem volna, hogy törődnek velem. Megtörtént, hogy az anyám pofonvágott, amikor azt mondtam neki: „Te nem szeretsz bennünket!”, meg hogy: „Te csak verni szeretsz bennünket, ha tényleg szeretnél minket, akkor ezt meg is mutatnád!”. Jó nagy pofont kaptam ezért, de azt hiszem, ez volt az igazság. Olyasmire viszont egyáltalán nem emlékszem, hogy mondjuk, hazajönnék, megölelnék bennünket, és valami olyat mondanak, hogy: „Szeretlek” vagy hogy „jó gyerek vagy”. Semmi ilyesmire vagy ehhez hasonlóra nem emlékszem.

K.: Azt mondta, hogy az egyetlen alkalom, amikor az apja valamiféle érzelmet mutatott maga iránt, akkor volt, amikor bevonult.

V.: Aha. Kezet rázott velem, és sok szerencsét kívánt. Ennyi.

K.: És miután elköltözött otthonról, visszatekintve, ez a kapcsolat miként befolyásolta a további életét?

V.: Hát először is borzasztóan keserűvé tett mindez, és bizonyos mértékig magányossá váltam. Például, amikor azt láttam, hogy egy anya megöleli a gyermekét: amikor a legjobb barátom anyja megjelent, akkor mindig megölelte a fiát. Legbelül én is erre vágytam. Még ma is, ha valaki azt meséli, hogy: „Karácsonykor a szüleimhez megyek, ha későig maradok, akkor ott is alszom. Egyszerűen megölelnék és megetetnek minden jóval, és én megint a kisfiúk leszek...”, akkor én azt gondolom, hogy „Ejha! Ez aztán a jó dolog! Ne menjek én is haza? Egy ilyen vacsora...” Aztán eszembe jut a saját otthonom... Néhány hónappal az után, hogy elköltöztem otthonról, jó ivócimborák lettünk, az apám, meg én. Ez nem valami sok, de együtt, egymáshoz közel ücsörögtünk a kocsmában. Együtt is dolgoztunk, és az apám Hüvelyk Matyinak, tejszelezsájúnak, meg ehhez hasonlóknak nevezett. Ha vele voltam, soha sem éreztem elég erőt magamban. Egy csomó dolgot meg tudtam csinálni egyedül, de ha vele voltam, egyszerűen azt sem tudtam, melyik felét fogjam meg a kalapácsnak. Ha vele voltam, egyáltalán nem bíztam magamban. De ha elment, akkor minden egész jól ment.

Milyen jövő vár ezekre a fiatalokra? Lesznek, akiknek sikerül kiheverniük a fejlődésük során elszenvedett bántalmazásokat és sebeket. Az iskolában, az egyházban, az ifjúsági szervezetekben, a munkahelyeken, a szélesebb családi közösségekben, avagy a szomszédok között megtalálhatják a kompenzáció lehetőségeit ezek a fiatalok. Ez biztató. Ugyanakkor rengeteg az olyan gyermek és serdülő, akinek nincs ekkora szerencséje. Az ő esetükben az érzelmi kínzásokból származó mentális károsodások elzárják őket a normális társadalmi tapasztalatoktól, ennek köszönhetően kétszeresen károsodnak – érzelmileg megbetegednek, és képtelenek megtalálni a segítséget.

Az egyik kutatási beszámoló arról számol be, hogy a megkínzott gyermekek tapasztalatai egész életre kiható elidegenedést, önbizalomhiányt és depressziót eredményeznek. Egy másik kutatás szerint az áldozatok helyrehozhatatlanul képtelenek az együttérzésre: nehezükre esik felismerni és viszonzni mások érzelmeit és kívánságait. Az áldozatok, serdülőkorukban gyakran képtelenek a bizalomra, arra hogy a maga teljességében és boldogan vegyenek részt az előttük álló (személyközi) kapcsolatokban, továbbá arra, hogy megbirkózzanak belső, örvénylő, ingatag érzelmeikkel, melyeket gyermekkoruktól hordoznak magukban. Ebből következően veszélyek fenyegetik az ilyen fiatal házasságát is. Sokszor szinte megoldhatatlan problémákat jelent számukra az együttélés, gyakran gondokat okoz számukra a bensőségesség.

Szülőként a megkínzott gyermekek sokszor képtelenek együtt érezni gyermekeikkel, s (bár szándéktalanul) de megismétlik szüleik hibáit. Lehet, hogy nehezükre esik kielégíteniük a gyermek individuális szükségleteit saját gyermekkori kielégítetlenségük miatt. Akár önkéntes segítőktől, akár hivatásos szakemberektől, ezeknek a fiataloknak segítségre van szükségük.

AZ ÉRZELMI KÍNZÁS MEGHATÁROZÁSA

Mit is nevezünk érzelmi bántalmazásnak? Meghatározásunk egy része benne rejlik azokban az esetismertetésekben és hozzájuk fűzött magyarázatokban, melyeket fentebb olvashattak. Hasznos lehet a meghatározás későbbre halasztása, mert gondolkodásunk így produktív irányba előbbre halad, hosszabb távon azonban szükségünk van a definícióra. Bombabiztos meghatározás azonban nem létezik. Olyannyira nem, hogy egy, a National Institute of Mental Health (Mentális Egészség Nemzeti Intézete) és a National Center on Child Abuse and Neglect (Gyermek Bántalmazással és Elhanyagolással Foglalkozó Nemzeti Központ) által rendezett megbeszélés egyik következtetése az volt, hogy nem létezik „A HELYES” meghatározás. A humán segítőfoglalkozásuk számára a szélesebb értelmezés a megfelelő megelőző és rehabilitációs szolgáltatásaik alapjaként, a rendőri és bírói szervek számára a szűken értelmezett meghatározások szolgálhatnak a kényszerítő közösségi intézkedések jogi alapjául. Ez a kettős nézőpont nagyon is létezik: aki valaha is dolgozott családokkal, be kell lássa, hogy óhatatlanul megnehezíti a dolgát az a jelentős különbség, mely a humán szolgáltatás során megismert tények és a jogi értelemben bizonyítható tényállás között áll fenn. A Gyermek Bántalmazással és Elhanyagolással Foglalkozó Nemzeti Központ {National Center on Child Abuse and Neglect} kiadta a Gyermekkínzásokkal és Gyermekelhanyagolással Kapcsolatos Interdiszciplináris értelmezőszótárát {Interdisciplinary Glossary on Child Abuse and Neglect}. Ebben a következő definíció áll:

Lélektani/érzelmi abuzus: a gyermekkínzásnak az a fajtája, mely a pszichológiai érés és fejlődés károsodásához vezet. Gyakori formái: a szóbeli bántalmazás és a gyermek

teljesítménye iránt támasztott mértéktelen követelmények, ami a gyermekben negatív énkép kialakulásához és magatartási zavarokhoz vezet. Testi bántalmazással vagy anélkül is előfordulhat.

A súlyos testi bántalmazás viszonylag ritka eseteit leszámítva elmondható, hogy a szülő és gyermek közti kapcsolatot a köztük fennálló érzelmi viszony szabja meg. Azt a kijelentést, hogy „a gyermekkínzó szülők gyerekként maguk is szenvedtek el kínzást” leggyakrabban a testi bántalmazásra szokták érteni, noha az igazi bűnös az érzelmi gyötrés. A gyermekkínzó szülők hátterét olyannak írják le, hogy azt átható és pusztító elutasítás érzés és szociális depriváció uralja. Az érzelmi bántalmazásnak azért van annyira rosszindulatú hatása a személyiségfejlődésre, mert az elutasítás, a semmibe vétel, a tartós megfélemlítés, az izoláció és a korrupció mind aláássák az egyén ún. kompetenciáját. Dávid McClelland-nak a kompetenciáról adott meghatározása segítségünkre lehet az érzelmi kínzás definíciójában. Nézete szerint a kompetencia meghatározott társas közegekben tanúsított olyan sikeres viselkedésekben nyilvánul meg, mint a kommunikációs képességek, a türelem, a célok alkalmas kitűzése és az önfejlődés. McClelland ezen meghatározása alapján a szülői magatartást, a szülő és gyermek közti, vagy tanár és tanuló közti kapcsolatot a fejlődés szempontjából ítélni lehet: elősegítik-e vagy sem a kompetencia fejlődését. A kompetencia célokat jelent a szocializáció folyamata számára. A szocializáció gyakorlatának megítéléséhez mindenekelőtt azt kell tekintetbe vennünk, hogy milyen szerepekben és mit fog az élet az adott egyéntől megkívánni (pl. szülőként). Az az elv, hogy a szocializáció alapvető célja a kompetencia kialakítása, kulcsot ad számunkra, hogy az érzelmi kínzást egyszerre szemlélhessük tudományos kérdésként és a szociálpolitika és szociális gyakorlat egyik problémájaként. Az érzelmi kínzásnak a kompetencia köré felépített meghatározása alapján a gondviselők kárt okozó magatartásának négy típusát különíthetjük el. A lélektani kínzás korábban ismertetett öt kategóriája (vagyis az elutasítás, a semmibebevétel, a megfélemlítés, az izolálás és a korrumpálás) magában foglalja e négyet is.

Érzelmi kínzás, ha a gyermek büntetést kap olyan pozitív és egészséges viselkedésekért, mint a mosolygás, a helyzetváltoztatás és felfedező magatartás, a hangadás vagy a tárgyakkal való manipuláció. Többféle közegben folytatott kutatások eredményei igazolják, hogy a gondviselő magatartásának közvetlen hatása van az emberi fejlődés ezen építőköveire. A gyermekeknek ösztöneik diktálják, hogy környezetükben felfedező munkát végezzenek és megpróbáljanak környezetükkel bántani. Ha ez a késztetés, és az ebből eredő viselkedésekért a gyermek büntetést kap, ez közvetlen és nyilvánvaló veszélyt jelent a gyermek kompetenciájának fejlődésére.

Érzelmi kínzás a gondozó és a csecsemő kötődésének akadályozása. Ismeretes, hogy a gyermek fejlődésének egyik központi kérdése a gondviselő és a gyermek közti kötődés. E kötődés zavara kapcsolatban áll a fizikai bántalmazással, a fejlődésben való visszamaradással és a kompetencia különféle fogyatékoságaival. Az érzelmi ragaszkodás ellen dolgozó rendszeres hatások ezért a normális fejlődés elleni közvetlen támadást jelentenek.

Érzelmi kínzás a gyermeket megbüntetni, mert pozitív énképről ad jelzést. Az önbecsülés: saját tulajdonságaink pozitív értékelése, pozitív identitásunk alapján. Az önbecsülés mások magatartásának függvényében erősödik vagy gyengül. Az önbecsülés elbátortalanítása egyenértékű a fejlődés egyik alapvető komponense elleni támadással.

Érzelmi kínzás a gyermek megbüntetése azért, ha használja azokat az interperszonális készségeit, melyek az iskolában a kortárs csoportokban és egyéb, családon kívüli helyzetekben szükségesek a megfelelő teljesítményhez. A gyermekkínzó családok nem nyújtanak pozitív megerősítést a kulcsfontosságú személyközi magatartásformákra. A gyermekkínzó szülők jellegzetesen elveszik a gyermek bátorságát attól, hogy normális szociális kapcsolatokat alakítsanak ki, pl. családon kívüli barátságokat kössenek. Ezt a mintát szokták az „Abnormális Nevelés világának” nevezni.

A figyelmünket a kompetencia fejlődésére összpontosítjuk, ezzel alapot kapunk véleményünk formálásához, a szülő-gyermek kapcsolat megítéléséhez. A kompetencia a hatékony gondoskodás eredménye.

Az érzelmi kínzás definíciójának problémáját messze nem tekinthetjük megoldottnak. Bár nem készíthető lista az érzelmi bántalmazás összes fajtájáról, arra mégis van lehetőségünk, hogy leírjuk annak némely lehetőségét, ahogy a szülők a gyermekük kompetenciájának aláásával érzelmi sérüléseket okoznak. Ám ez sem túl egyszerű. Kutatók egy csoportja megkísérelt egy ilyen listát összeállítani, aminek erőssége, hogy figyelembe veszi a legfontosabb területeket, gyengesége viszont, hogy bosszantóan kevésbé alkalmas annak előrejelzésére, hogy az adott gyermek milyen módon és mennyire súlyos következményekkel reagál az egyes adott szülői magatartásokra.

Igen is tettünk tehát lépéseket, egy általános definíció felé. Minden közösségnek magának kell dolgoznia, hogy kialakítsa azt az ismereteken alapuló egyetértést, melyre az érzelmi kínzás definícióját alapozza, melynek alapján eldönti, hogy saját definícióját miként használja fel a gyermekek védelmére és a szülők megsegítésére.

MI A TEENDŐ?

Mit hoz a jövő, ha engedjük, hogy az érzelmi kínzás tovább folyjék? A társadalom azzal engedi meg, sőt váltja ki az érzelmi kínzást, hogy némely szülőkre rákényszeríti az izolálódást, másoknak meg megengedi, hogy maguk és gyermekük számára az izolációt válasszák. A problémával akkor küzdhetünk meg eredményesen, ha gondoskodunk arról, hogy minden gyermek és valamennyi szülő részesülhessen a közösség gyógyító folyamataiban. A majmok közti szülő-gyermek kapcsolatok tanulmányozása során azt tapasztalták, hogy a normális szociális interakciótól megfosztott majomanyák szülői viselkedése degenerálódik, abuzus és elhanyagolás lép fel. Ha az anyák ismét a közösség részévé válnak a többi szülővel való természetes kapcsolat eseményei normalizálják az 6 magatartási sémájukat is.

Az érzelmi kínzás annak megfelelően él tovább, sőt súlyosbodik, ahogyan a társadalom eltűri, sőt súlyosbítja a társadalmi izolációt. A szülőknek gyermekükre, saját magukra és a szülő-gyermek kapcsolatra többféle nézőpontból kell tekinteniük. E perspektívák mindegyike különböző, egyedi és különleges információt ad a szülőnek és a gyermeknek, és e perspektívák hiányában a szülő bármilyen zavara, vagy a gyermek viselkedésének bármilyen zavara érzelmi kínzássá súlyosbodhat.

Elég sokan és elég szoros kapcsolatban vagyunk ahhoz, hogy senkinek se kerülhessenek túl sokáig előtérbe a rossz tulajdonságai. Egyesített erőink között mindenféle méregre akad ellenszer.

- írja Jane Howard a Families (New York: Simon and Schuster, 1978.) című könyvében. Szerinte az izolációval szemben a kiterjedt szociális háló, a nagy család nyújthat védelmet és gondoskodást maga és a többi résztvevő számára.

Lássuk tehát az érzelmi gyötres megelőzésének és leküzdésének néhány döntő lépését. Először is szakmabeliek és más, elkötelezett egyének dolgozhatnak azon, hogy a szülők és a normalitást teremtő gyógyító emberi közösség között több információ áramoljék, ami megerősíti és gazdagítja a család érzelmi kötődését, a szeretet és rokonszenv családon belüli kimutatásának képességét. A gyakorlatban ez a professzionális humán segítőfoglalkozásuk és az adott lakókörnyezetek, egyházak, (templomok), munkahelyek, tulajdonképpen a szülők találkozására és kapcsolat teremtésére szolgáló bármilyen hely természetes szociális hálója közötti színvonalas konzultációt jelent.

Jó alkalom a közösség támogató rendszereivel való kapcsolat megjavítására a szülés időszaka, amikor a családok többnyire különösen nyitottak új kapcsolatok építésére. Jó alkalom ez arra, hogy egy védőnő, aki akár önkéntes is lehet, meglátogassa a családot és megismertesse őket valamely, a családok normális fejlődéséről és érzelmi életéről szóló megbízható információs forrással. Ilyen információforrás például az Egyesült Államokban megjelent Pelikán Péter című 28 füzetből álló sorozat, mely a gyermek első 5 évét fogja át és a szülőkhöz eljuttatja a gyermeknevelés jelenleg elfogadott elveit.

Egy második stratégia: felhasználni minden alkalmat a gyermek iránti melegség és pozitív elfogadás kifejezésére. Szülők és gyermekek közti támogató, gondoskodó kapcsolatok modelljeire és normáira van szükség, felhasználva a tömegtájékoztatást, a híres embereket és bárkit, akik a családokra potenciálisan pozitív és erőteljes hatást gyakorolhatnak. Értékesek a politikusok és hírességek gyermekek iránt mutatott meleg és érzelmetli megnyilvánulásai.

A rehabilitáció céljából olyan önszolgáltató csoportok létrehozását kell kitűzni, melyek megmutatják és megtanítják a gondoskodás és érzelmkifejezés készségeit. A szülő-gyermek kapcsolat kóros mintáit olyan technikák segíthetnek kiiktatni, melyek a lélektani belátás az alkalmazott magatartáselemzéssel párosítják.

Végül kutatásoknak kell dokumentálniuk, hogy min fut zátonyra a szülő-gyermek kapcsolat, milyen szerepet játszanak ebben a gyermekellenes értékrendszerek, és hogyan kell ezen értékeket újjáalakítani. Mindeme ténykedések közelebb visznek ahhoz a fontos célhoz, hogy a gyermekek és a családok számára egyaránt megteremtjük a pszichológiai egészségesebb világot, amivel a bajoknak elejét lehet majd venni.

PROGNÓZIS

A helyzet nem reménytelen. Az érzelmi bántalmazást meg lehet előzni, ha pedig már megtörtént, akkor lehet kezelni az áldozatokat. A megelőzés annyit jelent, hogy ki kell alakítani azokat a szilárd normákat, melyek a gyermekek érdekeit tekintik elsődlegesen, meg kell határozni a gyermeknevelés azon szabályait, mely a megfelelő gondozást és odafigyelést hangsúlyozza, valamint létre kell hozni azokat az intézményeket, melyek feladata a családvédelem.

Az eredményes kezelésre azoknak a szülőknek van a legnagyobb esélye, akiknek van valamiféle kölcsönösségen alapuló viszonya a gyermekükkel, akik képesek kifejezni szeretetüket és a gyermekeik iránti érzelmeiket, ám következetlenek és periodikusan érzelmileg gyötrik, szavakkal bántalmaznak gyermekeiket vagy más, negatív magatartást tanúsítanak. Az ilyen szülők esetében van „mivel” dolgozni, van valami, amit érdemes átírni, más mederbe terelni a gyermek fejlődése érdekében. Ha külső segítséggel sikerül megérteniük, mekkora kárt okoznak, akkor elég motivációjuk lesz a változtatásra. Eredményhez vezethet az a módszer, mely a megváltoztatott magatartást használja fel, hogy elősegítse az érzelmi változást. Az elkötelezett szülőkkel való viselkedésterápiás program hatékony lehet, és nagymértékben képes a szülő-gyermek kapcsolatot javítani a gyermek fejlődése szempontjából előnyös módon. Ám az ilyen programok sikere nagyban azon múlik, hogy mennyire sikerül ezeket a szülőket más szülőkkel összeköttetésbe hozni, olyanokkal, akik bátorítják és támogatják ezt az új, pozitívabb szülői magatartást; ha ez nem valósul meg, akkor a szülők hamarosan vissza fognak esni abba a csapdába, mely kiváltotta és fenntartotta a gyermekek érzelmi kínzását.

Kevésbé biztató a helyzet azokban az esetekben ahol a szülő-gyermek kapcsolat szemmel láthatólag gyenge vagy nem létezik, ahol a viselkedési formákkal nincs mit tenni, ahol csak elhanyagolás és visszautasítás létezik. Ezekben az esetekben szó szerint létre kell hozni a szülő-gyermek kapcsolatot. Ennek módja az lehet, hogy bizonyos viselkedési módokra meg kell tanítani a szülőket, ezt követően a tanultakat meg kell erősíteni, és bátorítani kell a szülőket, hogy felépülhessen a család érzelmi életének egy pozitívabb bázisa. Mint sok más területen, a nagyszámú, könnyebb eseteknél, itt is érdemes igénybe venni az önsegítő mozgalmak és a többi segítő szakma erőfeszítéseit, hogy a szakemberek a bonyolultabb, nagyobb kihívást jelentő ügyekre tudjanak koncentrálni.

Mindezek után, milyen konkrét tanácsokat lehet adni a szülőknek? Még azokkal a szülőkkel is, akik szeretik, és a lehető legjobbakat akarják gyermekeik számára, azokkal is előfordulhat, hogy belekeverednek a durva szavak csapdjába, melyek üzenete bántja a gyermeket, s melyek megmérgezik a család közös óráit. Fájdalmas látni családokat, melyek a mindennapi élet apró bosszúságai miatt; egy kiborított tányér, egy ledöntött pohár tej, egy eltört edény vagy egy késés miatt hullik darabokra. A szülők és a gyermekek számára is ijesztő a gondolat, hogy be vannak zárva a düh és a harag öntörvényű világába, egy olyan világba, amire nincs befolyásuk. Hogyan lehet elkerülni a bántó szavakat? Miként lehet kilépni abból a rossz viselkedési sémából, mely az érzelmi gyötréshez vezet? Természetesen az ajánlott módszerek többsége egy-egy általános megelőzési program részét képezi, olyanokét például, mint a védőhálózat, az otthon-szülési programok vagy a szülő-segítő csoportok. Vannak azonban olyan direkt módszerek, melyeket szülők és gyermekek egyaránt azonnal alkalmazhatnak annak érdekében, hogy megóvják családjukat az érzelmi bántalmazások csapdjától.

TANÁCSOK A SZÜLŐKNEK

Készíts listát. Egy nyugodt pillanatban ülj le, és készíts egy listát azokról a dolgokról, melyek a leginkább bosszantanak. Ami említésre méltó azzal lehet valamit kezdeni. Engedd el magadat, hogy őszintén végig tudd gondolni, mi az, ami idegesít. Ha magadhoz nem tudsz őszinte lenni, akkor hogy tudnál szabadon beszélni a társaddal vagy a gyerekeiddel? Mi is a

probléma? És ki tehet erről? Miből áll a gyerekek rosszasága? Fogalmazz a lehető legpontosabban. Kerüld az olyan általános kifejezéseket, mint szófogadatlan, meggondolatlan vagy hálátlan. Fogalmazz meg pontosan, milyen viselkedésről van szó.

Hallgass meg egy másik véleményt. Egyedül semmire sem megyünk az életben. Időnként mindenkinek szüksége van egy kívülálló véleményére is. Próbáld valakivel megbeszélni a helyzetet. Gondold végig: más is szokott időnként dühös és elégedetlen lenni? Sok embernek nagy segítséget jelent, ha megbizonyosodik arról: nincs egyedül, ha azt hallja, hogy a többi gyerek sem különb, mint az övé, hogy ha azt hallja, van más lehetőség is.

Üljetek le beszélgetni. Szabályos időközönként ültess le a családot, hogy megbeszéljétek a dolgaitokat – vannak családok, akik ezt hetente legalább egyszer megteszik. Az ilyen alkalmak arra is jók, hogy pozitív megnyilvánulásokat tegyünk, az adott események közvetlen nyomása nélkül. Az ilyen családi találkozók sok jóézésre adnak alkalmat, ilyenkor a szeretet szavai mélyen belénk vésődnek, hogy majd átsegítsenek bennünket a harag nehéz óráin. Minden családnak vannak nehéz pillanatai, ezért mindenkinek érdemes időt szakítani arra, hogy elraktározzon pozitív érzelmeiből, hogy legyen mit előszednie majd a nehéz napokon.

Hagyj időt. Amikor robbanásig feszülnek a dolgok, akkor várj egy keveset. Ne hagyj, hogy kitörjön a vihar. Várj. És ezután várj még egy kicsit. Ha csendben tudsz maradni addig, amíg el nem oszlanak a viharfelhők, akkor utána már sokkal könnyebb szeretettel és megértéssel, nem pedig haraggal és durvasággal válaszolni.

Ügyelj a nyelvedre. Vannak olyan szavak, melyek sohasem hangozhatnak el otthon. Gyermek és szülő ne mondja egymásnak, hogy hülye, barom, idióta, semmirekellő, szörnyszülött, marha vagy, mit ugrálsz. Kerüld az olyan végletes kijelentéseket, melyek azzal kezdődnek, hogy „Te mindig...” vagy „Te soha...” A családotban legyen fontos az udvariasság. Megéri. Mindez nem jelenti azt, hogy minden konfliktust el kell kerülni, vagy hogy nem szabhatsz korlátokat. Épp annyit számít, ahogy mondd, mint amit mondasz. Inkább azokat az eszközöket kutasd fel, melyek megnyitják az értelem kapuit, már azokat, melyek elzárják az értelmet és megkeményítik a szívet.

TANÁCSOK A GYERMEKEKNEK

Ne feledd: a szülő is ember. A szüleid emberek és szeretnek téged, még ha időnként ezt nem is tudják kifejezni. Sokszor aggódnak, máskor féltenek és olyan is van, hogy egyszerűen mérgesek. Ne ítélj meg őket túl szigorúan: szülőnek sem könnyű lenni.

Keress egy nyugodt pillanatot a beszélgetésre. Előfordul, hogy nagy felfordulás idején szüleid nem képesek odafigyelni arra, amit mondani akarsz. Keress egy nyugodt pillanatot a dolgok megbeszélésére. A legtöbb szülő sokkal szívesebben figyel oda a problémákra, ha nyugalom van körülötte.

Készíts feljegyzést. Szakíts időt arra, hogy lejegyezd, ami a szívedet nyomja. Írd össze, miről szeretnél beszélni. Lehet, hogy neked könnyebbé jelent, írásban közölnöd a szüléiddel a saját véleményedet, mint szóban, közvetlenül nekik. Ha nem tudod leírni, akkor

keress magadnak egy jószándékú közvetítőt. Talán a húgod, a bátyád, a nagynénéd vagy a nagybátyád, esetleg a nagyszüleid lehetnek a segítségedre. Lehet ez a segítő egy lelkész, egy szomszéd egy tanár vagy egy tanácsadó. Keresd meg a módját, hogy a szüleidnek tudtára add, amit érzel.

Kérj segítséget olyan felnőttől, akiben megbízol. Előfordul, hogy egy kívülálló felnőtt, aki világosabban látja a helyzetet, tud segíteni a családnak. Ez lehet egy rokon, egy barát, egy tanár vagy egy lelkész. Időnként ilyen kívülállók segíteni tudnak abban, hogy jobban megértsd és eligazodj saját érzelmeidben.

TANÁCSOK AZ ÁLDOZATOKNAK

Ha olyan felnőtt vagy, akit egész gyermekkorában érzelmileg bántalmaztak, akkor szükséged lehet segítségre, hogy meg tudd oldani a gyötrelmekből származó problémáidat, melyek meghatározzák, hogy miként érzel és cselekszel, mint szülő, mint partner, mint barát, mint munkaerő vagy mint szomszéd.

Keresd fel a helyi pszichiátriai, pszichológiai szakrendelést. Itt jó tanácsokat kaphatsz, hogy kihez fordulj segítségért.

Körültekintően válaszd meg barátaidat. Kerüld azokat, akik a legrosszabb tulajdonságaidat hozzák elő, viszont keresd azoknak a társaságát, akik figyelmesek, melegséget sugároznak, nem durvák és képesek az érzelmeiket kifejezni.

Megtörheted a sémát. Senkinek sem kötelező továbbadni a gyermekkorában elszenvedett bántalmazásokat. Meg lehet törni a varázst, ki lehet lépni az ördögi körből.

(Margita Nóra fordítása)

A szerkesztőség köszönetet mond az amerikai National Committee for Prevention Of Child Abuse szervezetének, hogy a fenti írás ingyenes közzétételét lehetővé tette.

Törvényhozás előtt

Aktuális gondolatok a gyermekjólét és gyermekvédelem törvényi szabályozásának koncepciójáról

A „Köznevelés” 1993. márciusi számában a Népjóléti Minisztérium közzétette gyermekjóléti és gyermekvédelmi koncepcióját, melyről a teljesség igénye nélkül szólni szeretnénk.

Kezdjük mindjárt a bevezető, helyzetelemző résszel. Nem kívánjuk lebecsülni a statisztikát, mert hiszen a tudományos munkához elengedhetetlen, de az elemző rész elolvasásakor olyan érzésünk támadhat, mintha a koncepció kidolgozásakor csak az 1991. évi gyámügyi és gyermekvédelmi statisztikát használták volna fel. Más tudományok, mint kriminológia, pedagógia, gazdasági elemzés (evaluációs számítások) alkalmazására nemigen következtethetünk. A megállapításai sok helyen önkényesek, néhol sértők is a szakma számára, de ez utóbbi nem érdemi kérdés.

Néhány példa:

A hivatásos nevelőszülőkről írják: „...öt, vagy több gyermek nevelését vállaló nevelőszülők néhány év után fizikailag és idegileg is tönkremennek”.

Készült ezzel kapcsolatban valamilyen felmérés?

Vagy:

„Tarthatatlan feszültségeket okoz a gyakorlatilag karitatív alapon dolgozó, és a munkaviszony formájában alkalmazott hivatásos nevelőszülők intézménye, mely utóbbiak a túlzott terhelés és megfelelő támogatás hiányában veszélyeztetett helyzetbe kerülnek.”

A gyakorlatban ennek az ellenkezője igaz. Akik karitatív tevékenységként folytatnak gyermeknevelést, lényegesen hátrányosabb helyzetben vannak, mint a hivatásosak. (Igaz, ez is csak tapasztalat, de gyakorlati szakemberek tapasztalata.)

Megállapítjuk, hogy a gyermekvédelem rendszerének alacsony hatásfoka annak tudható be, hogy a felsőoktatásban nem alakították ki a gyermekvédelmi szakemberek alapképzésének rendszerét. Mire alapozzák akkor a koncepcióban szereplő, egyébként nagyon is előremutató elképzelést, a preventív gyermekvédelmi szolgálat létrehozását és kikkel?

Azok a szakemberek, akik alkalmasak lennének erre a feladatra, most kezdenék csak el önképzésüket, posztgraduális képzésüket? Ehhez még kellene néhány év!

Beszélhetnénk a gyámügyi szakemberekről, azok képzéséről, továbbképzéséről is, a rendelkezésre álló szakállományról. Nem tesszük, hiszen a statisztika itt önmagáért beszél. A kérdés csak az, hogy a koncepció alapján megszülető törvénnyel egyidejűleg megjelennek-e az óhajtott szakemberek? Úgy gondoljuk, nem fognak!

Ezt a nyilvánvaló tény felismerve, az európai országok többsége legalább tíz év kifutási időt engedett ilyen jellegű jogszabályok megjelenéséhez, alkalmazásához, szakemberek felkészítéséhez. (Anglia, Németország)

A gyermekjóléti és gyermekvédelmi törvény szabályozásáról szóló koncepció helyzetelemzése különös hangsúlyt helyez a „finanszírozás megörökölt” struktúrájának – esetenként egyoldalú – bemutatására.

Az intézményrendszer működési zavarainak jelentős részét az anyagi érdekeltség ellentmondásaira, a településektől elválasztott „fejkvóta” rendszerű finanszírozására vezeti vissza. Ennek igazolásául érveket sorakoztat, de ellenérveket nem vesz figyelembe.

Így pl.: túlságosan egyoldalú azon érvelés, hogy „*A települési önkormányzatnak nincs valós anyagi érdekeltsége az állami gondozásba vétel megelőzésére, a helyi megoldások választására. Finanszírozás szempontjából egyenesen előnyösnek tarthatja, ha a jelentős segélyeket és más szociális ellátásokat igénylő család problémáit áthárítja a tőle függetlenül működő megyei fenntartású rendszerbe.*”

Ugyanílyan egyoldalú ellenérvként felhozható, hogy a bevezetésre javasolt új finanszírozási rendszerben a települési önkormányzatnak nem lesz anyagi érdekeltsége a szükségyszerű és indokolt ellátó megyei önkormányzat részére térítési díjat majd fizetnie.

A koncepció további negatívumokat tulajdonít a forrás elosztás rendszerének – „...*ellenérdekeltséget teremt a gyermek javával szemben. Nem a gyermeknek kedvező megoldás választására ösztönzi az önkormányzatokat*” –, amelyek döntően nem a finanszírozás rendszeréből, hanem az alapvető szakmai követelmények megfogalmazásának hiányából, a szakmai ellenőrzés működésének hiányából adódnak.

Sajnálatos, hogy a koncepció pénzügyi megalapozását szolgáló, a finanszírozás c. fejezetben hivatkozott „*számított fogyasztási és intézményfenntartási normatívák*”-at, illetve azok szakmai tartalmát a szakellátásban közreműködő szakembereknek nem áll módjukban megismerni, azok kialakításához véleményüket nem kérték, szakmai ismereteikre nem tartottak igényt.

Ebből következően a koncepció anyagi- pénzügyi megalapozottságára vonatkozóan is csak feltételezésekbe lehet bocsátkozni.

A bevezetésre tervezett finanszírozási rendszer egyik új eleme a települési önkormányzatok részére juttatott gyermekjóléti normatíva, melynek nagyságrendje a koncepcióból nem állapítható meg. Érthetetlen azonban, hogy a települési önkormányzatok általa ellátandó, a koncepcióban részletezett többletfeladatokra (segélyezés, családsegítés, megelőzés, utógondozás, intézményi ellátás térítése, kapcsolattartás, önálló életkezdéshez saját forrás stb.) költségvetési többletforrás igény nem került számszerűsítésre.

Ugyancsak nem számszerűsít többletfedezet igényt olyan feladatokra, mint az új 6000 gyermekvédelmi gyám díjazása, valamint a nevelőszülők részére fizetendő tiszteletdíjak és azok vonzatai.

A koncepció szerint a gyermekvédelmi gyámság alá helyezett gyermekek ellátási kötelezettsége továbbra is a megyei önkormányzatot terheli, azonban részére az ellátás közvetlen költségei törvény által nem lesznek biztosítva. Azt, mint a gyermekvédelmi szolgáltatás térítés díját fizeti meg a települési önkormányzat. Kérdés: Ki határozza meg a fizetendő térítési díj összegét? Hányféle térítési díj kerül meghatározásra? Összeegyeztethető-e az önkormányzatiság elvével az, hogy a települési önkormányzat részére költségtérítés címén gyakorlatilag kiadási normatíva – tehát felhasználási kööttség – kerül előírásra?

Nem kerül-e veszélyeztetésre a megyei önkormányzat feladatellátási kötelezettsége a bevezetésre tervezett, bonyolult keretbe - finanszírozás rendszerével?

Enyhén optimista az a megfogalmazás, hogy a vérszerinti szülők gondozási díj fizetési kötelezettségével összességében csökken az önkormányzat költségtérítése, mivel a szülők a települési önkormányzat felé tartoznak elszámolással. A vérszerinti szülők térítési díja csak 1990. II. félévétől a megyei önkormányzat bevétele, azt megelőzően települési önkormányzati bevétel volt. A gyakorlat bebizonyította, hogy nem a behajtás iránti érdekeltség hiánya,

hanem a behajthatatlanság miatt keletkeztek bevétel kiesések. A vérszerinti szülők anyagi helyzetének ismeretében valószínűsíthető, hogy ez a helyzet a közeljövőben nem változik, így e forrásból többletbevétellel nem lehet számolni.

Az életkezdési támogatásnak pályázati rendszer keretében történő elosztásával elenyésző részben talán elérhető az anyagban megfogalmazott cél: a települési önkormányzat saját forrásainak mozgósítása, de jórészt az is elérhető, hogy saját forrás hiányában vagy egyéb ellenérdekek miatt a rászoruló fiatal életkezdési támogatás nélkül marad.

Nem értelmezhető az 1 milliárd forint családi pótléknak a családi habilitáció és életkezdési támogatás céljára történő átcsoportosítása.

A nevelőotthoni és nevelőszülői rendszer szoros kapcsolódását a koncepció a finanszírozás egységes rendszerével kívánja erősíteni. Ezzel összefüggésben értelmezhetetlen az a megfogalmazás, hogy „*A nevelőszülők azonos módon kapják a nevelőotthontól a gyermek gondozására és nevelésére fordítandó nevelőszülői közvetlen ellátás szűkített önköltségével arányos költségtérítését.*”

Az a valószínűsíthető, hogy a nevelőszülői ellátás költségei a jövőben is alacsonyabbak lesznek, mint az intézményi közvetlen ellátás költsége. Az azonban alapvető tévedés, hogy az új finanszírozási rendszerből adódóan a különbség a nevelőotthonnál marad, és azt a nevelőszülői hálózat fejlesztésére fordíthatja, mivel az önkormányzati törvény előírásai szerint – a jelenlegi elosztási rendszerrel azonos módon – az önkormányzat semmilyen eszközzel nem kötelezhető arra, hogy a két ellátási forma közötti különbséget – a koncepcióban leírtak szerint átlagosan 25 százalékot – a nevelőotthon részére biztosítsa. Ebből eredően tehát valós érdekeltség a koncepcióban vázolt finanszírozási rendszerben nem keletkezik.

Gyermekvédelmi gyámsággal kapcsolatos aggályaink a következők:

A koncepció szerint ez több ezer (6000) gyámot jelent. Teljesen kizárt – szinte csak a nevelőszülő-gyámnál fordulhat elő, ott sem mindig, különösen, ha a nevelőszülő hivatásos –, hogy egy, a rendszerbe bekerülő gyereknek végig egy gyámja legyen.

Nem gondolták végig a gyerekek „*vándorlását*”, és azt a körülményt, hogy ilyen esetben gyámi végszámadást kell tenni, új gyámot kell rendelni, azt évenként egyéb esetben is el kell számoltatni.

Ez a gyakorlatban olyan gyámügyi munkaterhét jelent, hogy szinte követhetetlen, elláthatatlan a feladat. Komoly érdekellentétet látunk abban is, hogy nevelőotthon, nevelőotthoni dolgozó lásson el gyámi feladatokat. Ilyen módon a gyermekek ellátása, nevelése, törvényes képviselője, vagyonkezelése szinte ellenőrizhetetlenné válik, nem beszélve arról az ellentmondásról, hogy a koncepció szerint alkalmatlan intézménynek ítélt nevelőotthonokba telepíti – többek között – ezeket a feladatokat.

Mitől lesznek erre egyik percről a másikra alkalmasak, a törvénytől?

Elgondolkodtató az, hogy az elme-szociálisotthonok esetében ottani dolgozó nem láthat el gondnoki, hivatásos gondnoki feladatokat, ezt a jog teljesen kizárja, most ennek ellenkezője kerülne be a gyermekvédelembe. És itt gondolhatunk a fogyatékosokat ellátó otthonokra is, ahol gyakran belterjes gyógypedagógiai szemlélet érvényesül.

A bevezető részben szerepel a törvényességi és szakmai felügyelet igénye, melynek a hatósági tevékenységen kívül ki kell terjednie arra, hogy az önkormányzat eleget tesz-e a gyermekjóléti ellátással kapcsolatos kötelezettségeinek. Csakhogy ez önkormányzati törvényt sért, ennek módosítására lenne szükség, ugyanúgy a hatásköri törvényt is korrigálni kellene ahhoz, hogy megvalósulhasson az a gyámügyi igazgatási rendszer, amit a koncepció felvázol (másodfokú megyei igazgatás).

A koncepció alkotói vajon figyelembe vették-e, mennyire megváltozott az állami gondoskodásban részesülő gyermekek összetétele, személyiség állapota? Úgy tűnik, hogy nem!

A koncepció kiemelten foglalkozik örökbeadással, miközben alig van örökbeadható gyermek ma Magyarországon.

Nem foglalkozik viszont a 12-14 év felett gyerekkorúként, vagy fiatalkorúként bekerülő többszörös bűnelkövetőkkel, pedig számuk szinte azonos a csecsemőkorban bekerülőkével. Ki és hol fogja őket ellátni? Ki vállalja a gyámságukat? Kellenek-e ők valakinek?

Nem esik szó a törvényben a 18 év felettiokről, ellátásuk ma a gyermekvédelem egyik legégetőbb gondja.

Ma minden 6. kiskorúra jut egy nagykorú ellátandó, és ez legtöbbször a kiskorúak kárára történik. Számuk egyre nő.

Megszűntek a munkásszállók, a „védett” munkahelyek, és ők az utcán vannak – lennének, ha a rendszer nem fogadná őket vissza. Miért nem gondoskodunk róluk valamilyen állami (önkormányzati) kedvezményes lakáshoz juttatással? Miért nem gondoskodik az állam róluk, mikor ők az állam gyerekei? Ezzel is kellene, nem is akármilyen szinten foglalkoznia a koncepciónak.

A leírtak talán túlzottan aggályoskodónak, helyenként akadékoskodónak tűnhetnek, de gondolják meg, itt gyermekorsokról van szó!

Most még működik egy rendszer – és mint minden, úgy ez is hibával együtt –, de egyelőre ellátja a funkcióját, úgy-ahogy beilleszkedik struktúrájával az államigazgatási rendszerbe is.

Kérjük, végezzenek valódi kutatásokat, felméréseket, tárják fel a jelenlegi rendszer valóságos hibáit, szülessen olyan törvény, mely változtatni tud ezeken, és ne rombolják le a meglévőt, hogy majdan azok romjain indulhasson el a munka.

Magyarországon léteznek olyan intézmények, vannak olyan jól képzett, világot látott szakemberek, akik kifejezetten ilyen kutatásokra hívatottak, kérjük, bízzák meg őket ezzel a munkával.

Párhuzamosan végezzenek az ország három különböző pontján (Bp. egyik kerületében, az Alföldön, és mondjuk a Dunántúlon) modellkísérleteket, hogyan működik a gyakorlatban a koncepció szerinti gyermekvédelem. Természetesen a tudományos mérés itt sem hiányozhat.

Lehet, hogy ez költséges, de korántsem annyira, mint egy teljesen új struktúra felépítése és kétséges határfoka.

Lehet, hogy az eredmény nagyon meggyőző lesz, és ezzel minden további szakmai vita, súrlódás elkerülhető. Vegyék ugyanakkor figyelembe, hogy nem csak a szakmát, hanem az érintetteket is meg kell győzniük!

Meg kell győzniük a gyerekeket, az új, számukra előnyösebb ellátással, a szülőket, a jelenleg a területeken dolgozó szakembereket, hiszen a törvény csak rájuk támaszkodhat. Nem utolsó sorban pedig az önkormányzatokat, hisz az ők zsebükre és felelősségükre is történnek a változások.

**Szécsényi Mihály,
Molnár László,
Radoszav Miklós,
Bartha László,
Bandi László,
Czikó Benjámin,
Oláh Jánosné,**

Németh Endre
A Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetek nevében

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

Alapítvány a felbomlott családok gyermekeiért (Az egyszülős klubtól a gyermekvédő pártig)

1988-ben Tatabányán szülő-csoportot hoztam létre a Nevelési Tanácsadóba járó, gyermeküket egyedül nevelő szülőkből. Úgy gondoltam, hogy a családok jellemző nevelési problémáira a közös beszélgetések adhatnak megoldást. A gyermekek önállótlanága, magányossága, szüleikkel szembeni feszült viszonya, a jellemzően viharos kamaszkor, az iskolai kudarcok, csavargás, bandázás, gyakori problémák voltak a családokban. A szülőcsoport mellett szinte kezdettől fogva működött a gyermekcsoport is, hiszen az egyedül nevelő szülők nem tudták kire hagyni a gyermekeiket. A gyermekek megéheztek, megszomjaztak, bevezettük a málnát, ropit, szülőknek teát, kezdett klub-hangulatúvá válni a dolog.

Szintén a Nevelési Tanácsadó gyakorlatából jött létre az a hétvégi szolgáltatás is, amely lehetővé tette az elvált és gyermekétől elszakadt szülők találkozását régen látott gyermekükkel. Tatabányán ez pusztán a találkozás körülményeinek megteremtését és némi szakmai közvetítést, felügyeletet jelentett a Nevelési Tanácsadó játszószobájában. Ezek a szombati alkalmak a gyámhatóságnak írt szakvéleményhez adtak többlet-információkat. Főleg börtönből, vagy elmeosztályról szabadult, gyermeküket hosszú ideje nem látogató szülők részére biztosítottuk így a kapcsolattartás minimális lehetőségét.

1989. őszétől a VII. kerületi Nevelési Tanácsadó vezetője lettem, és Budapesten újra szerveztem e két szolgáltatást. Mint az Országos Gyermekvédő Liga Családi Munkabizottságának vezetője, a Liga keretében működtettem az Egyszülős - Klubot 1990. áprilisától, a Kapcsolat - Ügyeletet pedig szeptembertől. Az előbbinek az Almássy téri Szabadidő Központ, a Kapcsolat - Ügyeletnek a Nevelési Tanácsadó adott otthont.

Az Egyszülős Klub szervezését úgy kezdtem, hogy a VII. kerületi iskolák és óvodák gyermekvédelmi felelősem keresztül jutottam el az óvodás, ill. alsó tagozatos korú gyermekeket nevelő egyszülős családokhoz. A levélhez válaszlapot is mellékelünk. A kb. 300 kérdőívből 53-at küldtek vissza.

A válaszolók véleménye alapján indítottuk be péntekenként az Egyszülős-Klubot, amelyen kezdetben 15-20 család vett részt. Ezenkívül jelen volt mindig a Családsegítő Központ és a Szabadidő Központ egy-egy munkatársa is, a csoportot vezető nevelési tanácsadós szakemberek mellett. Különböző pályázatokon összesen 400.000 forintot nyertünk erre a célra, és már kezdetben meg tudtuk oldani a gyermekek foglalkoztatását (játékok vásárlásával, két-három, gyermekekre vigyázó felnőtt biztosításával).

A hamarosan beindult „Kapcsolat-Ügyelettel” együtt e két szolgáltatást szórólapon hirdettük meg. Gyámhatóságoknak, bíróságoknak, művelődési osztályoknak, nevelési tanácsadóknak küldtünk belőle. Közben a pályázati pénzekből adott támogatás révén az ország több pontján is megindult az egyszülős-klubok szervezése (Tatabánya, Gyöngyös, Eger, Bonyhád, Baja, Szeged). Tudtommal azóta további támogatás hiányában ezek megszűntek.)

1991. végére a budapesti Egyszülős-Klub és a Kapcsolat-Ügyelet is csaknem erre a sorsra jutott. A Népjóléti Minisztériumot ismételen hidegen hagyta pályázatunk. Elhatároztam,

hogy az általam létrehozott és vezetett két szolgáltatásból önálló alapítványt hozok létre. Az Erzsébetvárosi Nevelési Tanácsadó dolgozói

10.000 forintot adtak össze, és dr. Herczegfalvi Ágnes gyermek- és ideggyógyász szakorvosunk vállalta az alapító szerepét. Dr. Demszky Gábor pozitívan értékelte kezdeményezésünket, így jelentős támogatást is kaptunk a Fővárosi Önkormányzattól. Ezenkívül az Erzsébetvárosi és Terézvárosi Önkormányzat támogatását is élvezzük. Tevékenységünk az egész fővárosra kiterjed.

Az Egyszülős Klub iránt növekvő az érdeklődés. Jelenleg már 35-40 család látogatja, 1992-ben már a harmadik nyári tábort szervezték meg. A két elsőt a nagycsaládokkal, a mostanit már önállóan 50-60 fővel bonyolították le. A klubnak választott vezetője van, rendszeres, közös szabadidő programokat szerveznek, egymás gyermekeire vigyáznak, baráti ill. élettársi kapcsolatok szövődtek. Az Almássy téri Szabadidő Központ minden segítséget megad működésükhöz. Nem kér terembérlési díjat, játékokat vásárol számukra, minden programjára ingyen engedi be a klubtagokat, műsorfüzetükben az Egyszülős Klub is szerepel.

A nyári táborok idején is folytatódik a pszichológiai és drámapedagógiai munka. Az idei tábor nagy tanulsága: érdemes gyermek-felnőtt közös pszichodráma foglalkozásokat tartani, mert a gyermekek a szülők számára nehéz helyzeteket kreatív módon, természetes egyszerűséggel oldották meg, és számos nevelési kérdésben kataritikus élményt nyújtó tükröt tudtak tartani szüleiknek.

A klub alaphangulata a kezdetektől máig jelentősen változott. Az első alkalomak feszültséggel teli, hisztérikus, világfájdalmas, tüskés, vagy éppen depressziós „elhagyott” női, mára kiegészültek szintén gyermeküket egyedül nevelő apákkal, és a csoport alaphangulata valódi szabadidős társaságéra hasonlít. Nagy szerepe van ebben a nyári táboroknak, kirándulásoknak, bulioknak, és a gyermekekkel foglalkozó drámapedagógusoknak, ill. a szülőkkel foglalkozó pszichológusoknak is. A jelenlegi szakaszban az önismereti csoport-jelleget lassan felváltja az önsegítő tevékenység. Mi szakemberek fokozatosan visszahúzódunk, és csak arra vigyázunk, hogy a klub továbbra is nyitott maradjon az újonnan belépők előtt.

Távlati terveink között szerepel egy napközbeni gyermekmegőrző létesítése, hogy a szülők munka után nyugodtan intézhessék ügyeiket. A Klub tapasztalatai alapján jutottunk arra a következtetésre, hogy a gyermekeiket egyedül nevelő szülők számára az jelentené a legnagyobb segítséget, ha időnként – ha csak órákra is – valaki levennie vállukról a gyermeknevelés folyamatos terheit. Ezáltal a gyermekek kipihentebb, türelmesebb szülőket kapnának vissza, közvetve így rajtuk segítünk a szülők tehermentesítésével. Főleg 3-10 éves gyermekek részére tervezzük a megőrzőt, de nem zárkozunk el kisebb vagy nagyobb gyermekek fogadásától sem. Helyszínnek az Almássy-téri Szabadidő Központot választottuk ki, ami ismert, és jól megközelíthető a VII. kerületben. Amennyiben anyagi helyzetünk lehetővé teszi, tovább bővítenénk szolgáltatásainkat nyugdíjas pedagógusok bevonásával (esti gyermekfelügyelet lakáson, korrepetálás a gyermekmegőrzőben, gyermeknevelési tanácsadás, stb.). A hétközi egyszülős gyermekmegőrző a tanév egész ideje alatt, 10 hónapon keresztül működne hetente kétszer 16 és 19 óra között. Egy szakember (pedagógus, népművelő, drámapedagógus vagy gyermekpszichológus) és egy önkéntes segítő (az Egyszülős-Klub egy-egy tagja) részvételével.

Dr. Sebestyén Tamás pszichológus, az Egyszülős Klub szakmai vezetője 1993 januárjában készült felmérése alapján a következő megállapításokat teszi a klub működésével kapcsolatban:

A megkérdezett klubtagok 45 százaléka új tag, 30 százaléka egy és három hónapja jár hozzánk, 10 százaléka fél év és egy éve és 15 százaléka alapító tagok közül kerül ki.

A fentiekből következik, hogy a csoporttevékenységünk nyitott, bizonyítja ezt, hogy a megkérdezettek 75 százaléka nem jár régebben, mint három hónapja hozzánk. A nyitott csoport vezetése jelentősebb és specializáltabb felkészültséget igényel mind a felnőtteket, mind a gyermekcsoportot vezető szakembertől.

A megkérdezettek életkori megoszlását a következő táblázat mutatja.

Életkor	25–30	31–35	36–40	41–45
	10%	45%	20%	25%

A fenti táblázat jól reprezentálja a csoport egészének életkori megoszlását. Érdekes az, hogy 30 és 40 év között igénylik a legjobban a csoport élethelyzet-változtató tevékenységét, ez teszi ki a megkérdezettek 65 százalékát. 40 éven felül már kevésbé hisznek segítség lehetőségében, bizalmatlanabbak és kiábrándultabbak, de még reménykednek az élet adta lehetőségek optimális kihasználhatóságában. A klubunknak 45 éven felül már nincs vonzereje. E kérdésben megkérdezettek nemek közötti körösszetétele a következő megoszlást mutatja. A nők 50 százaléka 31 és 35 év között

- a férfiak 50 százaléka
- 36 és 40 év között
- a nők 25 százaléka
- 41 és afelett van
- a férfiak 30 százaléka
- 41 év felett van.

A fentiek úgy értelmezhetők, hogy az elvált nők zöme 30-35 év közötti 1-2 gyermekkel megpróbál új életet kezdeni, partnert találni, esetleg házasságot kötni. A férfiak ezt 5 éves késéssel próbálják elérni, ennek oka valószínű a Magyarországon kialakult házassági korkülönbségi standardnak köszönhető.

Mi az a probléma, ami vonzotta a klubba az embereket?

Ok	Válási probléma	Nevelési probléma	Társaság hiánya, magány, közérzet	Érdeklődés, kíváncsiság
	15%	20%	40%	30%
			70%	

Az összes válaszok alapján megkérdezettek 70 százaléka a társaságra, az új párra találás, az érdeklődés, kíváncsiság miatt jött be. A nemek bontásában érdekes, hogy a nők 60 százaléka a társaságért, pár találásért jött közénk, míg a férfiak zöme 45 százaléka kíváncsiságból jött el a foglalkozásokra.

Visszatérve az összevont táblázat adataira a megkérdezettek 40 százaléka meri csak nyíltan vállalni a magány, társaság és párkeresés problémáját. Természetesen ide tartozik az a 30 százalék is, aki érdeklődést, kíváncsiságot ír le, mint a klubba járás motívumát. Ezeket a válaszokat főleg férfiak adták. E kettő összege, 70 százalék, azt mutatja, hogy Magyarországon igen jelentős probléma a magány kérdése.

A nevelési problémákra hivatkozik a megkérdezettek 20 százaléka, ők főképpen azt várják a klubtól, hogy a gyermek-szülő konfliktusra megoldást találjunk.

A konkrét válási konfliktusokkal küzd a válaszadók 15 százaléka, erre keres a klubban támogatást és kér tanácsot.

Az akut és krónikus válási problémák megoldását a klubunk tovább fejlesztett ún. válási tréningjén igyekszünk megoldani. A tréning csoportok szervezése folyik.

A Kapcsolat-Ügyeleten eddig több mint 60 család vett részt. Az eltelt 2 és fél év alatt 90 ügyeletet tartottunk. A Nevelési Tanácsadó szakemberei között összeszokott ügyeleti párok alakultak ki, akik egyre eredményesebben birkóznak meg a legnehezebb ügyekkel is. Eseteink túlnyomó többsége több éves bírósági, gyámügyi, ill. különböző szakértői, nevelési tanácsadói eredménytelen segítségnyújtási kísérlet után kerül hozzánk. A szülők eddigre már egymás halálos ellenségeiként érkeznek az első foglalkozásra, „több kilós” aktát tesznek le érvként az asztalunkra. Ennek ellenére az esetek nagyobb hányadában a gyermek számára megnyugtatóan fejezzük be a munkát. A legtöbb esetet az Országos Gyermekvédő Ligától kapjuk, de több kerület gyámügyi előadója is igénybe veszi már szolgáltatásunkat. A kapcsolat helyéül a Kapcsolat-Ügyeletet jelölik meg, ha végképp kimerültek az eddigi megoldási kísérletek. A bíróság is megkeresett már bennünket ilyen jellegű kéréssel. Ezenkívül saját nevelési tanácsadói gyakorlatunkban is felhasználjuk ezt a lehetőséget. Egyre gyakrabban fordul elő az is, hogy a szülők egymásnak ajánlják a Kapcsolat-Ügyeletet, és önként jelentkeznek. Szeretnénk elérni, hogy a gyermekek körében is ismertté váljon ez a szolgáltatásunk.

Egy-egy szombat délelőtt két-két családdal tudunk így foglalkozni, 10 illetve fél 12 órától. A játszósobai tapasztalatokról jegyzőkönyv készül. Szükség esetén ennek alapján kérésre véleményt írunk a gyámhatóság, illetve bíróság részére.

A Kapcsolat-Ügyelet léte időnként zavarba hozza a gyámhatóságot, bíróságot, az ügyvédeket, de a jelenlegi merev jogszabályokhoz igazodó szülőket is. Megfigyelési tapasztalatainkról írt összefoglalóink, amelyeket kérésre mindkét szülőnek a kezébe adunk, néha elkerülnek a bírósági tárgyalásra is. Ezek az írások nem hasonlítanak a bíróság által jól ismert igazságügyi pszichológusok szakvéleményeire, de több információt tartalmaznak, mint pl. egy olyan szakvélemény, amely kizárólag tesztek alapján, egyetlen találkozón szerzett benyomás után készült, nem megfelelő körülmények között (rendőrségi, vagy kórházi folyosón történt várakozás után), esetleg nem is gyermekpszichológus vizsgálata alapján. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy véleményünket a bíróság figyelembe veszi döntéseinél. Ez érthető, hiszen szakpszichológus által írt, a gyermek számára természetes környezetben (játszószoba) zajló valóságos történés szakmai értékeléséről van szó. Előbb-utóbb ezért még meggyűlik a bajunk az Igazságügyi Pszichológus Szakértők Testületével!

Végezetül bemutatok néhány esetet azok közül, amelyekkel szombatonként találkozunk:

1. Ahogy bele-beletekintettem egy~egy család életébe, gyakran merült fel bennem a kérdés, hogy milyen mélyre kell leásni a problémában ezeknél az eseteknél ahhoz, hogy valódi eredményt lehessen elérni. Mennyire szükséges egy család életébe beleavatkozni, szükséges-e végső megoldást találni, fontos-e a szülő vagy gyermek személyiségét is

átalakítani, vagy elég az ilyen esetekben csak a felszínes, a körülmények rendezésére irányuló megoldás is (pl. ezentúl havonta helyett kéthetente viheti el a gyermeket a szülő, stb).

Tudom, hogy ezt mindig az adott eset dönti el, de bennem gyakran maradtak kérdőjelek egy-egy eset lezárása után.

Ennek illusztrálására szeretnék leírni két ellentétes esetet.

Egy apa (H.M.) keresett meg bennünket a nagymamával együtt (apa anyja), mert problémák merültek fel a láthatással kapcsolatban. Kiderült, hogy felborult a régi, anyával közösen megállapított láthatási rend, és ezért az apa hétközben is fel-felkereste gyermekét H.R-t. (7 éves). Ez az anyukának nem tetszett. Kiderült az is, hogy az apa anyja áll a háttérben, valószínűleg ő bízta fel a fiát, hogy eltérjen a rendtől. Egyetlen beszélgetés elegendő volt ahhoz, hogy ezt a problémát megoldjuk. Az apa és nagymama is megígérték, hogy visszatérnek ahhoz a gyakorlathoz, amiben már korábban megegyeztek, tehát ezentúl kéthetente péntek estétől vasárnap estig találkozik majd az apa a gyermekével.

Megállapodtunk abban is, hogy többé nem keresi fel őt hétközben. Az ügy tehát megoldódott.

Csakhogy: kiderült, hogy az apa súlyos alkoholizmusból „gyógyult”, ül. elvonókúra után kb. egy éve nem iszik. Személyiségén azonban érződött a korábbi alkoholizmus hatása. Önállóan, bizonytalan, labilis, elesett volt, úgy tűnt, képtelen irányítani saját életét. Vele szemben ott volt az apa anyja, aki egy határozott, erőszakos, céltudatos egyéniségnek tűnt. Kiderült, hogy ő irányítja fia életét, minden döntést kivesz a kezéből. Tehát egy alapjaiban hibás kapcsolat állt fenn köztük, ami az apát zavarta is. Én úgy éreztem, az apának megerősítésre, támogatásra lenne szüksége, hogy kézbe tudja venni saját életének irányítását, a nagymamát pedig háttérbe kellene vonni, szerepét csökkenteni. Fontos lett volna, hogy az anyával (volt feleséggel) legalább minimálisan elfogadtassuk az apát, és kialakítsunk köztük egy indulatmentes légkört.

Ebben az esetben tehát hiányérzetem maradt, úgy éreztem, mélyebbre kellett volna a problémában leásni, és hosszabb távú segítségre lett volna szükség.

Egy másik, ezzel ellentétes példa,

Volt olyan eset, hogy váláskor a gyermek (Gy. J., 6 éves) még olyan kicsi volt, hogy apjára nem is emlékezett. Az anya (akinél a gyermeket elhelyezték) újból férjhez ment, és a gyerek nevelőapját tekintette édesapjának – érthetően. Szeretettel ragaszkodott hozzá, igazi családban érezte magát. De egyszer csak, évek múltán felbukkant az „igazi” apa, akit a gyerek nem is ismert. Ezzel felborult a család élete, és a gyermek körül minden, amit eddig megszokott. Érthető, hogy teljes erejével ellenállt az édesapjának. Persze, hogy joga van a gyerekek mindkét szülőjével tartani a kapcsolatot, de kérdés, hogy ki dönt efelől a jog felől (ami csak jog és nem kötelesség, tehát erőltetni nem lehet!), és milyen szempontok alapján dönt? Kinek az érdekét nézzük? A gyermekét? Mert ebben az esetben kizárólag az apa igényével törődtünk, akivel szemben ott állt a gyermek és egész családja.

Ebben az esetben én nem erőltettem volna a kapcsolat kialakítását – pontosan a gyermek érdekeit szem előtt tartva. Ettől függetlenül azonban úgy tűnik, hogy a kezdeti hosszú, meddőnek látszó kísérletezés után az ügy „sikeresen” alakul, édesapját kezdi „megszokni” a gyermek.

N.Gy. és N.Z. kk. fiúgyermekeket édesanyjuk neveli a válásuk óta, és ő különböző indokokra hivatkozva nem engedte gyermekei láthatását az apának. A szülők közötti viszony rendkívül megromlott, egymást csúnya szavakkal illették, és rágalmozgattak különböző dolgokkal. Az első találkozáskor szinte a tettelegességig fajult volna a helyzet, ha megfelelően nem lépünk közbe. Külön-külön elbeszélgettünk a szülőkkel, majd az anyát arra kértük, hogy

a továbbiakban szombatoként ne kísérje ide a fiúkat – mivel a nagyobbik már 17 éves –, így a volt férjével nem kell találkoznia. Mi megígértük, együtt játszunk gyermekeivel és az apával, de természetesen, mint szakemberek is igyekszünk megítélni, hogy a találkozások valóban érzelmileg rossz irányban befolyásolják-e a gyerekeket, ahogyan ezt az anya látja. Az itt eltöltött időről természetesen neki is egy másik napon beszámolunk.

Az anya ezt az ígéretét betartotta, és így a konfliktusok a találkozásoknál erősen lecsökkentek. Le kellett küzdenünk a kamasz, erősen pubertáló nagyfiú ellenállását, aki eleinte dacos magatartásával megnehezítette az együttléteket, a 9 éves oldott, játékos, apjához azonnal nagyon ragaszkodó volt. Az apát a találkozások előtt tanácsokkal elláttuk nagyobbik gyermekére vonatkozóan. Tűrelmet kértünk tőle, és jeleztük, hogy pl. minek örülnének a gyermekek. Minden alkalommal egy kis előrelépés történt, az együttlétek egyre intimebbek, oldódottabbak lettek, a 17 éves fiú velünk is jóval közlékenyebbé vált. Az anya ezt a tényt nehezen dolgozta fel, és komoly pszichológiai munkát igényelt, hogy rábírnjuk, egyelőre, időnként 1-2 óra hosszát a gyermekek még apjukkal lehessenek az itt eltöltött idő után pl.: egy közös ebéd, vásárlás, stb. erejéig. Ha nehezen is, de ezt az anya elfogadta. Minden esetben visszajelzést kaptunk az apától, miután a gyermekeit hazavitte. Kb.: az 5-6. ittlétük után már csak „randevühely” lett Tanácsadónk, és a közösen kieszelt programokra együtt elmentek. Ez az idő később délutánig bővíthetett az anya hozzájárulásával.

Jelenleg ott tartunk, hogy változatlanul nálunk találkoznak, de az egész napot tőlünk függetlenül töltik el. Már az apa új családjához is feljárnak, ott ebédelnek. A gyerekek jó kedvűek, kiegyensúlyozottnak érezzük őket. Az apa személyisége is sokat változott előnyére, megértőbb, türelmesebb lett. Az anyával még mindig nem sikerült ezt az új helyzetet pozitív megvilágításban láttatni, egy kényszerű megoldásnak érzi a láthatásokat, de legalább hozzájárul, és nem mélyíti a gyermekeiben az apa iránti gyűlöletét. Kapcsolatunk emiatt kevesebb is az édesanyával, de úgy érzem, rövidtávú célunkat elértük, apjukat nem veszítették el a gyerekek.

T. Kapcsolat Alapítvány!

Ezúton szeretném megköszönni szíves közreműködésüket és két munkatársuk segítségét, hogy kapcsolattartási ügyünk megoldására és feszültségek feloldásában - amely köztem és volt férjem családja között volt Balázs nevű gyermekünk láthatását illetően.

Az elmúlt két hónap folyamán, vagyis 1992. novembere óta, miután felkerestem Önöket, megnyugtatóan rendeződtek problémáink. Balázs már az ünnepek előtt és alatt is minden tiltakozás nélkül kéthetenként, szombati napokon elmegy az apjával volt anyósomék lakására. Ezt megelőzően már több mint egy éve nem volt hajlandó Balázs az apjával elmenni, hogy miért, az okát nem árulta el, lényegében most sem derült ki, hogy miért zárkózott el a láthatások elől.

Ágika és Marika kitartó szorgalmas munkájának és közvetlen emberséges, szeretetteljes hozzáállásuknak köszönhető, hogy ma már megnyugtatóan rendeződött a láthatás.

Ez úton szeretném kérni Önöket, hogy az alább közölt ügyiratszámom szíveskedjenek a Központi Kerületi Bíróság felé egy szakértői véleményt és az ügy lezárását kérni nevünkben.

Előre is nagyon köszönöm szíveségüket és segítségüket.

*Tisztelettel:
(név és cím)*

A Kapcsolat Alapítvány jövője sajnos egyszerűen pénzkérdés. Igény van a tevékenységünkre, a szakembergárda is adott. Az eddigi kevésbé hatékony pénzszerzési módszer (pályázatok vég nélküli írása) mellett vállalkozás jellegű tevékenységekbe kell fognunk, természetesen szigorúan szakmai alapon, az Alapítvány céljával megegyező irányban. Így a már említett gyermekmegőrzőn kívül, a következő fizető szolgáltatásokkal szeretnénk bővíteni az Alapítvány tevékenységét.

1. Társkereső szolgálat gyermekeiket egyedül nevelő szülők, illetve hasonló korú magányos férfiak és nők számára.

2. Válási tréning azoknak, akik a válás gondolatával foglalkoznak.

3. Pszichológiai szakvélemények készítése a játékgyártók és kereskedők számára kapcsolatteremtésre alkalmas játékok kiválogatása céljából.

4. Óvodáskorú gyermekek fejlődési prognózisának megállapítása az általam kifejlesztett „OFP” nevű módszerrel, szülők és óvónők részére. A szükséges korrekciós foglalkozások fajtáinak megállapítása, szükség esetén segítség nyújtása.

Meggyőződésem, hogy a Kapcsolat Alapítványnak országos hatókörű, államilag támogatott, hálózattal rendelkező szervezetté kell válnia.

Szűkös anyagi helyzetünk döbentett rá ugyanakkor arra, hogy parlamenti képviselő nélkül a család- és gyermekvédelem - így a mi tevékenységünk sem - kaphat megfelelő támogatást. Ezért kezdeményezésünkre 1993. február 1-én megalakult a Család és Gyermekvédők Pártja.

Műhely

A Nappali Szülő hálózat működéséhez javasolt kritériumok és elvárások

A Népjóléti Minisztérium XIV. Család-, Gyermek- és Ifjúságpolitikai Főosztályának felkérésére a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének és a Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézetének szakembereiből alakult munkacsoport a gyerekek napközbeni ellátásának hazánkban eddig nem elterjedt és szakmailag nem támogatott formáját dolgozta ki. Az alábbiakban közzé tesszük a családi napközi javasolt működési elveit.

A gyermekek nappali ellátásának biztosítása törvényben rögzített önkormányzati kötelezettség. A ma rendelkezésre álló intézményes ellátás mellett a családoknak igénye van választható, más típusú formára is, és sok kistélepülésen nincs vagy nem elég a bölcsődei, óvodai férőhely. Ezért is meg kell szervezni, biztosítani kell egy olyan, nem intézményes keretek között működő nappali ellátást, amely akármilyen kyszámú igény kielégítését is lehetővé teszi.

Erre alkalmasnak tartjuk a Családi Napközi hálózat kiépítését, amely a legkisebb kortól kezdve az iskoláskor végéig biztosíthatja olyan gyermekek napközbeni elhelyezését, akiknek szülei különböző okok miatt, elsősorban azért, mert dolgoznak, a nap egy részében másra kívánják bízni gyermeküket.

A gyermekeket családi napköziben ellátó személy a szülői gondoskodást helyettesíti. A nála elhelyezett bölcsőde, óvodás- és iskoláskorú gyermekről való gondoskodás nem pótolja az óvoda oktatással kapcsolatos funkcióit, az iskolai korrepetálást, szakköri foglalkozást, stb.

A gyermekek ellátása történhet az ellátást nyújtó saját otthonában vagy esetleg más lakásban, helyiségben.

A szakmailag megfelelően támogatott és ellenőrzött Családi Napközi hálózat arra is alkalmassá válhat, hogy egyes esetekben a családjában szociális vagy egyéb okokból veszélyeztetett, vagy érzék-, mozgásszervi, illetve idegrendszeri károsodott gyermek helyzetén, a családjuktól való elszakadás nélkül javítani lehessen.

Ezek megvalósításához kívánunk segítséget nyújtani a szakmai engedélyezéshez és működéshez szükséges kritériumok javaslatával és az elvárások megfogalmazásával.

KRITÉRIUMOK

A családi napközi ellátást vállalók alkalmasság követelményei

Családi napközi működtetésére csak testileg, lelkileg egészséges személy kaphat engedélyt. Az engedély kiadásához be kell szerezni a háziorvos javaslatát, aki igazolja, hogy a kérelmező nem szenved olyan krónikus betegségben, amely megnehezíti, vagy veszélyezteti a rábízott gyermekek megfelelő ellátását. Ezen kívül az engedélyezéshez a 8/1992. NM-i rendeletben foglaltak szerinti vizsgálatok szükségesek.

Napközi ellátás végzésére csak büntetlen előéletű személy kaphat engedélyt.

Nem engedélyezhető olyan személy kérelme, akinek gyermeke állami gondozásban van, aki gyermeket bántalmazott, vagy akinél a lakásban ilyen személy rendszeresen előfordul, vagy tartózkodik.

A gyermek felügyelet nélkül hagyása, fenyegetése, megfélemlítése, megszegényítése, lelki, testi bántalmazása az alkalmatlanság bizonyítéka.

Több pályázó esetén előnyben részesíthető az a személy, aki saját gyermekének nevelése vagy hivatásának gyakorlása során megfelelő tapasztalatokra tett szert, akinek gyermekgondozói vagy más pedagógiai képesítése, illetve e területen szerzett gyakorlata van.

A kérelmezőnek igazolnia kell, hogy betegség vagy egyéb váratlan esemény esetén helyettesítése megoldott olyan személlyel, aki megfelel az alkalmasság kritériumainak.

A családi napközi ellátásra vállalkozóval közös lakásban élő személyekre ill. a helyettesre a fenti egészségügyi kritériumok ugyanúgy vonatkoznak.

Az elhelyezet gyermekek számát meghatározó szempontok

Egy családi napköziben lehet

- 3 öt éves kor alatti gyermek (sajátja beleértendő), akik közül 1 lehet egyévesnél fiatalabb (ikercsecsemők esetén természetesen az ikrek számának megfelelő) és még további 2 iskoláskorú gyermek a tanítás utáni időszakra

- vagy 5 gyermek, ha nincs ötévesnél fiatalabb köztük

- károsodott, illetve fogyatékos gyermek esetén: egy sérült és 2 ötévesnél fiatalabb egészséges gyermek vagy két sérült gyermek.

Az előbbieken meghatározottnál max. két gyermekkel több ellátása engedélyezhető, ha az ellátást végző személynek van olyan állandó segítsége (pl. a vele közös háztartásban élő nagyszülő) aki a gyermekek ellátásával kapcsolatos kiegészítő feladatokat (főzés, mosogatás, bevásárlás) elvégzi, illetve alkalmanként felügyel rájuk.

Ha a családi napközit vállaló személy a gyermekek gondozásában részt vevő segítőt alkalmaz, akkor gyermeklétszám megkétszerezhető. A 2. illetve 3. pontban szereplő segítőknek is meg kell felelniük az alkalmasság követelményeinek.

Az elhelyezett gyermekek számának meghatározásakor kötelezően figyelembe veendő szempont, hogy a családi napköziben elegendő játszó és tanulásra alkalmas hely kialakítására ill. az ötévnél fiatalabb gyermek fekhelyének elhelyezésére legyen hely.

A Cs. N.-ben 20 hetesnél fiatalabb csecsemő nem helyezhető el.

A lakáskörülmények elbírálásakor figyelembeveendő szempontok

Csak egészséges, világos, jól szellőztethető és fűthető, tiszta és rendezett lakás, vagy családi ház nyilvánítható alkalmasnak gyermekek nappali ellátására.

Az engedély megadásának feltétele a jó minőségű ivóvíz.

A gyermekek biztonsága érdekében az engedély kiadásához figyelembe kell venni a lakás vagy családi ház különböző helységeinek kapcsolódását és fűtésrendszerét abból a szempontból, hogy a gyermekeket ellátó személy akkor is hallótávolságban lehessen a gyermekektől, ha valamilyen tevékenységet (pl. főzés) a gyermekek tartózkodási helyétől távolabb végzi.

Az esetleges balesetek megelőzése érdekében:

- A bejárati ajtóknak, kertkapuknak zárhatónak kell lennie.

- Vegyszereket, a gyermekekre veszélyes tárgyakat (pl. szerszámokat) és gyógyszereket a gyermekek elől elzárva kell tartani.
 - A gyermekek által használt helyiségekben az égési sérülést okozható fűtőtesteket, kályhákat, konyhai tűzhelyt védőrácscsal kell ellátni.
 - A hozzáférhető villamosság szerelvényeket védődugóval kell ellátni.
 - A gyermekek tartózkodási helyén lévő mélyen üvegezett ajtókra, valamint olyan ablakokra, ahonnan a gyermek kieshet, védőrácscsal kell felszerelni.
 - A gyermekek tartózkodására szolgáló helyiséget a lakás vagy a családi ház egyéb, balesetveszélyes helyiségeitől, részeitől, berendezéseitől biztonságosan (zárható ajtóval, ráccsal) kell elválasztani.
 - A gyermekekre veszélyes állatot csak biztonságosan elkülönített helyen szabad tartani, illetve a lakásban tartott állatokról az állatorvos igazolása szükséges.
 - A lakásban tűzoltó készüléket kell felszerelni.
- A családi napközi szolgáltatásra vállalkozónak nyilatkoznia kell arról, hogy veszélyhelyzet esetén milyen módon tud azonnal segítséget kapni.
- A kérelmezőnek be kell szereznie a működtetéshez az ÁNTSZ szakhatósági véleményét.

A családi napközi ellátásban részelülő gyermekek életmódjával kapcsolatos követelmények

Étkezés

- Biztosítani kell a gyermekek életkorának megfelelő gyakoriságú, összetételű és mennyiségű étkezést. Gondoskodni kell arról, hogy a csecsemők elegendő zöldségféléket, friss gyümölcsöt és fehérjét pépesítve kapjanak.
- Az élelmiszereket, hűvös helyen (kamrában, hűtőszekrényben) kell tárolni.
- A csecsemő étkezéséhez használt edényeket és eszközöket elkülönítetten kell kezelni és tisztán tartani.
- A gyermekek által használt bútoroknak a gyerekek méreteihez kell igazodnia (gyermekasztal és székek, vagy felnőtt székre rakható párnák).

Alvás

- Ötéves korig feltétlenül, egyébként pedig minden olyan gyermeknek, aki igényli, hogy napközben is aludjon, külön fekhelyet kell beszerezni.
- Biztosítani kell a nyugodt alvás egyéb feltételeit (csendes, nyugodt körülmények, jól kiszellőztetett helyiség).

Levegőzés

- A gyermekeknek télen-nyáron naponta kell szabad levegőn tartózkodniuk, ahol gondoskodni kell a baleseti források kiküszöböléséről.

Játék

- A lakáson belül a gyermekeknek megfelelő (min. 2 négyzetméter gyermekenként) játszóhelyet kell biztosítani.
- Gondoskodni kell arról, hogy mindenfajta játékhoz, a gyermekek életkorának és számának megfelelő mennyiségű és minőségű játékeszköz álljon rendelkezésre.
- A csecsemőknek külön elkerített játszóhelyről kell gondoskodni.

Tanulás

- A nyugodt tanulás feltételeinek megteremtése érdekében fontos, hogy a gyermekeknek legyen állandó helyük a tanulásra, tanszereik tárolására. Az asztal és szék magassága igazodjék a gyermekek méreteihez.

Higiénés feltételek

- Biztosítani kell a feltételeket ahhoz, hogy a gyermekek kezét moshassanak, megmosakodhassanak. Gondoskodni kell arról, hogy a gyermekeknek a tisztálkodáskor személyes eszközeik legyenek.
- A csecsemő öltöztetésére, pelenkázásra olyan állandó helyet kell kialakítani a lakásban, amely csak erre a célra szolgál és könnyen tisztán tartható, fertőtleníthető.
- A szennyes textilpelenkát a csecsemő és a gyermekek egyéb ruháitól elkülönítetten fertőtlenítő oldatban kell tárolni. Az eldobható papírpelenkát az 56/1981. Mt. rendeletben előírt módon kell kezelni.

A napközi ellátást nyújtó személy kapcsolattartási kötelezettségei

Szülővel

- Figyelembe kell vennie a szülők tájékoztatását gyermekükről és a szülők nevelési gyakorlatát a gyermekek gondozása, nevelése során.
- Minden nap tájékoztatnia kell a szülőket arról, hogy a gyermekük aznap hogyan érezte magát, mit csinált és mi történt vele.
- A gyermeket ért legkisebb balesetről is köteles a szülőknek beszámolni.
- Fogadja a támogató-ellenőrző szakembert, annak beszámol a gyermekekről, a szülőkkal való kapcsolattartásról és gondjairól.
- A támogató-ellenőrző szakemberrel történő közös megbeszélés során kialakított megállapodásokat betartja.
- Szükség esetén maga keresi a kapcsolatot vele.
- Az ellátásban részesülő gyermek háziorvosát értesíteni kell, hogy a gyereket ebben az ellátási formában gondozzák. A háziorvosnak nyilatkoznia kell arról, hogy az ellátandó gyerek közösségbe vihető.

Nyilvántartás vezetése

A családi napközit működtető személynek nyilvántartást kell vezetnie a következőkről:

- A gyermekek és a szülők személyes adatai.
- A szülőn kívül ki viheti el a gyermeket, a nagyobbak mikor és/vagy milyen feltétellel mehetnek haza egyedül.
- Váratlan helyzetben kit és hol lehet értesíteni.
- A gyermekek gyógyszerérzékenységéről és allergiáiról.
- A megbetegedésekről.
- A gyermekek háziorvosának nevééről, címéről, rendelési és ügyeleti idejéről.

Biztosítás

Az ellátást nyújtónak legyen biztosítása (lehetőleg) a lakásban átmenetileg tartózkodó személyekre vonatkozó baleset, halál, tulajdonban keletkezett kár, lopás, stb. esetére is).

A szolgáltatást igénybevevő szülő kötelezettségei

Tájékoztassa a gyermekét ellátó felnőttet a gyermek esetleges krónikus betegségeiről, állapotáról, allergiás hajlamáról.

A szerződéskötés előtt a szülő nyilatkozzon, hogy a gyermek akut tünetei esetén (pl. magas láz, fájdalom) a gyerek milyen gyógyszert kapjon, és hogy kit kell erről azonnal értesíteni.

A szülő köteles tájékoztatni az ellátó személyt a gyermek minden balesetéről, sérüléséről, állapotváltozásáról, tünetéről.

A gyermeket tisztán, ápoltan köteles átadni.

Értesítse a családi napközit, ha a gyermeket valamilyen oknál fogva nem viszi.

A gyermeket köteles a megegyezés (alkalmanként is történhet) szerinti időben hozni és elvinni a családi napköziből.

FELÜGYELET

Felügyelet, támogató rendszer működésének szempontjai

A családi napközi működésének felügyeletét, a gyerekeket ellátó személy rendszeres támogatását biztosítani kell.

Javasoljuk, hogy a támogató-ellenőrző szakemberek gondozónői, védőnői, családgondozói, vagy más pedagógiai vagy pszichológiai végzettséggel rendelkezzenek. Az önkormányzatok vegyék igénybe a továbbképző bölcsődék, családsegítő központok, stb. szakembereit.

Javasoljuk a támogató-ellenőrző szakemberek részére felkészítő tanfolyam megszervezését.

Javasoljuk, hogy az engedélyezési folyamat részeként, a támogató-ellenőrző szakemberek készítsék fel a vállalkozókat (tanfolyam vagy egyéni beszélgetések formájában).

A támogató-ellenőrző szakemberek, rendszeresen, (fél évente min. egy alkalommal és szükséglet szerint; probléma esetén a tisztiorvossal együtt) látogasson el minden családi napközibe.

Oldják meg az ellátást nyújtók rendszeres támogatását (pl. klub szervezése, eszközök, játékok ajánlása, esetleg kölcsönzése).

A szakmai munka felügyeletének szempontjai

A családi napközit működtető személy:

- Feleljen meg az engedélyezési kritériumoknak.
- Legyen elkötelezett és képes a meleg, odaadó gondoskodásra, az egyéni bánásmódra és a személyiség fejlesztésére. Tudjon a gyermekek különleges szokásairól, félelméről.
- Figyelmeztetést, korlátozást, tiltást csak a legszükségesebb (veszélyes és nagyon zavaró) helyzetekben alkalmazzon, részesítse előnyben a megerősítő, támogató nevelési módszereket (dicséret, biztatás).
- A napi időbeosztás átgondolásával biztosítson elegendő időt a gyermekeknek a játékokra és egyéb tevékenységekre, ösztönözze a gyermeki aktivitást, önállóságot és kreativitást.
- Vezessen nyilvántartást.
- Fogadja el és tartsa tiszteletben a különböző nemzetiségeket és vallásokat.
- Legyen igényes saját külsejére és környezetére.
- A gyermekek tartózkodási helyén biztosítsa a dohányfüst-mentességet
- Legyen motivált az önképzésre.

ELVÁRÁSOK

A napközbeni ellátást nyújtók nevelési attitűdjével kapcsolatban

A feladat vállalására olyan érett személyiségű, kiegyensúlyozott, nyugodt, magabiztos személy alkalmas, aki késznek mutatkozik a rábízott gyermek mindennapi ellátását egyenletesen, felelősségei végezni. Örömet leli a gyermekek gondozásában, nevelésében, s magától értetődőnek tartja, hogy ezt az egyéni szükségletek figyelembevételével, a gyermekek együttműködésére építve végezze. A gyermekekkel kapcsolatos gondozási és egyéb teendők elvégzésében a gyermekek egyéni szükségleteit figyelembe véve, számukra is áttekinthető napirendet alakít ki, amit nem változtat meg pillanatnyi érdeke vagy hangulata kedvéért.

A gyermekek napi étkezésének biztosításakor tiszteletben tartja étvágyukat – ésszerű határok közt egyéni ízlésüket is –, meghallgatva a szülők ezzel kapcsolatos tapasztalatait. Fontosnak tartja és folyamatosan, a gyermek fejlődését követve gondoskodik arról, hogy kielégíthessék természetes mozgás- és játékszükségletüket, aktív, tevékeny életet élhessenek.

A gyermekekről való gondoskodásának, a velük való foglalkozásnak, törődésnek minden mozzanatát a gyermek megbecsülése hassa át, ezen keresztül a gyermek folyamatosan tapasztalhatja, hogy neki is van akarata, véleménye és azt ki is nyilváníthatja.

Az ellátásra vállalkozó felelősséggel tartozik a nála elhelyezett gyermekek egymás közti és saját gyermekeivel való jó kapcsolatának kialakulásáért, a gyermekeket kölcsönös tiszteletre, egymás megbecsülésére, elfogadására neveli.

Az étellel együtt járó korlátok betartásakor, az együttélés alapvető viselkedési szabályainak elvárásakor határozottan, de nem erőszakosan jár el, építve a gyermek együttműködési készségére, belátására a közte és a gyermek között kialakult érzelmi kapcsolat erejére. Általános emberi magatartására a nyitottság jellemző: elfogadja a más etnikumú, nemzetiségű, illetve fogyatékos gyermekeket és felnőtteket, tiszteletben tartja mások véleményét, vallását, meggyőződését.

A nála elhelyezett gyermekek szüleit folyamatosan tájékoztatja a gyermekek fejlődéséről, a velük történt eseményekről, s mindezt úgy, hogy ezzel a szülő-gyermek közti harmonikus kapcsolat fenntartását segítse elő. Kötelezettségének érzi, hogy a szülőnek beszámoljon azokról az eseményekről (pl. apró balesetekről is), amelyek okkal vagy alaptalanul megingathatják a szülő iránta való bizalmát.

Kész őszinteségen, kölcsönös bizalmon alapuló munkakapcsolatra a Családi napközi hálózatot támogató szakemberrel, nevelési gondjaival, vagy a szülőkkel kapcsolatos esetenként felmerülő problémáival soron kívül is hozzá fordul. Érdeklődik a csecsemő és gyermeknevelés szakmai kérdései iránt, szívesen vesz részt e témában tartott előadáson, továbbképzésen, illetve olvas e kérdésekkel foglalkozó ismeretterjesztő munkákat.

A Családi Napközi hálózat ellenőrzésével és támogatásával kapcsolatban

A hálózatban alkalmazott személyek tevékenységének ellenőrzése és támogatása önkormányzati feladat, amelyet az egyes önkormányzatok vagy több önkormányzat összefogva szakemberek alkalmazásával, vagy erre alkalmas intézmények (pl. módszertani bölcsődék, családsegítő központok) megbízásával láthat el.

A foglalkoztatottak ellenőrzésének ki kell terjedni az általánosan megfogalmazott szakmai normatívák betartásának folyamatos vizsgálatára.

Az ellenőrzéssel megbízott személy rendszeres időközönként, lehetőleg különböző napszakokban – de előre megbeszélte időpontban – meglátogatja otthonában a „nappali szülőt”, hogy meggyőződjék az elhelyezett gyermekek biztonságát szolgáló feltételekről, a

gyermek szükségleteinek megfelelő életmódjáról. Az ellenőrzést végző tapasztalatairól évente egyszer írásos jelentést készít a Családi Napközi hálózatot fenntartó önkormányzatnak.

A támogatás a gyerekeket ellátók felmerülő nevelési gondjainak megoldására, valamint a természetes szülőkkel való harmonikus kapcsolatuk fenntartására irányul.

A támogatást végző szakember látogatásai alkalmával meghallgatja a családi napközit működtető személy beszámolóját a gyermekek mindennapi életéről, a velük kapcsolatban felmerült gondokról, tanácsokkal segíti azok megoldását, s ha szükséges, javaslatot tesz a gyermekek életmódjának, gondozásának változtatására.

Különös gonddal kíséri figyelemmel az ellátást végző személy saját gyermekei, s az elhelyezett gyermekek kapcsolatának alakulását, segíti őt abban, hogy mind szülői hivatásának, mind feladata vállalásának eleget tehessen.

Rendszeres kapcsolatot tart az ellátásban részesülő gyermekek szüleivel, közvetítő, közbenjáró szerepet tölt be a szülők és az ellátást nyújtók között esetleg felmerülő nézeteltérések tisztázásában, konfliktusok megoldásában.

Mindebből következik, hogy a támogatást nyújtó személynek egyaránt kell ismeretekkel, tapasztalatokkal rendelkeznie a 0-14 éves gyermekek gondozási-nevelési kérdéseiben és szülő-nevelő közti kölcsönös megbecsülésen és együttműködésen alapuló kapcsolat alakításában.

A feladat bonyolultsága a magas szintű szakmai képzésen túl – amelyet speciális tanfolyam elvégzése biztosít – rátermettséget, tapintatot is igényel.

Véleményünk szerint megnyugtató ellátását több szakember team munkába szervezése vagy más (pl. családsegítő) szakemberrel folytatott konzultáció lehetősége biztosíthatja.

Kalló Éva pedagógus, Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézete

Korintus Mihályné pszichológus, Bölcsődék Országos Módszertani Intézete

Dr. Mátay Katalin gyermekgyógyász, Bölcsődék Országos Módszertani Intézete

Dr. Püspöky Gabriella gyermekgyógyász, Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézete

Tardos Anna pszichológus, Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézete

Vigassyné Dezsényi Klára pszichológus, Népjóléti Minisztérium

A szerzők, és a szerkesztőség szívesen olvasná szakemberek és laikusok véleményét, a tervezett napközbeni ellátási alternatíváról. Ha bármilyen, hasonló vagy másfajta kezdeményezés működik valahol, arról örömmel adnánk hírt.

Műhely

Anyaoaltalmazó Ház

Szegénység, munkanélküliség, infláció és létbizonytalanság: egyre több család életét keseríti. Táptalaja a családi veszekedéseknek, a bűnbakkeresésnek, az érzelmek elsivárosodásának, a családi kapcsolatok eldurvulásának, nemritkán a tettelegességnek is.

Munkanélküliség, a filléres nyomorúság következménye számos családban az alkoholizmus, a brutalitás, ami esetenként odáig fajul, hogy az anyának és gyermekeinek menekülniük kell otthonukból. Különösen egy kétmilliósvárosban van ez így.

– Ezeknek az anyáknak és gyermekeiknek biztosít átmentést az Anyaoaltalmazó Ház. – tudjuk meg Simon Jánosnétól, a Magyar Vöröskereszt osztályvezetőjétől. A Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége és Pestszenterzsébet – Soroksár önkormányzata a Népjóléti Minisztérium anyagi támogatásával 1992. novemberében Anyaoaltalmazó Házat nyitott meg Budapesten, a XX. Török Flóris u. 228. szám alatt. A családvédő és szociális intézmény feladata, hogy egészségügyi és életvezetési segítséget nyújtson az oltalmat kérők számára.

Az intézmény – kilenc lakószobával – kilenc család, 25 fő befogadására alkalmas. Kilenc szobából egy krízisszobaként működik. Ottjártunkkor teltház volt. A nappaliban kékre-zöldre vert, hetvenéven felüli néni lábadozott. Több mint negyven éve hites ura ütlegelte így a nénit. Átmentő menedékén szociális gondozók intézik szociális otthoni, végleges elhelyezését – és a válópert.

– Szomorú, hogy ilyen idős korban is kerülhet az ember az utcára – mondja Polacsek Györgyi intézményvezető. – Segíteni kell, mert az emberség és tisztesség ezt követeli. Ám az elrettentő eset ellenére ragaszkodnunk kell eredeti elképzeléseinkhez, különben a Ház pillanatokon belül bedugul. A Ház igénybevételéért, szolgáltatásaiért az oltalmat kérőknek – jövedelmüktől függően – térítési díjat kell fizetniük.

Ez általában 150,- forint személyenként egy éjszakára. Elhelyezésük néhány naptól egy hónapig, maximum fél évig tarthat. A beutalás feltétele a magyar állampolgárság, igazolt jövedelem, állandó bejelentett lakás és a krízishelyzet.

A Házba a Magyar Vöröskereszt és a XX. kerületi Önkormányzat javaslatával kerülhetnek be a családok, de a felvételükről az intézményvezetője dönt, a szakértői bizottság által összeállított szempontok alapján, az üres férőhelyek arányában. November óta több, mint húsz családot helyeztek el.

– Az intézménybe naponta átlagosan 4-5 anyuka jön tanácsért, felvilágosításért. Kerületi lakosokat nagyon szerény szociális segéllyel is támogatunk.

Ebből adódik sok szomorúság: a néhány hétig együtt lakni kényszerülő anyukák, amikor vásárolni mennek a boltba, az egyiknek telik kenyérrre, tejre, a másikkal nem. A „másikat” nem tudják segíteni, mert „területen kívüli”. Torokszorító pillanatok ezek.

Minden adományt, felajánlást szívesen fogadnak. Takarók, párnák, edények, konyhai felszerelések híján vannak. A Ház berendezését, felszerelését a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége „A hazai szegényekért” Alapítvány, a Lágymányosi Faipari Szövetkezet, a BÉTEX, a RAMO-VILL, az Országos Gyermekevédő Liga, a Gondoskodás

Alapítvány a Papír és Műanyagfeldolgozó Bt. biztosította. Az Anyaoltalmazó Házat a létrehozók alapítványi formában kívánják működtetni.

A valamikori munkásszálló, majd nővérszálló takaros, kertes ház. Kívülről semmi jele sincs, hogy üzött, megfáradt, tragédiákat megélt fiatal anyák húzzák meg benne magukat kicsinyeikkel. Átmenetileg.

Félő, hogy albérlők-háza nélkül a krízis helyzet állandósul, és a Ház nem tudja betölteni átmeneti krízisotthon funkcióját.

-halmi-

Műhely

A Püspökladányi Családpedagógiai Konferenciáról (1993. április 5-6.)

A konferencia célja volt:

- A családpedagógia fogalmának, tartalmának pontosítása, családpedagógiai célok és feladatok megfogalmazása, a családpedagógiai szemlélet elfogadtatása, vitán alapuló kibontakoztatása.

- A BTF-en indult Családpedagógiai Referencia Tanfolyam ismeretanyagának bemutatása.

- A Püspökladányi Önkormányzat és Családsegítő Központ által támogatott iskolai családpedagógiai tevékenységrendszer és a családpedagógusok eddigi munkájának megismertetése, a kialakuló családpedagógiai tanácsadó szakma megerősítése, a kompetenciahatárok meghúzése.

- Az ép, együttműködő család megerősítése.

Önkormányzati feladat (az ún. függetlenített gyermekvédelmi státusok helyett szakmai tudással rendelkezők, a családpedagógiai továbbképzést/szakképzést végzetek, vagy munka mellett vállalók számára) a családpedagógiai tanácsadó státusok alakítása iskolákban, óvodákban, nevelési tanácsadóknál. A szülők és a gyermekek fogadásához helyiség biztosítása szükséges.

A családpedagógiai Alapítvány az elkövetkező időszakban céljai szerint lehetőséget biztosít az állami, önkormányzati támogatás kiegészítéséhez: képzési, továbbképzési, helyi, iskolai, óvodai, kezdeményezésekhez, felkarolja a kutatást, külföldi utakat finanszíroz, részt vesz a közvélemény formálásban.

A konferencián elfogadást nyert a családpedagógia, mint a pedagógia speciális része, a családdal kapcsolatos interdiszciplinák pedagógiára alkalmazása; és mint megelőző és korrekciós célú gyermek és családvédelmi alaptevékenység.

A családpedagógia definíciója: gyermeki és családi életvezetési, nevelési kultúra és kapcsolatok fejlesztése és formálása. A családpedagógiai célok: a családbomlás megállítása, szeretet-kapcsolat erősítése iskolában, családban, a családok nevelőszerepének megerősítése. Ezzel a betegségek, devianciák, családi okból történő elszegényedés megelőzése.

Családpedagógiai feladatok:

- A család pozitív értékeinek megerősítése,

- az összetartó, jól együttműködő, szabályozott, egészséges, erkölcsös életvezetésű, tevékeny, szeretet-kapcsolatot biztosító család-kép elfogadtatása és elterjesztése; az ép családi modellhez közelítés.

A család és a rokonság összefogását segítő család-erkölcsi, a családjáért való cselekvési, a családi szerepekhez kötődő viselkedési és kulturális értékek közvetítése;

- a szakszerű családi ismeretek, problémamegoldó képességek és készségek, akarati tulajdonságok fejlesztése.

Fontos kérdés ezeknek az elfogadtatása a pedagógusok, szülők, családok, gyermekek és a közvélemény körében. A szekciókban elfogadást nyert a családpedagógiai tanácsadó szakma szükséglete, családpedagógusnak a családi nevelés támogatására vonatkozó koordináló szerepe, foglalkozzon a társadalmi háttérrel is, az iskolán kívüli intézményekkel is.

A család erősítése minden vallás értékei közt megtalálható. Az évezredek valláserkölcse alapján maradtak meg az emberi kultúrában a családi szerepekhez kapcsolódó viselkedési normák, ezeket az értékeket az emberiség védelme érdekében Istentől függetlenül meg kell őriznünk.

A társadalmi háttértámogatás megszerzése nemcsak anyagi, hanem erkölcsi és családpedagógiai szempontból is elengedhetetlen.

A családpedagógus szakmájánál fogva szükséges, hogy hatást gyakoroljon a helyi család és ifjúságpolitikára – intézményeken, munkahelyeken belül; területen, önkormányzatok intézkedéseire; elfogadtatott az a javaslat, hogy a családpedagógiai szakmát vállalók vegyenek részt országos kérdések, törvénykezés véleményezésében is. Nem a passzivitást erősítő szociálpolitika, hanem az emberi aktivitást támogató családpolitika alakításában.

Nem a pártok befolyása alapján, hanem a pártok befolyásolására. A család és az ifjúság érdekei, pedagógiai érdekek alapján hassanak békítőleg és csillapítsák a gyűlölködési és kirekesztési tendenciákat, támogassák az összefogást.

Szempontjaik érvényesüljenek az egységes család és gyermekvédelmi törvényben, oktatási törvényben, MKM és más országos szervek intézkedéseiben.

Nagy vitát váltott ki az iskolai szekcióban a MTV műsoraiban jelentkező ártó hatás. Állásfoglalásban ez a szekció kifogásolja, hogy sok a gyermekek és az ifjúság szemléletét rontó agresszív gyermekrajzfilm, alkoholizálásra, házastárs megcsalásra, csábításra, verekedésre, gyilkolásra viselkedési mintát adó erkölcstelen, pornográf filmek vetítése.

Hiányolja a nevelő hatású műsorokat, pl. megfelelő rajzfilmeket, gyermekműsorokat, a cserkészélet kalandjairól szóló, valamint az egészséges, erkölcsös életvezetésű, boldog, jó probléma megoldású családokról szóló szórakoztató műsorokat

Nem használjuk a „szocializáció” szót, van rá magyar szavunk: mi nevelésről beszélünk. Ilyenformán a családpedagógia a legcélzottabb, leghatékonyabb pedagógiai munka, hiszen a nevelésre hat; a gyermekre, életvezetésére, akarati, érzelmi tulajdonságainak alakulására a legnagyobb hatást kifejítő, a magatartási mintát adó nevelő családot erősíti, a jelenlegit és a gyermek egyéni és kiscsoportos pedagógiai segítése során, a nagycsoportos családi életre nevelés során a jövőbenit.

Mindegyik szekcióban szorgalmazták a Referencia Tanfolyam alapján a mielőbbi mélyebb ismereteket nyújtó szakképzés megkezdését és a pedagógusok képzésébe a családpedagógiai alapismeretek beépítését.

Nyitott kérdések maradtak a képzési szekcióban:

Indultak hasonló szakmákra, hasonló tevékenységekre vonatkozó képzések. A külföldi mintára behozott szociális-munkás képzés szociológiai szemléletű. Indult szociálpedagógiai, és gyermek és ifjúságvédelmi tanácsadó képzése. Utóbbi ismeretanyagában, szemléletében

közel áll a devianciák megelőzésére világszínvonalon megszerezett, a nemzetközi interdiszciplináris tudást magyar pedagógiai tapasztalatokra alkalmazott családpedagógiai szakmai ismeretanyaghoz.

Nem foglaltak egyértelműen állást, melyik a fontosabb. Hiszen, ahol elkezdődött valamilyen képzés, az illető képzőhely a saját munkáját szeretné propagálni.

A BTF Családpedagógiai Továbbképzés szervezői megküldik az írásban történő kérések alapján az érdeklődőknek hasznosításra: a Referencia Tanfolyam Programját, Tematikáját, Útmutatóját és tankönyv, segédanyag gyanánt majd, ha a nyomdából kikerült, a szerzők-előadók által már elkészített Családpedagógiai Ismeretek I és II. kötet, valamint a Szemelvénygyűjtemény anyagát.

(Az I. kötet a közvetlenül pedagógiára alkalmazott ismeretek nyújtja, 3 fejezete 3 stúdium előadásanyagait tartalmazza: Családpedagógiai Alapismereteket, a Pedagógiai családgondozási Módszertanét, a Nevelési, családi életre nevelési Módszertanét; A II. kötet az összes többi, vagyis a családpedagógiát megalapozó interdiszciplinák stúdiumaiét.)

A Családpedagógiai Konferencia minden résztvevője megkapja a Konferencia anyagának a kötetét. A MH által szintén a közeljövőben kiadásra kerülő Családi Ismeretek c. könyvecskét megkaphatják a szülők és a serdülők is.

Csizmadia Ferencné

Műhely

Az erdei iskola

Az utóbbi időben – mind pedagógiai szakma, mind közvélemény részéről – öröndetes módon egyre nagyobb érdeklődés tapasztalható az iskolai tanulás szervezés egy sajátos módja, az ún. erdei iskola iránt.

Az erdei iskola elnevezés egyrészt gyűjtőfogalom, másrészt fantáziánév. Gyűjtőfogalma mindazoknak az iskoláknak, amelyek működésük szerves részeként az iskolai tanítási (szorgalmi) időszak egy részében – jobbára ősszel és tavasszal egy-egy hétre – időlegesen természeti környezetbe helyezik ki tevékenységük színterét; ugyanakkor fantáziánév, mert a tevékenységek helyszínei olyan változatosak, mint a természet maga: az erdőn kívül lehetnek folyó mentén, síkföldön, tanyavidéken vagy esetleg nagyvárosok közelében levő zöldövezetben, de változhatnak az elnevezések a tevékenységek jellege szerint is (környezetvédő-, honismereti-, expedíciós táborok ill. iskolák stb.). Ezen számos nemzetközi és hazai elnevezés-változatok közül mai hazai gyakorlatunkban megőriztük a magyar pedagógiatörténetben először meghonosodott erdei iskola elnevezést.

A neveléstörténet az első erdei iskolák létesítésének közel egy évszázados múltját tartja számon. Mint oly sok más, napjainkig élő és ható progresszív pedagógiai irányzat, a századelő reformpedagógiai mozgalmának időszakában keletkezett. Az erdei iskola – a reformpedagógiai mozgalom sajátos hajtásaként – felmutatja mindazokat a humanisztikus vonásokat és pedagógiai törekvéseket, amelyeket az elemző utókor ezen áramlat ismérveiként összegzett. A középpontban itt is, mint minden, e korszakban születő kezdeményezésben, a gyermek felszabadításának, a hagyományos merev iskola béklyóitól való megszabadításának törekvése áll. Ez törvényszerűen vezet el a „magoltató” iskola tagadásához, az életszerű, gyakorlati tevékenységek útján való tanítás igenléséhez. E törekvések gyakorlati megjelenítésére igen alkalmas lehetőségeket kínált - és kínál ma is - az erdei iskola. Már maga a tény, hogy megtörténik a tanév merev, kanonizált rendje, hogy a tanulás a beszabályozottságot sugalló osztálytermi környezet helyett a természetbe helyeződik át, merész kihívás az iskola tradicionális fogalmával szemben. Ez a kihívás azután természetszerűen indítja be a láncreakciók sokaságát: a helyszínváltoztatást, a környezeti feltételekhez való igazodást, a tankönyvek és művi ismerethordozók helyett magát az eleven természetet és társadalmi környezetet kínálja és kívánja meg. A láncreakció a megismerés, a tanítás módszereit is radikálisan érinti, sokirányú tanulói aktivitást, saját élményeken alapuló felfedező tanulást, önállóságot, kooperativitást feltételez.

Az erdei iskolák létrehozásánál az egészségügyi és (a mai szóhasználattal) szociálpolitikai szempontok is meghatározóak voltak. A Berlin melletti Charlottenburgban 1903-ban, majd néhány évvel később Európaszerte – így hazánkban is – a kezdeményezések kiemelt humanisztikus célja az volt, hogy az egészségileg veszélyeztetett nagyvárosi gyerekeket (legalább egy rövid időre) kimenekítsék a városok mérgezett, füstös levegőjéből, az agyonzsúfolt tantermekből a szabadba, bőséges étkezéssel segítve fizikai felépülésüket. A jó levegő jótékony hatása mellé odasorolják a mozgásigényt, a motorikus igények kielégítésének, a többirányú tevékenységek, a fizikai munka végzésének pozitív fizikai-pszichikai hatását.

Nem véletlen, hogy az erdei iskola hazai reneszánszában is jelentős szerepet játszanak a környezeti és civilizációs ártalmak miatt jelentkező urbanizációs igények. Korunk szinte megoldhatatlannak látszó problémái: az urbanizáció megállíthatatlan terjedése, és az ezzel összefüggő életmód egészségkárosító hatásai, a természet bizonyos értelemben vett összeszűkülése és veszélyeztetettsége, valamint az iskoláztatásban a zárt tantermi oktatás válságtünetei napjainkban is felerősítik az igényt, hogy „az iskolát hozzuk közelebb a természethez”. Ez az egyébként nehezen megfogható, talán túlságosan általános kíváncsi konkrétan realizálható cselekvési formát kap az olyan oktatási tradíciók és kezdeményezések támogatásával, mint az erdei iskola. Ez a törekvés - szerencsés módon - találkozik a környezetvédelem globális dimenziójú igényeivel is, amely a feltörekvő nemzedék nevelésében a maga szempontjainak az emberiség fennmaradása érdekében kitüntetett szerepet követel. Az erdei iskola ebben az értelemben a természeti és környezeti (környezetvédelmi) nevelés legfőbb színtere és eszköze is, mert magában a természetben foglal helyet, és így részesévé teszi a gyerekeket azoknak az indirekt környezeti hatásoknak, amelyek kizárólag csak az élő, lüktető, jelen levő természetből fakadhatnak és nem pótolhatók annak sem képi, sem szövegbéli, sem zenei tükrözésével. Ugyanakkor az erdei iskolában megvalósított tanulási programok mindig tartalmaznak direkt, közvetlen természet- és környezetvédelmi programokat, cselekvéssorokat, akciókat. Az erdei iskolák hazai gyakorlata azt tanúsítja, hogy túl a természet közvetlen megfigyelésén, a természetből mint „élő környezetből” való tanuláson, a tevékenységek egyik centruma a közvetlen természet- és környezetvédelem: erdők, állatok gondozása, élőhelyek védelme stb. E tevékenységek pedagógiai jelentősége túlmutat közvetlen gyakorlati hasznukon: reflexeket kondicionál, amelyek már-már észrevétlenül szabályozzák a gyerekek cselekedeteit, magatartását a természeti és az ember által alkotott környezet védelmére, óvására.

Nem kisebbítve az erdei iskola környezeti nevelési funkcióját, mégis hangsúlyozni kell, hogy elsődlegesen pedagógiai vállalkozásról van szó. Olyan sajátos oktatási eszközöket és módszereket feltételez, olyan ismeretszerzési technikákat kapcsol be a megismerés folyamatába, amelyekkel a tradicionális tantermi oktatás nem rendelkezik. Az erdei iskola helyszíne, a természeti környezet nem egyszerűen lehetőségeket teremt a megszokottól eltérő tevékenységszervezésre, hanem meghatározóan orientál is olyan megoldások alkalmazására, környezet-adekvát tanulási projektek kimunkálására, amelyek feloldják a tradicionális iskola tantárgyi rendszerét és a megismerési folyamatot az élet természetes integráltságára építik fel.

Az erdei iskola létezése ugyanakkor túlmutat didaktikai és ismeretszerzési dimenzióin. Átalakítja a tanítás-tanulás hagyományos szereposztásait, partner kapcsolattá segíti átminősíteni a hierarchikus tanár-diák viszonyt, lehetővé teszi, hogy a tanulók maguk is beleszólhassanak saját tanulási folyamataik alakításába stb. Emellett sajátos szocializációs színtér is, a közösségi létforma gyakorlásának, az önfenntartás, önkiszolgálás, az egymásra figyelés, az egész csoportért való felelősségvállalás és együttműködés gyakorlásának sajátos terepe.

Az elmúlt években Magyarországon ugrásszerűen megnőtt az erdei iskolai kezdeményezések száma. Ez a folyamat minden bizonnyal részét képezi az 1985-ös oktatási törvény életbelépése óta megindult oktatáspolitikai áramlatnak, amely az iskolai élet pluralizálódása irányába mutat, és lehetővé teszi az iskolák számára, hogy a helyi igényekhez igazodva maguk határozzák meg tevékenységük céljait, tartalmát, módszereit és helyszíneit. Nem véletlen tehát, hogy az erdei iskolák szervezésére vállalkozó iskolák éppen azok közül kerültek ki, amelyek igyekeztek szuverén módon élni a törvény adta lehetőségekkel. Az iskolák szervezőmunkája az erdei iskolák helyszínének megválasztását, a programok

kidolgozását és megvalósítását illetően egyaránt igen sok ötletességről és változatosságról tanúskodik. Egy vonatkozásban feltétlenül hasonlóak ezek a kezdeményezések: életre hívásukat egyértelműen kedvezően fogadják a gyerekek, a szülők, sokhelyütt élvezik az iskola széles értelemben vett társadalmi környezetének támogatását is. A pedagógusok is szívesen vállalják az erdei iskola megszervezésével járó jelentős többletmunkát és felelősséget, mivel az erdei iskolában ritka módon teljesedik ki a pedagógiai munka talán legfontosabb törekvése: a gyerekek úgy jutnak új ismeretekhez, hogy eközben felszabadultan, jól érzik magukat.

Érdeklődésben, az erdei iskolai kezdeményezések akarásában tehát nem lenne hiány, a megvalósítást azonban az iskolák ismert anyagi nehézségei, az egyre dráguló szálláshelyek, és a családok mindjobban romló szociális körülményei egyre komolyabban megnehezítik. Pedig sajnos, szomorúan kell megállapítanunk, hogy az erdei iskola e tendenciák eluralkodása miatt újból növekvő mértékben tesz szert egykoron volt egészségügyi és szociális jelentőségére, azaz egyre fontosabbá válik, mint sok gyerek jószereivel egyetlen lehetősége arra, hogy legalább néhány hétre egészséges környezetben, jó levegőn és tisztességes táplálkozás mellett élhessen. Igen sok tudósítás szól ugyanis arról, hogy egyre nagyobb gyerektömegek esnek el a nyaralás, a természeti környezetben való felüdülés, erőgyűjtés lehetőségeitől.

A minden gyerek elemi érdekeit képviselő iskolai gondoskodásban az erdei iskola jelentősége egyre jobban felértékelődik.

Hortobágyi Katalin

Műhely

A Zsibriki rehabilitációs otthonról

A narkomán fiatalok bűnöző és munkakerülő életmódjukkal súlyos terhet jelentenek társadalmunknak. Szervenélybetegségük következtében képtelenek a munkavégzésre, így kezdetben táppénzen tartják őket, majd személyiségük leépültével rokkantsági nyugdíjba helyezik őket. Ezzel a mechanizmussal konzerválják állapotukat és betegségi státuszuk egy emberöltőre, terheli meg eltartásukkal az állami költségvetést.

Rehabilitációs Otthonunkban a narkománok teljes társadalmi hasznossá válását céloztuk meg. Már a terápia során sem a „beteg-státusz” megerősítését, hanem a munkára nevelését tartjuk megfelelőnek, mivel meglátásunk szerint a drog-szervenélybetegek képessé tehetők a teljes értékű munkavégzésre.

A foglalkoztatás Otthonunkban a házi- és ház körüli munkákban, a konyhakert és a föld megművelésében, baromfi és hízó nevelésében, tehének gondozásában, valamint vállalkozási tevékenységünkben: birkatenyésztésben valósul meg.

Zsibrik lakóhelyünkötől, Hidastól 6 km-re van. Elnéptelenedett aprófalvas vidékről van szó. Zsibrik valóban el van zárva a világ zajától, s ez a sok szempontból hátrányos helyzet a narkómánia gyógyítására ideális körülményeket nyújt. Baranya az aprófalvas vidékek között egyedülálló abban a tekintetben, hogy egy nagyváros helyezkedik el a vidék középpontjában, melynek szellemi kisugárzása segíti szolgálatunkat. A Pécsi Drog Központ és mentálhigiénés intézetek szakemberei biztosítják a szakmai segítséget és szupervíziót az Otthon számára.

Zsibriknek csupán 10 lakosa van. A település 6-os számú főközlekedési úttól mintegy 5 km-re egy festői völgyben helyezkedik el. A legközelebbi faluval 3 km-es földút köti össze. Az út esős vagy havas időben csak terepjáróval járható. Villany és telefon van, a kutak vize iható. A faluban nincs italbolt, a környező falvakban nincs gyógyszertár.

Terápiás közösségünk megvalósításához 6 kis parasztházat vásároltunk a hozzájuk tartozó összesen mintegy 7 hold földterülettel együtt.

Ki és hogyan kerülhet Zsibrikre? A klinikai elvonás után jöhetnek ide azok, akik eldöntötték, hogy szakítani kívánnak szervenélyükkel. A felvételét megelőző beszélgetések során beavatjuk a jelentkezőt az Otthon rendjébe és programjába. Ha az illetőnek tetszik a felkínált perspektíva és kifejezi abbéli szándékát, hogy aktívan részt akar venni az Otthon életében, 30 nap próbaidőre felvesszük.

Gondozottainkat 1 éves otlakás során készítjük fel az önálló életre. Az Otthon önálló életstílus begyakorlására épül, melyben mindenki részt vesz a házimunkában, a karbantartásban, az állatok gondozásában és a föld megművelésében. Technikai személyzet nincs. Felfogásunk szerint ez valóságos munkaterápia. A magyarországi munkaterápiás gyakorlatban a betegek rendetlenül hagyják az ágyukat, eldobálják a csikket, szemetet, nem mosogatnak, takarítanak maguk után, hanem személyzet szolgálja ki őket. Délig heverésznek, napi egy-két órát töltenek munkával – persze kedv nélkül. Jobb helyeken kreatív terápia címen herdálják az állam pénzét, pazarolják, vagy dobálják ki a drága anyagokat, nem vigyáznak a berendezésre – művészkednek. A mi Otthonunkban mivel mindent együtt csinálunk, ha nem sikerül az ebéd, azt nem kritizálhatják, hiszen maguk készítették. Ők tartják

rendben magukat és a házat is. Ha valami jól sikerül, annak látható eredménye van, kreativitásukkal pedig saját környezetüket szépítik.

Módszereink azon a tapasztalaton alapulnak, hogy a fiatalok nem tanulták meg a felnőtt életvitel legalapvetőbb elemeit.

A heti 4 órás munkatársi megbeszéléseket a Pécsi Mentálhigiénés Intézet pszichológusa segíti.

A rehabilitáció mindennapjainak szigorú szabályok adnak keretet.

Zsibrik nem átjáróház. A kertkapu mindig nyitva áll belülről – bárki elmehet, ha akar –, visszatérni azonban már nem könnyű. Az értelmes napi tevékenység és együttlét alapvető pillére módszerünknek. Együtt dolgozunk, játszunk és imádkozunk. Az egészségügyi intézményekben a vizit és gyógyszerosztás idején kívül magányosan lézeng a beteg, unalmában antiszociális terveket sző, kétségbeesésében provokál, hogy felhívja magára a figyelmet. Problémáira nem kap választ, nyugtalanság esetén a nyugtató beadása adekvát. Egész nap lustálkodhat, éjjel altatóval alszik.

A mi Otthonunkban gyorsabban telnek a napok. A kezdeti idők őrjítő hiányérzetét enyhítik a napról napra kitűzött rövid távú és teljesíthető feladatok teljesítményei. A sikerélmények erősítik az önbizalmat, megszilárdítják az elhatározást, és reményt sugallnak a jövőre nézve. Nagyon sokat beszélgetünk, így nyugtató vagy hangulatjavító gyógyszerekre nincs szükség. A próbaidő arra is jó, hogy a beteg azzal nyugtathatja fokozódó ingerültségét, éhségérzetét a kábítószer után, hogy „hiszen még nem döntöttem, legfeljebb a próbaidő végén elmegyek”. 30 nap elteltével azonban már nem ugyanaz az ember, mint aki megérkezett, sok minden átértékelődött benne és kitörő örömmel fogadja a hírt: befogadtak, új élet kezdődik!

Természetesen az első pillanattól fogva tilos mindenféle gyógyszer, szeszital. Az orvosi ellátást igénylő betegségek esetében is előnyben részesítjük a homeopátiás gyógymódokat.

A rehabilitáció előrehaladtával a fiataloknak egyre több feladatot kell önállóan megoldaniuk. Az első 4 hónap folyamán a központi házban laknak a munkatársakkal együtt, nagycsaládot alkotva. Egykét hónap elteltével már kimehetnek a faluba, 4 hónap után hétfélig eltávozást kaphatnak. Eleinte a legkisebb eltávozás esetében is előzetesen beszélgetésben segítjük a szabadidő eltöltését. Hazatérve beszámolunk a kimenő eseményeiről és érzéseikről. Bátorítjuk őket és ha kell, közvetítünk az olyan családi és baráti kapcsolatok megteremtésére vagy ápolására, amelyek pozitív hatással lehetnek rájuk s melyekre számíthatnak a jövőben is. 4 hónap elteltével kiköltözhetnek a központi házból és másik házban kisebb családokat alkotnak, de még a közösséggel együtt esznek és dolgoznak. A harmadik 4 hónapban azonban már az Otthonon kívül vállalnak munkakönyves állást, és önállóan vezetik háztartásukat.

Az utolsó lépcső: meg kell oldani azt a kérdést, hogy hova is mennek Zsibrikről. Ebben segítünk nekik, de a reszocializációs terápia végére olyan személyiséggé kell válniuk, akik képesek talpon maradni.

Célunk a rehabilitáció és a reszocializáció. Munkálkodásunk során azonban talákoztunk olyan esettel is, hogy a szenvedélyéből szabadult fiatal már nem volt képes a teljesen kontroll nélküli független életre. Zsibriken lehetőség van arra is, hogy az ilyen szétesett személyiségű fiatal az elnéptelenedett faluban letelepedjen és támogatásunkkal a társadalom hasznos tagjaként éljen.

Tevékenységünk tartalma: hozzájárulnia társadalmunkban előforduló, segítségre szoruló kallódó, beilleszkedési nehézségekkel küzdő, deviánsként kezelt, narkomán, otthontalan fiatalok támogatásához, lelkigondozásához és segítéséhez az evangélium szellemében és a szükséges szakmai követelmények figyelembevételével.

Tevékenységünk célja: a drog-szenvedélybetegségből szabadult, absztinens, a társadalomban és egyéni életükben harmonikusan élni tudó, másoknak segíteni akaró fiatalok megjelenése a drogos szubkultúrában, hogy példájuk nyomán volt sorstársaikban is felértékelődjön a remény egy új, szebb élet iránt.

Tevékenységünk megvalósulása: rehabilitációs-reszocializációs terápiánk lényege az az elgondolás, hogy a szervezet méregtelenítésén túl a deviáns ideológiával és beidegződésekkel megterhelt fiataloknak új értékrend és életvitel-, pozitív érzések megismerése és begyakorlása szükséges. Véleményünk szerint ennek elsajátítását fokozatosan tudja kipróbálni és megvalósítani.

Lépcsők:

1. Próbaidő: (1 hónap)

Általános jellemzői:

Beteg részéről: - a program részletes megismerése

- napirend begyakorlása
- látogatót nem fogadhat
- zsebpénzét (havi 1.500 Ft) a munkatársak kezelik.

Munkatársak részéről: - fokozott törődés.

2. Kezdő fázis: (2-4 hónap)

A kezdő fázis a véglegesítés rítusával indul a fórum keretében, melyre a beteg önéletrajzot és önértékelést készít.

A fázisváltásoknál készítendő ÖNÉRTÉKELÉS szempontjai:

- a programhoz való viszonyulásáról
- a többiekkel való kapcsolatáról (egyenként munkatársokról és társairól)
- önmagáról hivatás, munka, személyes érzések, hitbeli kérdések tekintetében
- további fejlődésre vonatkozó tervek ismertetése.

A kezdő fázis az erőgyűjtés ideje. Élettere a központi épületünk, melybe bekerülve a fiatal teljes zártságban, védettségben él. Ez őrzi meg a világ csábításaival és saját gyengeségével szemben. A szoros és intenzív együttlét kézzelfoghatóvá teszi számára a kapott szeretetet; a családiasság melege, a bizalmas beszélgetések nagy erőforrást jelentenek, valamint hosszú távú kapcsolatunk megalapozásához elengedhetetlenek. Életét nem kell menedzselnie, a napi munkát munkatársainkkal együtt végzi, segítünk szobája, személyes holmijai rendben tartásában, szabadideje eltöltésében.

Célunk, hogy a beteg megtalálja helyét Otthonunkban, a programban és a közösségben. Rendszeres egyéni feladatot is kap /állatok, konyhásság, stb/, melynek elvégzéséért felelős. A lelkigondozóval tanulócélokot fogalmaz meg. Családi kapcsolatai rendezésében intenzíven segítjük.

3. Haladó fázis: (5-8. hónap)

A haladó fázis ismét a fórumon kezdődik önértékelés készítésével, megbeszéléssel. A haladó fázis az erőpróbák ideje. Nemcsak a kísérő nélküli eltávozások alkalmával kell ellenállni a kísértéseknek, hanem elkezdődik a „felnőtté válás” megvalósítása is: másik házba költözhetnek, és bár a központi ház „lakóival” esznek és dolgoznak; a kötelező programokon túli időben elvonulhatnak saját rezidenciájukba. Önállóan tartják rendben magukat és házukat

is. Bátorítjuk őket olyan külső kapcsolatok kialakítására és fenntartására, amelyek jó hatással lehetnek rájuk és melyekre a jövőben is számíthatnak.

Általános jellemzői:

- nagyobb önállóság,
- külön házban lakhat,
- egyéni kimenők, a drogmentesség első próbái,
- veszélyhelyzetek felismerése,
- másokért való felelősség,
- zsebpénzét önállóan osztja be,
- új életmód begyakorlása.

4. Visszatérő fázis: (9-12. hónap)

Az előzőekhez hasonlóan önértékelés készítésével és megbeszélésével kezdődik az visszatérő fázis, mely elsősorban a drogmentes életnek megfelelő új szokásokat, kapcsolatokat és a munkaviszonyban való helyállást foglalja magában.

Az Otthon alapszabályai ez idő alatt is érvényesek.

A lelkigondozóval való egyéni beszélgetés mindenkinek továbbra is kötelező, a csoport programokban való részvétel munkahelytől függően egyéni megbeszélés alapján.

A visszatérő fázis a bizonyítás ideje. Ki kell költözni a társadalomba. Elvágjuk a „köldökszínort”, persze úgy, hogy a „pelenkázás” (=lelkigondozás, problémák feldolgozása) és a „szoptatás” (=lelki táplálék, szellemi fejlődés) továbbra is kapcsolatunk gerince marad. Külső munkahelyen kell dolgozni, megtanulni a teljesítményorientált világban fennmaradni és megmaradni. Fizetéséből kell eltartania magát, önállóan vezeti háztartását. Elkezd szervezni (ha kell, segítünk) a jövőjét, hogy a terápia után biztos egzisztenciába kerüljön.

Nagyon fontos, hogy mielőtt végleg újukra bocsátjuk őket, kilendüljenek a narkós szubkultúra zárt világából, és pozitív élményeket szerezzenek a „normális” emberekkel való együttlétekről, barátkozásról.

A terápia végén egy befejező önértékelés megbeszélésével bocsátjuk útjára ünnepélyesen barátunkat a következő szempontok szerint:

van-e

- gyülekezete
- kinti közössége
- szállása
- munkahelye

5. Utógondozás

Kibocsátás után volt gondozottainkat barátainknak tekintjük. Tartjuk a kapcsolatot levelezés, látogatások útján. Évente régi lakók találkozókat tartunk.

Erdős Eszter

Műhely

BARLANGRAJZ **(Egy rendező balsejtelmei tervezett filmjének várható sorsáról)**

(3. rész)

Keresem az osztályvezetőt telefonon és személyesen, naponta néha többször is, de nem sikerül beszélnem vele. Végül véletlenül akadunk össze a lépcsőházban, és szemlátomást ennek csak én örülök igazán.

- De jó, hogy találkozunk! Megkaptad a szinopszist?
- Meg, de sajnós még nem tudok mit mondani neked. Az a helyzet, hogy nagyon sok a jelentkező, de csak nyolc filmre van kapacitásom.
- Azt mondtad, hogy én vagyok a második, aki ilyen filmmel jelentkezik, és hogy ősszel elkezdhetem...
- Igen, akkor úgy volt, de azután nagyon sokan jelentkeztek...
- Utánam!
- Igen, de nem a jelentkezési sorrend a döntő, hanem figyelembe kell venni egyéb szempontokat is. Tudod, van egy dramaturgiai tanácsunk, és az még nem döntött, nem állapította meg a fontossági sorrendet.
- És mikor dől el, hogy csinálhatom-e?
- Most már rövidezen, gondolom, egy-két héten belül. De nem egyedül rajtam múlik...

Ebből rögtön sejthetem, hogy a beígért őszi forgatás bizonyára elesúszik jövőre, de azért még nem adom fel a reményt. Azt tervezem, hogy összegyűjtök annyi anyagokat, amennyit csak tudok, s a szinopszis alapján haladéktalanul nekilátok Barlangrajz címmel a film forgatókönyvének megírásához. Engedélyt kapok, hogy végigböngészhessem a bíróság irattárában a bűnügy tárgyalásának dokumentációját, a periratokat, a kihallgatások, tanúvallomások jegyzőkönyveit, és ez a segítség igencsak megkönnyíti a munkámat. Nehezíti viszont az a reális veszély, hogy a történet igazi szereplői közül néhányan megtagadhatják a személyes közreműködést a kamera előtt, s kénytelen leszek őket színészekkel helyettesíteni. Nem kronológiában haladok, hanem az anyaggyűjtés sorrendjében. Az első képben Gyuri barátnőjét látjuk, a következőben pedig a barátját ismerhetjük meg. A bűncselekmény helyszínéről készült alaprajz és fotók segítségével otthonosan tudok mozogni Mariék lakásában, ahol a valóságban sohasem jártam.

MARIÉK LAKÁSA

Földszinti lakás, a konyha és a kishálóajtaja, valamint a középső helyiség, a nagyszoba két ablaka az udvarra nyílik. Ebben a szobában beszélget a rendező Marival, aki még nincs tizenöt éves, de többnek látszik.

Mari: Gyurit nyolcvannyolc február óta ismerem, addig az öccsével jártam. Egyszer felvitt hozzájuk, ott ismertem meg Gyurit. Megszerettük egymást, attól kezdve együtt jártunk, mindennap találkoztunk. Ő többnyire kimenőt kapott, én meg engedély nélkül jöttem ki a

saját intézetemből, csak hogy találkozhassunk, együtt lehessünk mindig, hol nálunk, hol náluk.

Rendező: Laci, hogy került a társaságukba?

Mari: Vidékről került fel Gyuri intézetébe, más barátja nemigen akadt, állandóan Gyurin lógott, a nyomában járt. Néha ide is eljött, de csak ritkán, mert az anyukám nem szerette, ha Gyurin kívül más is jár ide. Ha jött, rögtön elmentünk valahová, legtöbbször sétálni, ilyenkor velünk jött. Gyuri kedves, figyelmes, gyengéd volt, Laci mindenben az ellentéte: durva, ingerlékeny, mogorva, állandóan az erejét fitogtatta. Néha minden átmenet nélkül csavargatni kezdte a kezemet, hátra vágott, ütögetett, a hajamat húzgálta, mindig volt bennem egy félelem vele szemben. Egyszer séta közben váratlanul azt mondta, hogy meg akarja találni az anyját, azért, hogy megölje. Döbenten néztünk egymásra, nem szóltunk. De ettől kezdve kerültük őt, hiába keresett minket naponta. Kábé egy hét múlva elkapott minket az utcán: „Ne higgyétek, hogy nem tudom, ti hol jártatok! – mondta fenyegetően. – Figyeltetek benneteket!” Talán két hét múlva megint lesett ránk az utcán, ekkor már nagyon rossz érzésem volt. „Miért keresel te minket ennyire és állandóan?” – kérdeztem. „Mert rátok szálltam!” „Miért?” „Mert meg akarlak benneteket ölni. Téged, Gyurit, Attilát, Meskót és az anyámat!” Nagyon megijedtünk, Gyuri megpróbálta viccnek venni, nevetett rajta, de ez nagyon kényszeredetre sikerült.

Rendező: Ez mikor történt?

Mari: Június végén... Gyurival elhatároztuk, hogy igyekszünk messzire elkerülni. Ha szembejött az utcán, átmentünk a túloldalra, utánunk jött, de leráztuk azzal, hogy sietünk valahová. Két-három nap múlva taktikát változtatott, egyedül engem lesett meg. Gyuriékhoz indultam, mikor elkapott. Azt mondta, hogy már felírta azt az öt embert, akit meg akar ölni, és a dátumokat, ki mikor következik. Elsőnek Gyurit mondta, őt július 11-re vagy 12-re tervezi, másodiknak engem, január elsejére. Mikor ezt elmondtam Gyurinak, akkor nagyon megijedt. Azt mondta, hogy ez már komoly... Nagyon féltünk...

Rendező: Még ekkor sem gondolták, hogy valamit tenni kellene?

Mari: De igen. Megbeszéltük, hogy próbáljuk meg elfelejteni ezt a rosszat, és higgyünk benne, hogy úgysem meri megcsinálni. Ha találkozunk vele, legyünk vidámak, ne mutassuk, hogy félünk tőle. Szóljunk a többieknek is, Attilának és Gézának, az anyjáról nem tudjuk, hogy hol van. És beszéljünk az intézetben Misi bácsival, ő szereti a srácokat, sokat foglalkozik velük, benne bíz a Laci is. Misi bácsi már tudott a dolgról, és azt kérdezte Gyuritól, igaz-e, hogy Laci meg akarja ölni? Igaz! Erre Misi bácsi azt mondta, hogy nem hiszi el, mert ő már ismeri annyira a Lacit, őrá nem gondolja, hogy ilyet megtenne.

Rendező: Végzetes tévedés volt...

Mari: Most már tudjuk, de akkor úgy látszott, igaza van, mert július első hetében két-háromszor találkoztunk Lacival, és olyan rendesen, olyan normálisan viselkedett, hogy teljesen megnyugodtunk.

Rendező: Ez beletartozott a tervébe.

Mari: Igen, de akkor ezt nem tudhattuk, csak örültünk és fellélegeztünk, hogy már egy szót se szól a megölésünkről. Azt hittük, hogy már teljesen letett erről a szándékáról.

Rendező: Így érkezett el az a nap, július tizenkettedike, amikor itt meglepetésszerűen megjelent.

Mari: Teljesen váratlanul állított be, két óra után. Gyuri meg is kérdezte: „Hát te? Hogyhogy ilyen korán?” „Hamarabb letelt a munkaidőm.” Fizetést kapott, és azt akarta, hogy menjünk el szórakozni. Gyuri az ágyon feküdt, pihent, azt mondta, nem megy el sehová...

Rendező (az ablaknál lévő rekamiéra néz): Itt feküdt?

Mari: Nem, a másik szobában...

(Feláll, kinyitja az összekötő ajtót, átmennek a kisszobába, s mutatja)

Ezen az ágyon. Mondta, hogy nekünk sok dolgunk van, holnap megyünk együtt nyaralni, a családsegítő központ visz minket tíz napra táborozni a Balatonra. Ő akkor elhívott magával, és vett egy kétdecis rumot, egy üveg bort, Gyurinak meg egy üveg sört. Visszafelé az utcán elővette a szatyrából a kést „Mari, megvan a kés. Elmegyek anyámhoz, és leszúrom.” Ijedtemben nagyon hallgattam. „Ma megölök valakit!”... És a hegyes késsel többször átdöfte a szatyrát...

Rendező: Nem lett volna szabad visszaengedni a lakásba.

Mari: Akkor még azt hittem, hogy ezt az anyjára érti. Én csak később kezdtem el félni, amikor öt perc alatt megitta a rumot, és utána egy húzásra lehajtott egy háromdecis pohár bort.

Elkezdtem sürgetni, hogy most már el kell mennie, mert mindjárt három óra, jön az anyukám, és őt nem találhatja itt. Míg átment megnézni az órát, gyorsan odasúgtam Gyurinak, hogy vigyázzon, kés van nála, és azt mondta, megöl ma valakit... Gyuri az ágyon hasalt, én itt ültem mellette, a Laci meg ott állt, a kisszéken paplanok voltak, arra tette a szatyrát a késsel, karnyújtásnyira tőle... Megint megnézte az órát, rögtön megy, mondta, de előbb beszélni akar Gyurival, addig én menjek ki az udvarra. Kimentem, de belestem itt az ajtó üvegén. Éppen a szatyrában kotorászott, amikor észrevett, és elküldött, de én tovább leskelődtem. Akkor kijött hozzám, és azt mondta: „Mari, menjél a porolóhoz, és maradj ott!” Ezt úgy mondta, olyan hangon, hogy nem mertem ellenkezni... Két perc múlva kijött, ment a kapu felé. „Mari, hívd a mentőket!” „Miért?” Szótlanul elsietett, én meg beszaladtam. Gyuri itt feküdt a jobb oldalán, alatta meg körülötte csupa vér!... Elsírtam magam, közben elszorítottam a bal lapockája felett a sebet, hogy ne vérezzen annyira... Aztán átszaladtam a szomszédba, Laci bácsi átjött, a lány meg hívta a mentőket. Hamar jöttek, elvitték Gyurit... Lehúztam a véres ágyneműt, nehogy anyu megijedjen a látványtól... Ekkor jött haza a húgom, mondtam neki, hogy én elmegyek a Gyuri szüleihez... De nem voltak otthon... Csavarogtam az utcán és sírtam, nem volt kedvem hazajönni... Fél nyolc tájban mégiscsak hazajöttem, és nyolc után itt voltak a rendőrök értem, mert intézeti szökés miatt akkor már köröztek...

NEVELŐINTÉZET UDVARA

A rendező egy húszéves fiatalemberrel, Gyuri barátjával ballag a kapu felé, beszélgetve, meg-megállva.

M.G.: Itt a Róbertban ezt a Lacit mindenki dilisnek tartotta. Januárban került hozzánk, az általános iskolai részből az ifirészlegbe.

Rendező: Miért tartották dilisnek?

M.G.: Olyan nagyon hülye dolgai voltak.

Rendező: Például?

M.G.: Például néha rájött a dili, és akkor üvöltött. Jött fölfelé a lépcsőházban, és üvöltött, mint egy állat. De mire felért, már nem volt semmi baja. Ezt mindenki tudta. Ha üvöltést hallottunk, tudtuk, hogy ő jön. Lehet, hogy azért jutott ideig, mert nem törődtek vele eléggé. Eleinte a nevelők nagyon odafigyeltek rá, de egy idő után feladták, nem tudom, hogy miért? Pedig nem sokkal azelőtt még idegrohama is volt, tört-zúzott, kétszer is átvitték a Honvéd Kórház idegosztályára, vizsgálatra. A srácoknak azzal dicsekedett, hogy nyolc-tíz éves korától már ivott alkoholt, amikor csak megkívánta, és hogy hetenként egyszer-kétszer be szokott rúgni.

Rendező: Gyurival milyen viszonyban volt?

M.G.: Jó viszonyban. Azt lehet mondani, hogy ebből az egész intézetből Gyurihoz ragaszkodott a legjobban. Gyakran feljárt hozzájuk, ez nem tetszett nekem. Mondtam is a Gyurinak, hogy le kéne építeni, ne hagyja, hogy ilyen szadista hajlamú alakok feljárjanak. Ennek már emiatt volt balhéja a törvénnyel...

Rendező: Mikor?

M.G.: Most kilencven van... két éve, februárban. Az történt, hogy az egyik fiú délután megjött a kinti munkából, és lefeküdt aludni. A Laci és egy másik srác bement, ágyat húztak az ajtóhoz, és a fiút elkezdtek verni, rugdosni. Majd a kezénél-lábánál fogva fürdőköpenyekkel terpeszállásban felkötötték az ablakrácsra, előtte leöntötték hideg vízzel, a vödröt a fejére húzták. Aztán ez a szadista alak egy söprűnyéllel olyan erővel döfködte a fiú végbelét, hogy szegénynek elrepedt a nadrágja is, meg az alsógatyája is.

Rendező: Miért csinálta ezt?

M.G.: Mert szerinte az a fiú kiváltságokat élvezett, és többször megette a vacsorájukat.

Rendező: Hogyan akarták Lacit leépíteni?

M.G.: Úgy, hogy azt hazudtuk neki, hogy a Marival együtt mind a hárman kiköltözünk Békásmegyere a szüleim lakásába, ne keressen többé a Gyuriéknál minket. Egy hétig nem is jött, de egyszer csak váratlanul megjelent. „Hogyhogy itt vagytok?” Azt mondtuk, hogy éppen csak hazaugrottunk.

Rendező: Elhitte?

M.G.: Nem tudom, nem szólt semmit. De azután megint feljárt...

Rendező: Maga mikor tudta meg, hogy belekerült a halálozási sorrendbe?

M.G.: Június huszadikán, itt az udvaron egyszerűen közölte: „Tudsz-e róla, hogy le foglak szűrni titeket? Téged, Marit, Gyurikát és Attilát.” „Nem. Hagyjál már a hülyeségeiddel!” „Hát akkor szóljál Gyuriéknak is, hogy el ne feledkezzenek róla!”

Rendező: Nem árulta el, hogy miért akarja megölni?

M.G.: Nem, Gyuriékkal se közölte. Mondtam is nekik, ez hülye, rá kell hagyni. Azt a halállistát elhíresztelte az egész intézetben, mindenki tudott róla, a nevelők is, de senki sem vette komolyan...

INTÉZET ELŐTT

A beszélgetők kilépnek a kapun, s megállnak az utcán.

M.G.: Július 11-én megállított itt az intézet előtt. „Mi van?” – fordultam vissza. Odajött hozzám, és hirtelen azt kérdezte: „Tudsz-e róla, hogy rövidesen meg fogsz halni?” Nagyon ideges lettem. „Hányszor akarod még ezt elmondani?” Nem felelt, csak nézett, aztán elment. Utána szóltam, hogy mondja meg Gyurinak, délután 5-kor felmegyek hozzá. Végül nem mentem, fáradt voltam...

Rendező: Mikor tudta meg, hogy Gyurival mi történt?

M.G.: Aznap délután...

HÁLÓTEREMBEN

M.G.: Itt voltam a hálókörletünkben, negyedmagammal... Egyszer csak iszonyatos ordítást hallottunk. Egymásra néztünk: „Na, megjött... Jobb kezében egy fehér reklámszatyorral megállt a nyitott ajtóban, a bal mutatójúja a szájában volt, szopogatta. Aztán azt mondta: „Hátba szúrtam a Gyurit, és biztos eltört a gerince, mert reccsent valami...” Mondtam neki: „Ne hülyéskedj!” Erre elővett a szatyorból egy nagy hegyes kést, és mutatta, hogy véres.

„Persze, mert elvágta veled az ujjadat, azért szopogatom.” Hátat fordított, kiment szó nélkül. Még akkor sem hittem el. Csak amikor már kijött a rendőrség... Döbenten ültünk a körletben...

Ülök a televízió egyik megtekintő helyiségében, előttem a monitoron „snellben” fut előre a „Kék fény” 1989. februári adástekercsén az anyag. Keresem a Gyuri merénylőjével készített beszélgetést, hogy rögzítem magamnak a szövegét, szükségem van rá a forgatókönyv megírásához. Nézem az előzetes letartóztatásban lévő nagycsontú, erős fizikumú fiatal fiút, aki komor arccal válaszol a riporter kérdéseire.

- Hány éves?
- Tizenhat leszek jövő nyáron.
- Egy kicsivel többnek gondolnám. Milyen élete volt idáig?
- Hát idáig? Születésemkor bekerültem intézetbe. Ötéves koromban elkerültem nevelőszülőkhöz. Ott nevelkedtem hatodikos koromig, utána eljöttem. Ott jelentkezett először az édesanyám, olyan tízéves koromban.
- Tehát tízéves volt, amikor először látta az édesanyját.
- Igen. Ott jött először látogatni. Nagyon megörültem neki, hogy végre jön. Utána aztán nem láttam egy jó ideig, egyszer vagy kétszer kaptam tőle levelet. Utána aztán le is tettem a szándékomról... mit tudom én, hogy nem is jön...

A nyomozást vezető rendőrtiszt, a fiatal, csinos hadnagynő egy másik helyszínen így fogalmazza meg véleményét

– Ez a gyerek, aki állami nevelőnek született, mert az édesanyja kezdetől fogva intézetben helyezte el, ez a gyerek kétszer állt olyan lehetőség előtt, hogy családban élhessen. Az egyik lehetősége az volt, amikor az édesanyja még óvodás korában meglátogatta több ízben az intézetben. De ezek a látogatások elmaradtak, és a remény is szertefoszlott. A másik lehetősége az volt, amikor nevelőszülőkhöz került tanyára a gyerek, és itt testvérek között élhetett. Nagyon szeretett itt lenni. Egyszer csak elhozták őt vidékről Budapestre, egy intézetben helyezték el. Nem tudta mire vélni a dolgot, de nagyon megrázta őt. Az édesanyja nem látogatta, és a gyerekekben egyre mélyebb lett a gyűlölet az édesanyja iránt, akit okol azért, hogy nem élhet családban, hogy ő ilyen számkivetett.

Most újra a riport helyszínén vagyunk:

- Hogyan gondol az édesanyjára?
- Mondhatom őszintén?
- Persze. Úgy, ahogy gondolja.
- Szeretném felkötni most már.

A riporter azt hiszi, nem jól hallotta az elhadart szöveget.

- Mit csinálni?
- Felkötni.
- Miért?

– Mert szóval, ugye nem jelentkezett... Ha jött volna legalább látogatni... Esetleg lehetett volna az, hogy kikerülhettem volna az intézetből, és akkor ez nem történik meg. Vagy a másik, hogy lent maradok a nevelőszülőknél, akkor se történik meg.

- A nevelőszülőknél hogy érezte magát?
- Nagyon jól. Megvolt minden, ami kellett.

– A nyomozás során mutattak itt egy naplót, vagy nem is tudom, minek nevezzem – Elővesz egy füzetet, kinyitja. – Ugye ismerős, és úgy kezdődik, hogy: „Halálórási sorrend” Ezt fölolvassná nekem, hogy mi van ideírva?

A fiú szégyenlősen elvigyorodik:

- Hangosan?
- Igen, igen, legyen szíves.
- „Halálózási sorrend – kezdi olvasni a listát. – Egy. Horvát Julianna, kétezer, első hó egy...”
- Horvát Julianna kicsoda?
- Édesanyám.
- Igen...
- „Kettő: Meskó Géza, ezerkilencszáznyolcvankilenc, kilencedik hó elseje.”
- Ő kicsoda? Felnéz a füzetből.
- Egy intézeti társam.
- Igen...
- „Három: Kiss Attila Zsolt, ezerkilencszáznyolcvankilenc első hó másodika.”
- Ő is intézeti társ?
- Ő a Münnichben van, akit leszúrtam, annak az öccse – Tovább olvassa: – „Negyedik: Markóczi Mária, ezerkilencszáznyolcvankilenc első hó elseje.”
- Ő kicsoda?
- Akit leszúrtam, annak a barátnője... „Öt: Kiss György Lajos, ezerkilencszáznyolcvannyolc hetedik hó tizenkettő.”
- És őt mikor szúrta le? Büszkén kivágja:
- Hetedik hó tizenkettedikén!
- Miért készült ez a lista?
- Ez még korábbi eset... Bent az intézetben készült. Ismertem ezeket jól. Az intézetben elterjedt az a hír, hogy én... apa leszek – mondja vihogva. – Aztán felkaptam szóval az agyvizet, idegesített, gyorsan elkészítettem ezt a sorrendet.
- Máriára miért haragudott? Miért került ő a listára?
- Mondták, hogy ő lett volna az anya... Először is, mikor megismertem, tizenöt évesnek adta ki magát. El is hittem, a Gyuri se tudta, hogy hány éves, csak később tudtuk meg mi.
- Hány éves volt?
- Tizenhárom. Hetvenötös.
- És végül is akkor Mária magától átpártolt Kiss Gyurihoz.
- Először Kiss Gyuri barátomé volt, aztán jött hozzám, aztán ment vissza Kiss Gyurihoz.
- Értem... Nem az van a háttérben, hogy a Kiss Gyurit ezért szúrta meg?
- Nem, nem.
- Hátborzongató ez a lista...
- Ahogy nézem: 1989, 89, 89, 88... Tehát ezek közeli időpontok, és az édesanyja kétezerben került volna sorra.
- Miért akkor?
- Mondtam, felkaptam a cukrot, hogy én ezeket megölöm, akkor én megyek börtönbe. Na de lehet, hogy kétezerre kiszabadulok, akkor pedig sor kerül az anyámra...
- Ismét az előbbi hadnagyot látjuk, aki így összegezi tapasztalatait:
- Ez a gyerek egyszerűen úgy fogalmazza meg, hogy ha valaki ellene van, tesz ellene, akkor azt le kell törölni a föld színéről. Innen adódik az, hogy az édesanyját az általa ért sérelmek miatt meg kell ölnie.
- Hasonló következtetésre jut a riporter is:
- Laci, nekem az a benyomásom, hogy maga nagyon módszeresen készül a bosszúra azok ellen, akikre haragszik. Nagyon gyűlöli az embereket?

- Igen. Nagyon gyűlölöm.
- Miért gyűlölöd őket?
- Ez egy rögeszme... Akiket ismertem, azokkal kisebb-nagyobb ideig jó barátságban voltunk, aztán vége...
 - Lehet így élni? Ennyi gyűlölettel?A nagyra nőtt gyerek kamaszosan vihog:
 - Ezek szerint lehet.A riporter még egyszer megkockáztatja:
 - És hogyha az édesanyját megtalálja?Egy pillanatig sem habozik:
 - Akkor azt megölöm!
 - Ezt még most is fönntartja?
 - Most is.
 - Az egész életünket elárasztotta ma már a gyűlölet, az erőszak, a brutalitás, ezt látod, bármerre nézel! – háborog a család vasárnapi ebédjénél, kanalazás közben a feleségem. – Ne csodálkozz hát, hogy ez a csecsemőkorától állami gondozásban, szeretet nélkül felnövő gyerek éppolyan kegyetlenné vált, mint a világ, amely körülveszi. De ha családban nőnek fel, akkor is durvasággal tömik a gyerekeket pici koruktól fogva. Hallgasd csak, mit hozott kicsi fiad az óvodából, már Annát is megtanította rá.Felsóhajtok:
 - Már megint mit?A két gyerek vidáman egymásra néz, és lelkesen rákezdik:
 - Hazamegyek, levetem a kabátom, vasvillával, kergetem a családom.Az apukám bedobom a sütőbe, az anyukám felakasztom a szögre, a tesómnak beverek egy akkorát, ijedtében lenyeli a zápfogát...
 - Elég, elég! – igyekszem túlharsogni őket. – Ebből elég ennyi!A gyerekek ártatlanul kacagnak, nagyon elégedettek a műsorukkal.
 - Az a szomorú, hogy még tetszik is nekik! – kesereg az anyjuk. – Ez a tömény durvaság! Még egyszer ne halljam ezt tőletek!
 - Ne minket bántsatok! – tiltakozik a lányom. – A gyerekek a felnőttektől tanulják a durvaságot.
 - Tölünk?! – tátogok elképedve. – Nálunk?!
 - Nem itthon, az iskolában. Ha a Judit néni hirtelen megharagszik ránk, akkor fejbe ver bennünket. És ilyeneket mond: „Fiacskám, úgy pofon váglak, hogy a fogaidat a zsebedben viszed haza!”Az öccse megtoldja:
 - Ági néni a hajunkat szokta cibálni, ha rosszkodunk. És úgy ordítózik velünk!Összenézünk a feleségemmel, és némán elmerülünk a levesben...

Felkeresem régi barátomat, egy országos nagyvállalt gazdasági vezérigazgatóját, azt remélve, hogy az ő segítségével talán sikerül a filmemhez pénzt szereznem.

 - Nézd, ma már oly mértékben megnőtt a pénz értéke, a működő tőke szerepe, hogy mindenki nagyon megnézi, mibe fektesse be. És főleg azt nézi, mennyi haszna származik belőle, mert a pénzt főként pénzcsinálásra használják. Nem hiszem, hogy túl sok vállalatot találsz, amelyik filmed nemes célkitűzését akceptálva ad neked négy-öt milliót, minden ellenszolgáltatás nélkül.
 - A reklám is ellenszolgáltatás.
 - Nekünk nem. Az országban egyedül mi gyártjuk ezt a terméket, nincs konkurencia.

- És ha holnap felbukkan egy nyugati konkurens?
- Azt még megvárjuk. De addig csak bankgaranciára tudunk pénzt adni.

(Folytatása következik)

Gaál Albert

Műhely

Egy gyermekotthon megszüntetésének és a GYIVI munkatársainak átképzéséhez és továbbképzéséhez kapcsolódó program tapasztalatairól

Az OIK GYIFO és a FEHÉR KERESZT GYERMEKVÉDŐ ALAPÍTVÁNY 1992. október-decemberében nevelőszülői felkészítő tanfolyamot szervezett a Fővárosi GYIVI felkérésére 27 nevelőszülő jelölt és a nevelőszülőkkel szakmai kapcsolatban álló 36 nevelőszülői tanácsadó és családgondozó részvételével. Az alábbiakban e tanfolyam zárótanulmányának második részét ismertetjük.

Az átképző és továbbképző tanfolyam terve:

Magyarországon ma a nevelőszülők képzésének, felkészítésének semmilyen intézményes formája nincs. Miközben a nevelőintézetekben dolgozó pedagógusok, szakemberek munkája magas szakmai követelményekhez, számos esetben egyetemi, főiskolai végzettséghez kötött, addig nevelőszülő lehet bárki, akit az illetékes hatóságok erre a munkakörre alkalmasnak ítélnék. A követelmények nem túl magasak, akár nyolc osztályos végzettséggel is lehet valaki nevelőszülő. Igaz, ahhoz sem kell egyetemi diploma, hogy valaki gyermekeinek vérszerinti szülője legyen, de aki gyermekek nevelésével hivatásszerűen akar foglalkozni, attól joggal várhatóak el bizonyos szakmai követelmények. Kívánatos lenne tehát, hogy a nevelőszülők megkapják azokat a legszükségesebb nevelési, lélektani, gyermekgondozási ismereteket, amelyekre munkájuk végzéséhez feltétlenül szükségük van. Nem elegendő itt a józan észre, természetes emberi hozzáállásra hivatkozni, bár ezek szerepe sem lebecsülendő. A magyar gyerekvédelemnek – véleményem szerint – kötelessége, hogy ha az állami gondozott gyermekek egyre növekvő hányadát nevelőszülőkre akarják bízni, akkor a nevelőszülők képzéséről, továbbképzéséről is gondoskodjon. Erre az égető fontos kérdésre keresett modellértékű választ a mi projektünk.

A projekt célkitűzései

1. A projekt által érintett nevelőotthoni gyerekek számára optimális elhelyezést akartunk biztosítani, ill. ehhez a szakmai feltételeket meg kívántuk teremteni.

2. További fontos célunk volt a projektben involvált személyek felkészítése a megváltozott körülményekre.

E segítség kétirányú:

a/ egyfelől az át- és továbbképzéssel szakmai segítséget kívántunk nyújtani a nevelőszülőknek ill. az őket segítő szakembereknek,

b/ másfelől egzisztenciális és munkalehetőséget adni a nevelőszülővé való átképzéssel, ill. a segítő foglalkozásúaknak olyan értelmes új munkakört, amellyel munkahelyi helyzetüket a megváltozott körülmények között stabilizálni tudják, s nem lesznek kitéve az elbocsátás veszélyének.

3. Projektünk olyan modellkísérlet, amely módszertani segítséget kívánt nyújtani a nevelőotthonok működtetésében érdekelt szervezetek és szakemberek számára. A mi modellkísérletünk tapasztalatai más hasonló intézmények számára is mintanyújtóak.

4. A modellkísérlet tapasztalatai az új gyermekvédelmi törvény elfogadásához is tényanyagot szolgáltatottak.

Nevelőszülői felkészítő programok Magyarországon

Nevelőszülői felkészítő program hazánkban néhány helyen valósult meg helyi kezdeményezésként, Révész Piroska, a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány vezetője tartott pl. két kiscsoportnyi embernek átmeneti készenléti nevelőszülői felkészítő tréninget 1991-92-ben. E tréningekben az elméleti ismeretek oktatása mellett döntő súllyal estek latba az ún. döntés-előkészítés motívumai, valamint a nevelőszülői helyzet és problematika alapos átbeszélése, s helyzetgyakorlatok útján történő feldolgozása. Alaposan átdolgozták a nevelőszülővé válás motivációs hátterét, valamint a gyerekválasztás kérdéseit. Ugyancsak vezetett egy nevelőszülői felkészítő tanfolyamot két miskolci pszichológus, Barta Gyöngyi és Tóthné Haris Katalin 1991-ben. Ennek tapasztalatai alapján 1992-ben már hivatásos nevelőszülők számára szerveztek képzést. E képzésben áttekintést nyújtottak a gyermek- és ifjúságvédelem felépítéséről, rendszeréről, a hivatásos nevelőszülők helyéről, szerepéről. Kitértek a gyermeki pszichikum fejlődésének ismertetésére, a családi struktúra tanulmányozására, hátrányos helyzetű gyermekek és tanulási nehézségekkel küzdők kérdéseire. A képzéshez terepgyakorlatok (GYIVI, csecsemőotthon, nevelőotthon, stb. meglátogatása) valamint önismereti és esetmegbeszélő csoportok társultak. A képzés négy hónapon át tartott heti 1x8 órában, összesen 16 alkalommal. Barta és Tóthné házaspárok együttes részvételére építették fel programjukat. Nyíregyházán Együd János GYIVI igazgató kezdeményezésére ugyancsak szerveznek rendszerek felkészítést a leendő nevelőszülőknek.

Nevelőszülők szakmai támogatására és megsegítésére hozott létre alapítványt Szilágyi Júlia Budapesten. Ők elsősorban tanácsadó aktivitást fejtenek ki, örökbefogadóknak és elsősorban Pest megyeieknek.

A tanfolyam előkészítése, a résztvevők kiválasztása:

Jelen projektet azoknak a Zamárdi Nevelőotthonban gondozott gyerekeknek az elhelyezésére dolgoztuk ki, akik az előzetes felmérés tanúsága szerint nevelőszülőknél való elhelyezésüket kérték. Ez volt tehát a minimális célunk. Szakmai tapasztalataink azonban azt sugallták, a gyerek azt a lehetőséget választja szívesebben, amit ismer. Úgy gondoltuk, programunk során minél több gyerek ismerkedik meg a nevelőszülői tevékenységgel, annál több lehet a nevelőszülővé választók száma. Ezért semmiképpen nem zártuk el a program kereteinek ilyen irányú kibővítésétől. Ugyanakkor fontos volt, hogy az kerüljön nevelőszülőhöz, akinek ez az optimális megoldás, ne pedig az, akire „szükség van” a létszám kitöltéséhez.

Első lépésként tehát a rendelkezésre álló dokumentáció alapján felmértük, hogy az elhelyezésre kerülő gyerekeknek milyen volt az életútjuk intézeti elhelyezésük előtt, alatt, hogyan döntöttek további sorsukat illetően, s miért úgy, ahogyan. Személyes beszélgetést is folytattunk azokkal a gyerekekkel, akiknél a nevelőszülői kihelyezés szóba jött. Ebben megismertettük őket a nevelőszülők munkájával, s felhívtuk a figyelmet választási lehetőségeikre. Arra törekedtünk, hogy a gyerekek elhelyezése igényeikre való maximális tekintettel valósulhasson meg. Külön figyelmet fordítottunk a saját szülőkhöz való visszakerülés esélyeire, ahol erre mód nyílt.

A projekt másik előkészítő lépése a nevelőszülők kiválasztása volt. Újsághirdetés alapján elsősorban munkanélküliek, ill. a munkanélküliség által veszélyeztetettek jelentkezését vártuk, de a kiválasztásnál alkalmasságuk volt a döntő szempont. Néhány olyan személyt is bevalogattunk, akik már nevelőszülőként tevékenykedtek, de ilyen képzésben még nem volt részük. Mintegy 60 jelentkező közül végeredményben 27 főt választottunk ki, közülük 25-en végezték el a tanfolyamot.

További alapvető elgondolásunk volt, hogy a nevelőszülők átképzése csakis az őket később gondozó, számukra háttérrel nyújtó nevelőszülői tanácsadók és családgondozók szakmai felkészítésével, továbbképzésével együtt valósítható meg. Ennek a továbbképzésnek a merítése szélesebb körű, mert hisz e segítő szakemberek az elsajátított anyagot tágabb körben, saját tevékenységük során más családok és nevelőszülők javára is hasznosítani tudják. Erről ld. még a VI. pontot!

A teljes projekt az alábbi szakaszok során valósult meg:

1. Előkészítés szakasza

Ebben a szakaszban véglegesítettük a teljes program tematikáját. Ekkor készítettük el az oktatás menetrendjét, az egyes részfeladatok elvégzésével a terület szakembereit bíztuk meg. A társadalomismeretek oktatását Herczog Mária készítette elő. A lélektan oktatását Lőrincz Zsuzsa és Benedek László vállalta. Jogi előadónak Radoszav Miklóst kértük fel, míg a gyerekgondozási ismereteket ugyancsak Lőrincz Zsuzsa oktatta. A nevelőszülők csoportos felkészítését Révész Piroska, Fohn Márta és Rigler Ilona végezte. Készségfejlesztő tréninget vezetett Bakó Tihamér, Fedor Béla és Benedek László. Ugyancsak utóbbiak gondoskodtak a segítő foglalkozásúak csoportos szupervíziójáról. A szervezetfejlesztés vezetését Flaskay Évára, Lőrincz Zsuzsára, Fedor Bélára és Benedek Lászlóra bíztuk. Terepgyakorlat vezetésére felkértük Majoros Máriát a Lóczy Csecsemőotthonból, Dénes Zsuzsát a Gárdonyi utcai Csecsemőotthonból, Gedeon Andort a IX. ker. CSSK-ból, Kövér Anikót a IX. ker. Nev. Tan.-ból, Haragh Évát az Ifjúsági Utókezelő Otthonból, Frenkl Szilviát a Hid CSSK-ból, Réti Ágneszt a XIII. ker. Nev. Tan.-ból, Cseme Istvánt a Klapka utcai Drogambulanciáról, Fohn Mártát a Rot-tenbiller utcai Gyermekrendelőből, Ulrich Ágneszt a III. ker. Polg. Hiv. Gyámügyi Osztályáról, Varga Pált a XII. ker. CSSK-ból, Kövágó Károly-nét a Menyecske utcai Nevelőotthonból, Csókay Lászlót a Cseppkő utcai Nevelőotthonból, Rózsáné Czigány Enikót a Gyógypedagógiai Főiskoláról és Adorján Katalint a Beszédjavító Intézetből.

Ugyancsak az előkészítő szakasz feladata a nevelőszülőkhöz ill. saját családhoz kerülő gyerekek felmérése, amelyet Herczog Mária, Domszky András, Nógrádi Judit és Hazai Vera végzett. A gyerekek közvetlen felmérését Bakó Tihamér és Benedek László végezte.

2. Döntés előkészítés, alkalmasság vizsgálat, szűrés

Ez a szakasz a nevelőszülői átképzésre való felkészítést szolgálta. A jelölteket megismertettük mindazzal a problémával és nehézséggel, amit vállalnak, és lehetőséget adtunk számukra, hogy saját motivációs háttérüket kifejezzék. Ez a szakasz mintegy a program „előszobája” volt, innen még mindkét fél visszafordulhatott. A nevelőszülő jelöltek elállhattak szándékuktól, a program felelősei pedig ez idő alatt mérték fel, hogy a jelentkezők alkalmasak-e a nevelőszülői feladatra. Ez a szakasz az alkalmasság első szűrője volt, amikor a tanfolyamra való felvételtől döntöttünk, fenntartva azt, hogy a jelölteket jobban a tanfolyam során ismerjük meg.

3. Átképzés

Ebben a szakaszban valósítottuk meg az átképzés programot. Ez előadásokból, kiscsoportos szemináriumi oktatásból, önismereti és készségfejlesztő tréningekből, nevelőszülői felkészítésből és terepgyakorlatból állt. Ebben a fázisban az interaktív tanulás

módszerével biztosítottuk, hogy a jelöltek a szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket elsajátíthassák.

4. Továbbképzés

Az átképzéssel párhuzamosan valósítottuk meg a nevelőszülői tanácsadók és családgyógyozók továbbképzését. Az alapvető előadásokat a nevelőszülőkkel közösen hallgathatták, de számukra speciális szemináriumi oktatást és kiscsoportos foglalkozást is beiktattunk. A segítő foglalkozásuk gyakorlati képzésében nagyobb súllyal esett latba az esetmegbeszélés, szupervízió.

5. Szervezetfejlesztés

Ebben a szakaszban a programban érintett valamennyi hallgató és illetékes szakember részvételét terveztük. Ez a szakasz intenzív formában ad lehetőséget az egymással szoros kapcsolatot tartó személyek közötti feladatmegosztásra, a hatáskörök, kompetenciák, elvárások tisztázására, az együttműködés feltételeinek kidolgozására. Valójában az intézet vezetésének csak kisebb fele vett részt a szervezetfejlesztő programrészben, ugyanakkor a vezetés, a nevelőszülők, nevelőszülői tanácsadók és családgyógyozók közötti együttműködés elmélyítése sikeres volt. Erről ld. később!

6. A projekt lezárása

Ez a szakasz adott módot a tapasztalatok egyéni és csoportos összegzésére, az ismeretek újlagos összefoglalására, mélyítésére, a megtanultak ellenőrzésére, a kialakult munkakapcsolatok koordinálására és megszilárdítására. A tanultak ellenőrzése az átképzésen résztvevő hallgatók esetében felelet-választós teszttel és szóbeli beszélgetéssel zajlott. A továbbképzésen részt vevők eseteleírással adtak számot tudásukról, amit szóbeli vizsga követett. Ezen a hallgatók az esetben foglaltakat védték meg és jogi ismereteikből is vizsgáztak.

A program tematikája

A tréning két részből állt, a nevelőszülők átképzését ill. a segítőik továbbképzését megvalósító programrészből, melyek azonban számos ponton pl. előadások, terepgyakorlat, szervezetfejlesztés, összekapcsolódtak (ld. a projekt folyamatábráját!). Formailag elméleti, gyakorlati oktatás és szupervízió tartozott a képzéshez, melyek előadások, szemináriumok, kis- és nagycsoportos foglalkozások keretében valósultak meg.

Elmélet

a/ társadalmi ismeretek

b/ lélektani ismeretek

c/ jogi ismeretek

d/ gyerekgyógyozási ismeretek

Gyakorlat

a/ döntés előkészítés

b/ önismeret

c/ készségfejlesztés

d/ terep (intézménylátogatás)

Szupervízió

a/ esetmegbeszélés

b/ a segítőik szupervíziója

c/ az együttműködés feltételei

Ezeket az ismereteket a következő tantárgyi keretben oktattuk:

- Társadalomismeret (30 óra)
- a/ társadalomtörténet
 - b/ szociálpolitika
 - c/ családszociológia
 - d/ szociális eszmegbeszélés
- Lélektan (30 óra)
- a/ fejlődéslélektan
 - b/ családi rendszerek
 - c/ mentálhigiéné
 - d/ konfliktus-kezelés, problémamegoldás
 - e/ családterápia, családkonzultáció
- Gyerekgondozási ismeretek (10 óra)
- a/ prevenció
 - b/ gyermek-mentálhigiéné
 - c/ gyermek-gondozás
- Jogi ismeretek (10 óra)
- a/ gyermekvédelem jogi kérdései
 - b/ igazgatási, ügyintézési ismeretek
- Nevelőszülők csoportos felkészítése (50 óra)
- a/ felkészítő rész: önismereti, személyiségfejlesztő kiscsoport
 - b/ nevelőszülői tevékenység megismerése, nevelőszülői rendszer megismerése (helyzetgyakorlat)
 - c/ döntés előkészítés
- Készségfejlesztés (segítők számára) (50 óra)
- a/ önismereti tréning
 - b/ nevelői készségek
 - c/ segítői készségek
 - d/ kapcsolati tréning
- Szervezetfejlesztés (20 óra)
- a/ nevelőszülői alrendszer
 - b/ segítők alrendszere
 - c/ intézményi háttér alrendszere
 - d/ területi háttér alrendszere
- Szupervízió (30 óra)
- a/ eszmegbeszélés
 - b/ a segítők szupervíziója
 - c/ az együttműködés feltételei
- Terepgyakorlat (20 óra)
- a/ nevelőotthon
 - b/ nevelési tanácsadó
 - c/ családsegítő szolgálat
 - d/ egyéb; átmeneti otthon, drogambulancia, stb.

Nevelőszülők és segítő foglalkozásúak együttes képzése

Alapvető elgondolásunk volt, hogy a nevelőszülők átképzése csak is az őket később gondozó, számukra háttérrel nyújtó nevelőszülői tanácsadók és családgondozók szakmai

felkészítésével, továbbképzésével együtt valósítható meg. Ennek a továbbképzésnek a meritése szélesebb körű, mert hisz e segítő szakemberek az elsajátított anyagot tágabb körben, saját tevékenységük során más családok és nevelőszülők javára is hasznosítani tudják majd. Ugyancsak gondot fordítottunk a kérdésben érintett területi szakemberek (Nevelési tanácsadó, CSSK, védőnők, iskolai szociális munkások, egyházak, stb.) bevonására, ott ahol ez szükséges. Az érintett szakemberekkel való együttes munka a projekt terepgyakorlataiban ill. részben a szervezetfejlesztés fázisában valósult meg.

Értékelés:

A szupervízió számított a képzés egyik legsikeresebb programszakaszának. Úgy tűnik, hogy a szupervíziós kiscsoportok vezetőinek szakmai irányultsága szerencsésen találkozott a hallgatók alapvető igényeivel, az esetmegbeszélő kiscsoport olyan fórum, amely alapvetően hiányzott eddig a segítő munkájából, erre azonban nagy szükség van. A készségfejlesztő blokk folytatásaképpen, olykor annak anyagába beépülve tartottunk esetmegbeszélő kiscsoportokat, alapvetően Bálint-csoportszerű keretben. Az esetmegbeszélés során felhasználtuk az éppen tanult, vagy gyakorolt ismereteket is. Az egyik kiscsoport pszichodramatikus esetmegbeszélést alkalmazott, de a szerepjáték során történő megjelenítés a másik két kiscsoportban is előfordult. Videó kamerát is használtunk, az eljátszott eset visszanezése olykor konfrontatív erővel hatott, segítette a megértést. A hallgatók igen aktívan vettek részt ezeken a csoportüléseken, akár mint a szerepjáték alakítói, akár mint résztvevő-megfigyelők. Esetmegbeszélő csoportra a jövőben is szükség van két oknál fogva:

- a segítők gyakorta túlterheltek, a napi rutin mellett se idejük, se energiájuk nem marad futó eseteik alapos áttekintését, alternatívák kidolgozására. Ebben van nagy segítségükre az esetmegbeszélő csoport a kollektíva tapasztalatainak célirányos felhasználásával,
- a segítők körében tapasztalható bizonyos pesszimizmus, sziszifuszi munkájuk nyomán sokszor van olyan érzésük, hogy voltaképpen édeskeveset tehetnek ügyfeleikért. Az esetmegbeszélő csoport látványosan cáfolja ezeket a hiedelmeket. Feltárja, hogy odafigyeléssel, ambícióval, szakértelemmel milyen sok minden elérhető, s a kollégák sikerei, kedvező tapasztalata ösztönzést adhat a további eredményes munkához. Ilyen értelemben az esetmegbeszélő csoport a segítők lelki karbantartásának egyik fontos eszköze is lehet.

Külön kell szólni az esetmegbeszélő szociális vonatkozásairól. A lelki vezetés sokszor háttérbe szorul, amikor komoly egzisztenciális, megélhetési problémákról van szó. Ilyen esetekben a „lelkizés” nemcsak bosszantó, de szakmailag hiteltelen is lehet, ezért az esetmegbeszélésnek sokkal inkább kell hasonlítania a szociális munkások „case-work”-jére. A jövőben megfontolandó, hogy esetmegbeszélő kiscsoport vezetésére egy pszichológus-szociális munkás vezetőpárost kérjünk fel.

Véleményünk szerint az esetmegbeszélő kiscsoport olyan oktatási forma, amely a projekt lezárulása után is tovább kell, hogy folytatódjék, s a segítő szakmai tapasztalatcseréjének fontos fórumává váljon.

Terepgyakorlat

Elgondolásunk szerint a hallgatók négyféle terepgyakorlatra mentek, egy nevelési tanácsadóba, egy családsegítő központba, egy nevelőotthonba és egy választható negyedik helyre, pl. drogambulancia, átmeneti otthon, gyámügy, logopédia. A nagy létszám miatt mindegyik terepből négyet szerveztünk, s a hallgatók választhattak, hogy ebbe vagy amabba a nev.tan.-ba, vagy családsegítőbe stb. akarnak menni. Az elképzelés jó volt, a megvalósításba azonban számos hiba csúszott.

A terepgyakorlatok egy része igen sikeres volt, nagy érdeklődés mellett színvonalas konzultációk, bemutatók zajlottak. Másutt a szervezés elégtelennek bizonyult, vagy a tereptanár figyelme volt kevés, vagy a hallgatók jelentkeztek csekély számban. Volt olyan terepgyakorlat, amelyre egyetlen résztvevő ment csak el.

Szervezetfejlesztés tapasztalatai

A szervezetfejlesztési blokkot bizonyos negatív várakozások előzték meg a hallgatók részéről. Igaz ugyan, hogy az előadásokat már korábban is zömmel közösen tartottuk a nevelőszülőknek és segítőknek, a két csoport azonban elkülönült egymástól, kevés személyes kontaktus volt közöttük. Ez az elkülönülés csak lassan kezdett oldódni. A segítők közül többen sérelmesnek tartották, hogy számukra ugyanazokat az előadásokat tartjuk, mint a nevelőszülőknek, holott közöttük végzettségben, tudásban nagy különbség van. A nevelőszülők pedig úgy érezték, a GYIVI dolgozói lenézik őket. A nevelőszülők között többen is voltak, akik már régebb óta nevelnek gyereket, és rossz tapasztalataik voltak a GYIVI dolgozóival való együtt működésről. A segítő foglalkozásúak közül többen igen nehezményezték, hogy a tanfolyamon való részvételre némileg „presszionálták” őket. Az intézet vezetése ugyanis kijelentette, hogy a GYIVI megváltozott feladatai miatt több eséllyel maradhatnak azok a dolgozók, akik az új feladatokra felkészítő tanfolyamot elvégzik. Némely dolgozók egyenesen úgy vélték, hogy a nevelőszülők megjelenése az ő munkahelyi esélyeiket rontja. A nevelőszülők viszont attól tartottak, hogy a segítő foglalkozásúak szakmai érvekkel szorítják ki őket, „nem kapnak majd gyereket”, ha a segítőket magukra haragítják. Ily módon mindkét oldalon bizonyos előítéletek rontották a hangulatot.

A szervezetfejlesztés legfontosabb feladata ezeknek a rossz beidegződéseknek az oldása, a munkakapcsolatok kialakítása volt. Beigazolódott az a régi tétel, hogy a személyes közelség, a problémák nyílt megbeszélése jótékony hatású, és oldani tudja ezeket a tendenciózus beállítódásokat. A szervezetfejlesztés során nagycsoportos megbeszélés váltakozott a kiscsoportos diszkusszióval. Utóbbiak során minden kiscsoportba nevelőszülőket, nevelőszülői tanácsadókat és családgondozókat egyaránt beosztottunk. Ennek ellenére a kiscsoportokban ilyen, vagy amolyan túlsúlyra jutottak az egyik fél képviselői. Ezt azután jól tudtuk hasznosítani, ugyanis a kiscsoportokat arra kértük, hogy dolgozzanak ki egy-egy kérdést, s így több szempont is tudott érvényesülni, amikor újlag nagycsoport elé került az adott téma végleges megbeszélésre. Egyik ilyen fontos szempont volt az információ-csere egy-egy gyerek nevelőszülőhöz való kihelyezésekor. Gyakori panasz volt, hogy a nevelőszülők nem juthatnak hozzá a gyerekekről való legfontosabb információkhoz, a GYIVI ugyanis védi a vérszerinti szülők személyiségi jogait. Ebből azután furcsa helyzetek is adódhatnak, amikor a nevelőszülő pl. orvoshoz viszi a nevelt gyereket és nem tud felvilágosítást adni az anamnéziséből, mivel ő nincs beavatva a gyermek életének előzményeibe. Ellenérvként az is elhangzott, hogy ha a nevelőszülő megtudhat a vérszerinti szülőről sok mindent, aki jogosultan előnyökhöz jut vele szemben, amelyeket jogi fórumokon adott esetben érvényesíteni tud. Alapvető fontosságúvá vált tehát, hogy a gyerekek kihelyezésekor hogyan lehet biztosítani az információk adekvát cseréjét, amikor minden érintett hozzájut a szükséges adatokhoz, ám ezeket a felek nem fordíthatják egymás ellen. Minden kiscsoport kidolgozta tehát azokat az alapvető adatokat, információkat, amelyeket kihelyezésük a nevelőszülő tudomására kell hozni. Ezeket a tervezeteket azután közös nagycsoportos megbeszélésen egyeztetettük, és alakítottuk ki a képzésben részt vevők közös végső álláspontján. Egyetértés alakult ki közöttünk, hogy a gyerekek kihelyezését olyan

teamülésnek kell megelőznie, ahol minden érintett fél jelen van, tehát az elhelyezést eddig eldöntő pszichológus, a nevelőszülői tanácsadó, a családgondozó, a nevelőszülő és a szakértő (ID-s családgondozó). Ez a teamülés szolgál majd az adekvát információcserére, s itt születet döntés a jövőben a gyerekek nevelőszülőhöz való elhelyezéséről. A résztvevőknek ezt a javaslatát a GYIVI vezetése is magáévá tette, ily módon a szervezetfejlesztésnek ez volt az egyik konkrét, kézzel fogható eredménye. Megfogalmazódott az az igény is, hogy a szervezetfejlesztéshez hasonló konzultációkat rendszeressé kellene tenni, ahol minden érdekelt fél kifejtheti álláspontját, és így könnyebben születhetnek konszenzusos döntések.

Vizsgák tapasztalatai

A nevelőszülők írásbeli és szóbeli vizsgán adtak számot tudásukról. Az írásbeli vizsga felelet-választós teszt kitöltéséből és néhány kérdés esszéisztikus kidolgozásából állott. A szóbeli vizsgán az oktató elméleti anyagból ill. a nevelőszülői munkára felkészítő tréning anyagából egy-egy elméleti ill. gyakorlati tételből állott. A vizsgázók felkészültsége, tudása különböző szintű volt, az alapkövetelményeknek azonban mind a 25 vizsgázó megfelelt, a jobbak „kiválóan megfelelt” minősítéssel végeztek. Ez a vizsgatípus jól szolgálta a megszerzett ismeretek és tudás ellenőrzését.

A nevelőszülői tanácsadók és a családgondozók beszámoltatása némileg eltért a nevelőszülőkétől. Tőlük azt kértük, hogy írásban dolgozzanak fel egy esetet, olyan személy gondozását ismertessék, akivel már hosszabb ideje foglalkoznak. Az esetleírásba szöjék bele a tanfolyam során megtanult anyagot, vagyis részletezzék az előzményeket, a megkeresés körülményeit, ismertessék a kapcsolatfelvételt, a segítő kapcsolat jellegzetességeit. Írják le, hogy milyen célokat határoztak meg, milyen szerződést kötöttek a klienssel, milyen munkamegosztásra törekedtek, s milyen feladatokat milyen eszközökkel valósítottak meg. A dolgozatban foglaltakat azután szóbeli vizsga keretében védjék meg, s e vizsga során az esetleírás által érintett elméleti és gyakorlati kérdéseket tett fel a vizsgáztató. A hallgatónak ugyancsak szóban kellett számot adni jogi ismereteikről. Az esetek megírásához segítségképpen két alkalommal konzultációt tartottunk, ahol ismertettük a megírandó dolgozat formai és tartalmi követelményeit, ill. a hallgatók vázolták, hogy ki-ki milyen eset megírását tervezi és hogyan.

Az írásbeli dolgozat megírása kezdetben nagy ellenállást váltott ki a hallgatókból. Úgy érezték, hogy túlterheltek, emiatt nem tudnak olyan gyakran találkozni klienseikkel, amennyire ezt az esetleírás megkövetelné, nincs elegendő anyaguk, nem a megadott szempontok szerint dolgozták fel az eddigieket stb. Ezeket a kérdéseket a konzultációk során tisztázni lehetett, s a hallgatók megnyugtató válaszokat kaptak felvetett kételyeikre. Igen hasznosnak bizonyult, hogy a záródolgozatra már a tanfolyam legelején felhívtuk a figyelmüket, vagyis két hónap felkészülési időt adtunk nekik, amely során a hiányzó információkat beszerezhették, a szükséges beszélgetéseket megejthették klienseikkel. A tanult ismeretek ötleteket adtak számukra, hogy miről, hogyan írjanak. Összességében elmondható, hogy a hallgatók a feladatot kiválóan oldották meg. Mindannyian igen komolyan vették dolgukat, és igyekeztek minden információt, hasznos ismeretet beleadni az anyagba. A dolgozatok kiválóan sikerültek és a segítő szakma gyerekvédelmi oldalának olyan széles skáláját nyújtják, hogy a GYIVI vezetői elhatározták, a dolgozatokat összegyűjtik és külön belső kiadványként megjelentetik. A mellékletben egyetlen dolgozatot ismertettünk, amelynél az eset megoldásában a személyes lelkesültség és a szakmai ismeretek egyaránt jelentős szerepet játszottak, de ugyanakkor a jelenlegi rendszer korlátai, hiányosságai és a sokszor indokolatlanul nagy hangsúlyt kapó „emberi tényező” is jól bemutatható!

Gondolatok a jövőről

Az országos nevelőszülői képzés beindításának előfeltételei

1. Jogi, törvényi szabályozás

A nevelőszülői képzésről ezideig jogi szabályozás nem született. Igen kívánatos lenne azonban, hogy az új gyermekvédelmi törvény megfogalmazza a nevelőszülővé válás törvényi előfeltételeit, s rendelkezzen a nevelőszülőkkel szemben támasztott szakmai követelményekről. A nevelőszülővé válásnak alapfeltétele kell legyen, hogy a jelölt vegyen részt egy nevelőszülői felkészítő tanfolyamon és vizsga formájában adjon számot tudásáról. Az új nevelőszülő számára ezt a tanfolyamot kötelezővé kellene tenni, de gondoskodni kell arról is, hogy a jelenleg nevelőszülőként dolgozók is elvégezhesék, ill. fokozatosan számukra is elő kellene írni a tanfolyamot. Megfelelő szintű tanfolyam lehetne az első lépés a nevelőszülői képesítés, ill. szakma kialakításához. A törvény rendelkezhetne a nevelőszülők képzését megvalósító szakértői hálózat kialakításáról, valamint a nevelőszülők munkáját koordináló, ellenőrző, számukra szupervíziót biztosító szakértők munkakörének biztosításáról. Utóbbi szakértők a helyi önkormányzatok dolgozói lehetnének, s célszerű lenne, ha a jelenleg a GYIVI-ben dolgozó jól képzett nevelőszülői tanácsadók, vagy pszichológusok közül kerülnének ki.

2. Szervezeti kérdések: a képzésért felelős szervezeti keret kialakítása

A jogszabályi háttér megteremtése után ki kellene alakítani azt a szervezeti keretet, amely a nevelőszülői képzést hosszú távon biztosítani tudja. A képzés és a nevelőszülői munkakör felügyelete szempontjából három fő funkciót kell elkülöníteni. Ezek a következők:

A/ Nevelőszülők kiválasztása, alkalmasságuk felmérése.

B/ Nevelőszülők felkészítése, kiképzése.

C/ Nevelőszülők munkaköri ügyeinek koordinálása, ellenőrzése, szakmai irányítás, továbbképzés.

A képzést szakértői team végezné, mindaddig, amíg a képzők stábja, a trénerek csoportja fel nem áll. A jelenlegi munkacsoport által írt munkafüzetet jó alapnak tekintjük a további munkához.

4. A képzést megvalósító szakértői team felállítása

„A nevelt gyermekekért” c. programunkban számos szakember vett részt. Társadalomismeret néven a szociális munkában, szociológiában jártas szakember tartott alapos előadásokat. A lélektani előadásokat nevelési tanácsadóban dolgozó, fejlődéslélektanban, családterápiában jártas pszichológus tartotta. A gyerekgondozási ismereteket gyerekorvos, a jogi ismereteket a gyámügyekben, gyermekvédelemben jártas jogász tartotta. A készségfejlesztő és szervezetfejlesztő részeket csoportvezetésben jártas tréner, míg a nevelőszülői felkészítést e területen gyakorlattal rendelkező pszichológus tartotta. Tereptanárként számos, a szakmában neves szakember közreműködött.

Nyilvánvaló, hogy ilyen széles szakértelemmel rendelkező gárda nem áll rendelkezésre mindenhol, de a helyi szakemberek bevonása kívánatos és fontos. Jogi szakértő, vagy gyermekgyógyász szakember az országban mindenhol található. A képzésben jártas tréner és pszichológus viszont jóval kevesebb. Ugyancsak nehezen található a szociális munkában jártas szakember, aki a társadalomismeretet oktathatná, bár a szociális munkás képzés manapság országszerte egyre terjed. A képzés első éveiben a fontos programrészeket (szociális munka, készségfejlesztés, nevelőszülői felkészítés, szupervízió) országszerte egy jól válogatott szakértői teamnek kell végeznie. Minden területről legalább két szakember szükséges a teambe, hogy az egymást követő tanfolyamokon a kollegák egymást

helyettesíteni tudják. A készségfejlesztő ill. a nevelőszülői blokkokhoz legalább 4-4 szakember bevonása szükséges.

A képzés és továbbképzés szintjei

A nevelőszülők képzésének és továbbképzésének az alábbi főbb szakaszait látom jelenleg szükségesnek:

- A jelenlegi nevelőszülők továbbképzésének biztosítása

Erre a képzésre egyre nagyobb igény lesz, hiszen ha a nevelőszülők felkészítése formalizált képzés keretében történik majd, jogos lesz a legtöbb kormányzat és GYIVI elvárása, hogy a náluk alkalmazásban lévő nevelőszülők ilyen képzésen vegyenek részt. Kezdetben nyilván a legmotiváltabbak fognak e képzésre jelentkezni, de később számítani lehet arra, hogy e foglalkozáshoz némi alapképzettség feltétlenül megköveteltetik. Emiatt nagyszámú ilyen irányú képzésre kell felkészülnünk.

- Az újonnan nevelőszülőnek jelentkezők felkészítése

A növekvő igények alkalmat adhatnak arra is, hogy az újonnan nevelőszülőnek jelentkezők ne teljesen vaktában, hanem előzetes szűrés és felkészítés után kezdjenek el dolgozni e területen. Erre annál is inkább szükség van, mert ha a nevelőotthonban foglalkoztatott nevelőktől szakértelmet várunk el, fokozottan áll ez a nevelőszülőkre, akiknek önállóan, intézeti háttér nélkül kell dolgozniuk. Idővel minden új nevelőszülőnek komoly előképzésen kell majd átesnie.

- A nevelőszülőkkel hivatásszerűen foglalkozó segítők továbbképzése

A GYIVI-ben lefolytatott program alapvető elképzelése az volt, hogy a nevelőszülőket és a velük foglalkozó segítőköt együtt kell képezni, hogy közöttük a partneri viszonyt elmélyítsük, munkakapcsolatukat megalapozzuk. Ez a gondolat messzemenően helyesnek bizonyult, noha a képzésnek nem minden elemét kell közösen tartani. Az elméleti felkészítés pl. inkább külön szervezendő, mivel a két félnek nem azonos elméleti ismereteket kell nyújtani. A szervezetfejlesztő rész azonban rendkívül fontos, bővítendő közös programrész, ez tehát feltétlenül, súlyának megfelelő módon együttes programszakaszként kezelendő.

- A nevelőszülőket képző, felkészítő szakemberek továbbképzése

Nagyszámú nevelőszülő, számos program esetén a képzés formalizált menetét is meg kell tervezni, s szükséges egy olyan szakember-gárda kiképzése is, akik ezt az igényt el tudják majd látni, a szükséges tréningeket vezetni tudják, a nevelőszülők ill. a velük foglalkozó segítők munkáját koordinálni képesek. Nincs messze az az idő, amikor legalább megyei ill. a fővárosban kerületi szinten az önkormányzat egy-egy dolgozójának a munkája a nevelőszülők felkészítése, képzése lesz. Ehhez azonban ki kell képezni azt a szakemberegárdát, akik ezt a feladatot profi szinten képesek ellátni. Első lépésben ki kell képeznünk azt a 20 főt, akik megyei ill. fővárosi szinten a nevelőszülői képzés koordinálói, felelősei lesznek.

**Összeállította:
Benedek László**

Műhely

Egy nap Zsibriken

A Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió nyílt napot tartott 1993. május 8-án a Zsibriki Rehabilitációs Otthonban.

Az érdeklődők nagy száma is jelezte, hogy Zsibrik a szakemberek figyelmének fókuszában áll. Május eleji rekkenő hőség sem tudta kedvét szegni az ország minden tájáról ide seregletteknek: a bárányi Mőcsény községtől Zsibrik csak gyalogosan közelíthető meg, lévén elnéptelenedett falu, út nélkül. Iskola, posta, orvos, bolt sincs már, összesen tíz család maradt még a festői szépségű, kihalt településen.

Szívet szorító látvány az enyészetnek indult házak sora: bedőlt kerítések, megroggyant vályogfalak. Embermagasan felver a gaz mindent. Még az emberlakta házakból előfutó kutyák is hasukig sártengerben ugrálnak.

A katolikus templomban, több mint százan szorongunk. Erdős Eszter református tiszteletes asszony gitáron kíséri az éneklőket. Zenés áhítat után a Rehabilitációs Otthon jelenlegi 15 lakója elmeséli életútját. Értelmes, összefogott, ízes beszédű, nyelvi fordulatokban bővelkedő, megtartott intellektusú férfiak mondják tanulságos és hiteles történetét annak: aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. Nyoma sincs a máskor olyannyira jellemző, lepusztult, szétesett alkohol és drog betegek kritikátlan megnyilatkozásának.

Mi hallgatók, érdeklődők és szimpatizánsok nehezen kérdezőnk, mintha félnénk megtörni a varázslatot, mert itt most valami varázslat van, ezt bizonyosan tudjuk. Végül csak ráállunk: a kérdések olykor tapintatlanra, okoskodóra sikerednek. Az egyházak képviselőit leginkább az foglalkoztatja, hogy volt-e megtérés-élményük a drogos beutaltaknak. A minisztériumi munkatársakat az, hol és hogyan képezik az itt dolgozó mentorokat.

Áhítat után körülvezettek bennünket a majorságban. Komoly gondot okoz, hogy a takarmány is csak 4 hónapra elegendő, állandó a pénzhiány! Ebéd után kötetlen beszélgetésben nem tudni, ki az ápolat, és ki a vendég. Egyik tudni akarja, mi van kint, a dombok mögött, a másikat az érdekli, mi van a faluban, ha elment ez a tengernyi idegen. Kemény a munka, amíg az állattartással és a földműveléssel, falusi életformával járó nehézségekkel megismerkednek a városi-fővárosi gyógyulni kívánó narkósok is.

Késő délután személyes ismerősökként búcsúzunk a falubeliektől. Bár tudjuk, hogy erőpróbáló, hosszú gyaloglás vár még ránk, hálásak vagyunk a mai varázslatért: a hétköznapiakban gyakran vagyunk kishitűek, bizonytalanok és rezignáltak. Az alkohol és drogbetegekkel foglalkozók néha megtorpannak, kiégnek, akár a pályát is elhagyják.

Erdős Eszternek és csapatának újra elhiszük, hogy érdemes ezt a munkát csinálni a végeken. Drukkolunk és szorítunk a „fiainak”, legalább nekik sikerüljön a gyógyulás...

Köszönjük ezt a szép napot!

Várhalmi Judit

Műhely

Esettanulmány

A családdal ténylegesen 1979. óta „foglalkozik” a kerületi gyámhatóság. Én 1989 augusztusa óta dolgozom családgondozóként a kerületben, ezért fontosnak tartom az előzmények – valamivel bővebb ismertetését.

T. Judit népművelő az egyetemet 1975-ben végezte el. Graviditása miatt nem sikerült munkaviszonyt létesíteni. 1976. március 13-án – leányanyaként – egy kislányt szült. A nagyszülők idős nyugdíjasok, ők tartják el Juditot és a kislányt, Borit. Ezért 1976. április 5-én segélyt kérnek a gyámhatóságtól, hogy a legszükségesebbeket meg tudják venni.

1979. szeptember 15-én a nagymama bejelentést tesz a gyámhatóságon, hogy lánya és annak élettársa (a gyermek apja) nem gondoskodik a gyermekről, lánya nem hajlandó munkaviszonyt létesíteni azzal, hogy nincs kire hagynia a kislányt, az apának van ugyan munkahelye, de nem jár rendesen dolgozni. *Az apa iszik, részegen kötekedő, durva élettársával és annak szüleivel.*

Az első környezettanulmány (1979. október 1.) szerint *minden helyiségben kimondhatatlan rendetlenség. A kislányt felvették óvodába, de nem viszik arra hivatkozva, hogy nem akarják, hogy a közösségben beteg legyen.*

Október 19-én „beidézik” az apát a gyámhatóságra. Munkaviszonya nincs, viszont mutat egy szerződést, miszerint a TV-nél dolgozik, és megfelelő jövedelemmel rendelkezik. Az anya szintén szerződésben áll a TV-vel, gyártási kisegítési feladat ellátásával bízták meg, három hónapra. (1979. október 1-től december 31-ig.) A szülők ígéretet tesznek arra, hogy a lakást kitakarítják, és a kislányt rendszeresen viszik óvodába.

1980 decemberében az óvoda ír a gyámhatóságnak, mert Bori tavasz óta nem jár óvodába. (A gyámhatóság nem tesz semmit, várakozó álláspontra helyezkedik.)

1981 márciusában a nagymama ismét ír a gyámhatóságnak és segélyt kér. Leírja, hogy *leánya 1981. február 22-én élettársától Kristóf nevű kisfiút szült*, GYES-t nem kap, mivel csak szerződéses munkái voltak. A nagypapa időközben meghalt, a nagymama pedig már nem tudja eltartani őket.

1981. szeptember 18-án – a nagymama kérésére – a **gyámhatóság D. Kristófit ideiglenesen csecsemőotthonba utalja**, mert az anya két napja eltűnt, a nagymama pedig nem tudja ellátni a gyermeket.

Szeptember 23-án az anya megjelenik a gyámhatóságon és kijelenti, hogy nem hagyta magára a gyermeket, hanem a nagymama gondozására, felügyeletére bízta, aki ezt vállalta is. 0 kislányával együtt pár napot a barátnőjénél töltött. *Kéri az ideiglenes beutalás megszüntetését.*

Szeptember 25-én a gyámhatóságon megjelenik O. Lné tanácsi összekötő és H.L. tanácsos. Elmondják, tudomásuk van arról, hogy T. Judit igen rossz idegállapotban van, többször kapott már „idegrohamot” és a mentők is kint voltak. 1980-ban idegkimerülés miatt hosszabb ideig kezelték a Kútvölgyi úton. Jelenleg olyan rossz állapotban van, hogy saját magát sem tudja ellátni.

1982 januárjában az óvodából újabb bejelentés érkezik: Bori nem jár óvodába.

1982. április 30-án készült hivatalos feljegyzéséből kiderül, hogy *a nagymama szociális otthonba vonult, T. Juditot a János kórház pszichiátriai osztályán kezelik*, Bori ismerősöknél van elhelyezve, ezért nem jár óvodába.

1982. szeptember 15-én az anya idézés nélkül megjelenik a gyámhatóságon, ahol elmondja, hogy Bori a Tapolcsányi úti Hetes Nevelőotthon I. osztályos tanulója, Kristóf ideiglenesen beutalt a Völgy utcai Csecsemőotthonban. Elmondja, hogy kórházi kezelése után (1981. októbertől -1982. májusig) teljesen rendbejött, dolgozik a X. kerületben, egy általános iskolában, beosztása: tanár. *Kéri, hogy szüntessék meg Kristóf ideiglenes elhelyezését.*

A gyámhatóság az ideiglenes beutalást nem szünteti meg. **1983. január 13-án határozat születik Kristóf intézeti elhelyezéséről.** A kapcsolattartást nem korlátozzák.

1983. június 16-án a Tapolcsányi úti Nevelőotthon igazgatója azzal a kérelemmel fordul a gyámhatósághoz, hogy Borit *vegyék ideiglenesen állami gondozásba*, hogy olyan otthonba helyezhessék, ahol a nyári szünetet eltöltheti. Indokai, hogy az anya gyakran van rossz idegállapotban és ezért kórházban, az apa brutális, nem alkalmas a kislány nevelésére. Az anyát jelenleg Pesthidegkúton kezelik pszichiátriai osztályon.

A nyár végül is megoldódik, Bori a szünidőt a Balaton mellett tölti az apai nagymamával és annak barátnőjével, majd visszakerül a Tapolcsányi úti hetesotthonba.

1984. február 7-én Borit ideiglenes hatállyal beutalják a Fővárosi GYIVI-be, mivel otthon a kislány nagyobb mennyiségű altatót vett be. A kórházból már nem került haza.

Az anya fellebbezésére 1984. április 26-án született határozat. Ebben elutasítják az anya megszüntetés iránti kérelmét, sőt a **láthatást is intézeten belüli korlátozzák** az anya labilis egészségi állapota és az agresszív apa miatt.

1984. szeptember 1-jén az anya ismét elhelyezkedik (Szobi Nevelőotthon), immár népművelőként. Nem tesz említést arról, hogy két gyermeke állami gondozásban van.

1985. áprilisában a nagymama meghal, *ugyanebben a hónapban az anya ismét szül egy kislányt – Hannát –*, majd röviddel utána a Róbert Károly körúti Kórház Pszichiátriai Osztályára kerül. Hanna koraszülött, a kórházból egyenesen csecsemőotthonba viszik. Az anya munkaviszonyát 1985. szeptemberében megszüntetik.

1986 júliusában határozat születik Hanna állami gondozásba vételéről és láthatási jog megvonásáról. Idézet a Határozatból:

az 1/1974./VI.17./OM. Sz. rendelet 103. paragrafusának 11. bekezdés a./ pontja szerint:

„A gyámhatóság állami gondozásba veszi azt a kiskorút, akinek neveléséről a szülők önhibájukból nem gondoskodnak.”

A 20/19697V.137 sz. Kormányrendelet 14. §-a III. bekezdése szerint

„A gyámhatóság az állami gondozott kiskorú örökbefogadását, ha az a kiskorú érdekében áll, elősegíti.”

„Tekintettel arra, hogy Hanna még csecsemőkorú, anyjának életvitele, körülményei nem nyújtanak reményt az állami gondozás megszüntetésére, ezért kiskorú G. Hanna örökbefogadásának szorgalmazása, a szülő láthatási jogának megvonása megalapozott és indokolt.”

Az anya ez ellen fellebbezést nyújt be.

1986. december 16-én a R. Kórház Pszichiátriai Osztályának főorvosa ad igazolást az anyának, akit 1986. augusztus 25-től október 30-ig kezeltek, majd adaptációs szabadságra hazaengedtek. Ebben leírják, hogy *„nyugodt, jól kooperál, rendezett magatartású, hangulatjavart, aktív pszichotikus tüneteket nem észlelnek. Jelen állapotában alkalmas gyermekei nevelésére”*.

Ezt az igazolást csatolva, december 18-án az anya kéri a szünidei engedély kiadását, de azt megtagadják a korlátozásra való hivatkozással. Kérik, hogy írásban adjon be egy kérvényt. (Ezt a kérvény június 11-én már benyújtotta, de választ nem kapott rá.)

Az elutasítás után az anya visszakerül a pszichiátriára, ahol 1987. március 11-ig kezelik.

Közben, 1987. február 4-én megszületik a határozat Kristóf és Bori láthatási korlátozását feloldják, Hannáét viszont nem.

1987. november 30-án az anya kéri gyermekei intézeti nevelésének megszüntetését. Ismét van munkahelye, egészségi állapota rendeződött. A LARES Humánszolgáltató kissovetkezetrnél dolgozik családgondozóként, és ezzel párhuzamosan az ASTORIA szállodában kiségitő munkát végez. A kereseti kimutatásokat csatolja a megszüntetési kérelem mellé.

A gyámhatóság környezettanulmányt készíteni nem tud, mert József, az anya élettársa nem engedi be az előadókat. A szomszédok véleménye nagyon negatív.

1987 végén az állami gondozás felülvizsgálatára kerül sor. Kristóf és Bori esetében intézeti nevelésbe vételt javasol a gyámhatóság, Hanna esetében a viszonyt a szülői felügyeleti jog megvonását. 1988-ban Hanna, a csecsemőotthonból átkerül a Menyecske utcába, ahol testvérei is nevelkednek. Decemberben a családgondozói jelentés is – annak ellenére, hogy az anyának mindvégig rendszeres volt a kapcsolata Hannával is –, a szülői felügyeleti jog megszüntetését javasolja. Az ügy bíróságra kerül.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság

- 1989. február 9-én a felperes (a gyámhatóság) keresetét elutasítja.

A gyámhatóság az ítélet ellen fellebbezést nyújt be, amit másodfokon

- 1989. június 29-én - ismételten elutasítanak.

ELSŐ TALÁLKOZÁS

1989. augusztus

Bejelentés nélkül, váratlanul mentem el hozzájuk, hogy megismerjem a családot. Csengetésemre az anya kinyitotta az ajtón lévő üveglakot, majd bemutatkozásom után közölte, nincs abban az állapotban, hogy „vendéget” fogadjon. Hanghordozása egyáltalán nem volt agresszív, inkább zavart.

Megbeszéltünk egy másik időpontot egy hét múlva.

MÁSODIK TALÁLKOZÁS

1989. augusztus vége

A megbeszélt időpontban ismét felkerestem a családot. Az anya és a két nagyobb gyerek volt otthon, Kristóf és Bori (akkor 8 és 13 évesek). A lakás, amiben élnek 2 és fél szobás tanácsi bérlmény, régi bútorokkal hiányosan berendezve, a falak kopottak és a tisztaság is kifogásolható, viszont a fürdőkád patyolattiszta. A gyerekek azonban látszólag kiegyensúlyozottak, jól érzik magukat otthon.

T. Judit anya fizikai állapota nagyon gyenge, megjelenése, bár szeméből, mondataiból sugárzik az értelem, mégis ápolatlan benyomást kelt. (A haja „zilált”, ruházata elhanyagolt.) Kérdésemre elmondja, hogy jelenleg nincs munkahelye (1989. januárjától gyárban dolgozott takarítónőként, de nem bírta), de ha megerősödik egy kicsit, szeretne képzettségének

megfelelő munkakörben dolgozni. Fokozatosan „kinyílik”, egyre lelkesebben beszélt terveiről.

Szeretne gyerekekkel foglalkozni, kreatív foglalkozásokat tartani, összekapcsolva a zenét, a mozgást és a képzőművészetet. Kéri, hogy segítsék neki ebben, ha tudok, valamint abban, hogy Hanna, legkisebb gyermeke is hazajöhessen, legalább hétvégekre.

Megbeszéljük, hogy ő is megpróbál állást keresni, de előbb valóban meg kell erősödnie, hogy bírja a megterhelést, és én is körülnézek, de népművelői állást nem ígérek, mert azt szinte lehetetlen találni. Megígérem, hogy beszélek a gyámhatósággal is Hanna ügyében. Élettársa nem volt otthon, róla az első két alkalommal nem is beszéltünk.

HARMADIK TALÁLKOZÁS

1989. november

Az ajtón lévő üvegablak félig ki volt törve, csengetésemre az élettárs jött az ablakhoz, anyaszült meztelenül. Kérdésemre közölte, hogy nem tudja, hol tartózkodik Judit, de meg fogja neki mondani, hogy kerestem. Bár nem volt arrogáns, agresszív, mégis megkönnyebbültem, hogy nem nyitotta ki az ajtót.

December elején telefonon felhívott T. Judit és arra kért, hogy találkozzunk, de ne otthon, hanem egy presszóban. A megbeszélte időben találkoztunk, s mivel a presszóban senki nem volt rajtunk kívül, nyugodtan beszélgethettünk. Elmondtam, hogy januártól lesz egy gyermekfelügyelői állás, de jól gondolja meg, mert három műszakot jelent. A gyámhatóságon Hanna ügyében egyelőre hajthatatlanok.

Megkérdeztem, miért itt találkozunk (a lakástól kb. 200 méterre)?

- Azért, mert az élettársam visszaköltözött.
- De már találkoztam vele.

– Igen tudom, mondta, Azért is hívtam fel. De ha Ő jelen van, nem tudok nyugodtan beszélni. Őt nem annyira érdeklik a gyerekek, mert ideges tőlük, már attól is ideges, ha beszélek róluk. Két hónapig kórházban voltam, azért nem voltam otthon. De most jól vagyok és szeretném, ha a gyerekek a téli szünetet itthon töltenék.

– Miért volt kórházban?

– Tulajdonképpen azért, mert megint kiborultam. Ilyenkor depressziós állapotba kerülök. Van egy orvos barátnőm a pszichiátrián, ilyenkor az ő osztályára szoktam be feküdni.

– Mitől borult ki?

– Egyrészt attól, hogy vége lett a nyári szünetnek és a gyerekek visszamentek, másrészt pedig az élettársamtól. A nevelőotthonban az tanácsolták, hogy szakítsak vele, de nem tudom, hogyan.

– Miért tanácsolták azt, hogy szakítson vele?

– Mert a gyerekek félnek tőle, ugyanakkor szeretik is. Főleg Bori ragaszkodik az apjához.

– És Ön is ragaszkodik hozzá?

– Nem is tudom. Nincs senkim. A szüleim meghaltak.

– A szüleit szerette?

– Főleg az apámat. Az ő halála nagyon megrázott. Akkor kerültem be először pszichiátriára a Kútvolgyi útra.

– Mi volt az édesapja foglalkozása?

- Ő újságíró volt, az anyám pedig varrónő. Én késői gyerek vagyok, az anyám már 44 éves volt, amikor születtem, az apám pedig akár a nagypapám is lehetett volna. Ő nagyon elfoglalt ember volt, későn járt haza, sokszor még hétvégén is dolgozott, mégis jobb kapcsolat volt vele, mint az anyámmal. Anyámra egyébként is haragszom, mert miatta, vagyis az ő kezdeményezésére került Kristóf csecsemőotthonba, majd később Bori is.
- Azt mondta, szeretné, ha a gyerekek a téli szünetet otthon töltenék. Az élettársa is otthon lesz az ünnepek alatt?
- Valószínű, hogy karácsonykor igen, de neki van egy lakása, igaz, hogy nagyon kicsi és meglehetősen rossz állapotban van, de időnként visszavonul oda. Tehát valószínű, hogy nem lesz velünk végig a szünet alatt.
- Mi történt az ajtóval? Amikor legutóbb ott jártam láttam, hogy be van törve az ajtón lévő üvegtábla.
- Igen. Az élettársam törte be, mert nem volt nála kulcs, én pedig nem voltam otthon. Sajnos, szokott ilyeneket csinálni, de még a héten megcsináltatom.
- Sikerült állásügyben valamit intéznie?
- Állandó munkahelyem nincs, a kórházi kezelés miatt nem is tudtam utánanézni, de kaptam egy szerződéses munkát. Ezenkívül a Képzőművészeti Főiskolán időnként modellt „ülök”, ezt igazolni is tudom. Vajon, ha szüneti engedélyt kérek a gyámhatóságtól, ez elég lesz nekik?
- A szüneti engedélyhez valószínű, hogy elég lesz. A lényeg az, hogy igazolni tudja, van miből eltartania a gyerekeket, amíg otthon vannak.
- Mit szól a gyermekfelügyelői álláshoz? Ez ugyan nem a képzettségéhez „vág”, de ha megszereti a gyerekeket, van előbbrejutási lehetősége.
- Az igazság az, hogy nem tudom, bele merjek-e vágni. Ahányszor elhelyezkedtem, a gyámhatóság rövid időn belül „utánam nyúlt” és utána már lehetetlenné vált a helyzetem. Dolgoztam én tanárként is, népművelőként is. De amikor megtudták, hogy a gyerekeim állami gondozottak, kezdtek furcsán nézni rám, majd rövidesen közölték velem, hogy jó lenne, ha más munkahelyet keresnék. Pedig ahogy elhelyezkedtem, rögtön kértem a gyámhatóságtól a gondozás megszüntetését. Persze, minden esetben elutasítottak. Mindennek a teteje azonban az, hogy Hannát örökbe akarták adni annak ellenére, hogy rendszeresen látogattam, de ha kórházban voltam, akkor is érdeklődtem telefonon. Nagyon szeretném, ha ő is velünk lehetne karácsonykor, kérem, hogy segítsen.
- A nevelőotthon igazgatójával már beszéltem róla. Abban állapotunk meg, hogy ha az otthoni körülmények rendezettek, akkor a teljes szünetet nem, de a karácsonyt – igazgatói engedéllyel – otthon töltheti Hanna is. December közepére beszéljünk meg egy időpontot, amikor készíték egy környezettanulmányt, és még egyszer beszéljek az igazgatóval. Addig próbálják meg rendbe hozni egy kicsit a lakást.
- Nagyon köszönöm. Akkor szerdához egy hétre várom.
- Azt hiszem, ha nem ebben a helyzetben találkozunk, talán még barátnők is lehetnénk.
- Lehet.

NEGYEDIK TALÁLKOZÁS

1989. december közepe

A megbeszélte időpontban mentem el az anyához, aki az élettársával együtt fogadott. Az élettársa – D. József – magas, erős testalkatú, lófarkat viselő „bohém” ember benyomását keltő férfi, s bár mint kiderült – ideggyógyász javaslatára – 1984-ben leszázalékolták (előtte

földmérő volt), első látásra úgy tűnik, majd kicsattan az egészségtől. Az anya ellentéte, aki alacsony, betegesen vékony, finom vonású nő. Az apa beszédstílusa lehengerlő, az anya alig tud szóhoz jutni tőle. Az apa, a gyámhatóság szidásán kívül semmi lényegeset nem mond, de azt igen alaposan kifejti.

Az anya a lakást, megbeszélésünk értelmében kitakarította, bár ahhoz, hogy teljesen rendbe tegyék és otthonossá „varázsolják”, igen nagy anyagi áldozatra lenne szükség.

Megadom a nevelőotthon címét, ha mégis érdekelné a gyermekfelügyelői állás és kérem, hogy az ünnepek után hívjon fel, vagy keressen meg fogadónapomon, hogy megbeszéljük a továbbiakat.

Az anya 1990. január közepén jelentkezett telefonon, elmondta, hogy a téli szünet zavartalanul telt el, Hanna is otthon volt három napig, aminek nagyon örült. A gyermekfelügyelői állásra nem jelentkezett, mert félt, hogy nem bírja.

1990 februárjában kerestem ismét a családot, de nem volt otthon senki. A lakók szerint valószínű, hogy az anya megint kórházban van. Az élettársról nem tudtak felvilágosítást adni. Üzenetet hagytam a levéllárában. Utóbb, véletlenül tudtam meg, hogy az apa gyermekkori súlyos betegsége miatt valóban „indokoltan” agresszív, munkaképtelen időnként, nem tud uralkodni magán.

ÖTÖDIK TALÁLKOZÁS

1990. május

Bejelentés nélkül kerestem fel ismét a családot. D. József, az élettárs nyitott ajtót, majd közölte, hogy „ittthon van Judit, de úgysem tud vele mit kezdeni, mert rajta van a depresszió”. Az anyát valóban rossz állapotban találtam. Próbáltam vele beszélni a nyári szünetről, és terveiről, de úgy nézett rám, mint aki nem érti, mit akarok. Tudta, hogy ki vagyok, de egyszerűen nem lehetett vele kommunikálni. Kértem az élettársát, hogy vigye el orvoshoz, de megnyugtatóan, hogy délután mennek be a kórházba.

Júniusban senkit nem találtam otthon, a gyámhatóságon pedig azt a felvilágosítást kaptam, hogy az anya nem kért szünidei engedélyt.

HATODIK TALÁLKOZÁS

1990. szeptember

Szeptember elején az anya felkeresett fogadónapomon és elmondta, hogy 1987 óta ez volt az első nyár, hogy Kristóf és Bori nem voltak otthon. Ennek oka, hogy július végéig kórházban volt, utána pedig barátnőjénél húzódott meg, mert összeveszett az élettársával. Emiatt a gyerekeket sem merte hazavinni. Minden héten bement hozzájuk a nevelőotthonba, és nappalra kivitte őket, de az éjszakát már bent töltötték. Ez főleg Borit viselte meg, aki egyre nehezebben tűri a „bezártságot”, és szeretne végre hazakerülni. Kérte, segítsék neki, hogy „megszabaduljon” az élettársától, aki ugyan megígérte, hogy elköltözik, de még mindig ott van az anya lakásában. Elmondta, hogy a ház, ahol az élettársa lakik, szanálás alatt van. Megbeszéljük, hogy bemegy a Lakásosztályra és érdeklődik, mikor szanálják a házat, mert csak abban reménykedhetünk, hogyha kap egy „új” lakást, akkor valóban elköltözik. Addig pedig a gyerekeket nem viszi haza.

HETEDIK TALÁLKOZÁS

1990. december

Az anyát jó hangulatban találtam otthon. Elmondta, hogy élettársa megkapta a lakást, részben elköltözött, de még maradt ott néhány holmija. Szünidei engedélyt kért a gyámhatóságtól, így a hosszú szünet után végre otthon lesznek. Ismét arra kér, segítsék, hogy Hanna is velük tölthesse a karácsonyt. Megbeszéljük, hogy ha az élettársa végleg elköltözik, írásban kérvényt nyújt be a gyámhatóságra és kéri Hanna esetében a láthatás korlátozásának feloldását. Megígérem, hogy ismét beszélek a nevelőotthon igazgatójával, és tájékoztatni fogom az eredményről.

Személyesen megyek el a nevelőotthonba, így alkalmam nyílik Hannát is megismerni. Hanna délben érkezik meg, mert külső óvodába jár. Közvetlen, értelmes kislány, hamar barátkozik. Az édesanyjára hasonlít, törekeny, finom vonású gyermek. A nevelők nagyon szeretik. Az anyáról ellentmondóak a vélemények. Látogatásait időnként zaklatásnak veszik. Annak viszont örülnek, hogy élettársával megszakította a kapcsolatot. Megbeszéljük, hogy Hanna – igazgatói engedéllyel – otthon tölti a téli szünetet.

NYOLCADIK TALÁLKOZÁS

1991. március

A lakás egyre rosszabb állapotban van. Bár aránylag rend és tisztaság fogadott, a nagyszoba igen nagy területen beázott és omlik a vakolat. Az anya elmondta, hogy volt az IKV-nál, de semmit nem ígértek. A gyerekek – Kristóf és Bori – hétféteken hazajárnak, Hannát rendszeresen látogatja. A kérvényt nem írta meg, mert fél a gyámhatóság elutasításától. (Jogosan, mert semmi biztatóval nem kecsegtettek engem sem, amikor szóba hoztam, immár sokadszor. De ha nem adja be, akkor nem történik semmi.) A kérvényt közösen megfogalmaztuk, megígéri, hogy beadja. Állandó munkahelye még mindig nincs, takarításokat vállal.

Borit egyre jobban nyomasztja a nevelőotthoni légkör, haragszik az anyjára, mert úgy érzi, nem tesz meg mindent annak érdekében, hogy hazakerülhessen. A nevelőotthon, hogy oldja a felszültséget, egy hónapi próbaidőre „adaptációs szabadságra” engedi az anya barátnőjéhez. Tanulmányi eredménye romlik (első gimnazista), pedig nagyon jó képességű kislány.

KILENCEDIK TALÁLKOZÁS

1991. június

Bori és Kristóf otthon töltik a nyári szünetet. Borinak nagyon rosszul sikerült az első éve a gimnáziumban, így valószínű, hogy esti tagozaton tanul tovább. Az anya barátnőjénél nem érezte jól magát, így pár nap után visszament a nevelőotthonba. Az anya fizikailag továbbra is gyenge, de egészségi állapota jó. Nehezményezi, hogy Hannát Hollandiába viszi a nevelőotthon nyaralni, mondván „így is eléggé elidegenítették már a családtól”. A kérvényt még mindig nem nyújtotta be, arra hivatkozik, hogy ha sikerül végre állandó munkát találnia, talán nem utasítják el. És akkor Bori intézeti nevelésének megszüntetését is kérni fogja. Kértem, hogy vegyen hirdetési újságokat, hátha talál benne megfelelő állásajánlatot. Bori biztosít róla, hogy segíteni fog anyjának.

TIZEDIK TALÁLKOZÁS

1991. augusztus

Látogatásomkor a gyerekek még otthon vannak, vidámak, kiegyensúlyozottak. Hanna is velük töltött két hetet, de ő már visszament. Szeptembertől első osztályos lesz. Csak Bori szomorú egy kicsit, mert anyjának még mindig nincs munkahelye, csak alkalmi munkái. Pedig több helyen is próbálkoztak, de eredménytelenül. Az anya eléggé elkeseredett, mint mondja, „tudom, hogy bennem van a hiba, csak rám néznek, és már minden munkahely betelt”.

Sajnos, az első benyomás valóban nem kedvező az anyáról, de néhány perces beszélgetés után kiderül, hogy értelmes, művelt ember.

A továbbiakban Bori megkérdezi, hogy azon kívül, hogy munkahellyel kell rendelkeznie az édesanyjának, még mit kell tennie. Elmondom, hogy be kell nyújtania egy megszüntetési kérelmet, csatolva a jövedelemről szóló igazolást és szükséges még a gyámhatóság kedvező környezettanulmánya. Bori megkérdezi még, mi lenne, ha elcserélnék a lakást egy szobával kisebbre? Jó ötletnek tartom, de az anya habozik. Megbeszéljük, hogy gondolkodnak rajta, és továbbra is próbálkoznak az álláshirdetéssel.

A további három találkozás során a téma Bori hazakerülése, Hanna láthatási korlátozásának feloldása. Bori – igazgatói engedéllyel – 1992. januárjától – Dr. Elkán György pszichiáter javaslatára – „adaptációs szabadságra” hazakerül az anyához, mivel a nevelőotthoni légkört nehezebben viseli, a gimnáziumot abbahagyja. („Félelmek, szorongások gyötrik, depresszióba menekül”). 1992 februárjában hármasan megyünk el a gyámhatóságra és beszélünk az előadóval. Már nem olyan merevek, de valamilyen jövedelmi forráshoz ragaszkodnak. Megbeszéljük, hogy a gyámhatósági környezettanulmány felvételénél én is jelen leszek.

Az anya a lakáscserén még mindig gondolkodik, nem tud dönteni. Bori boldog, közeledni látja „hivatalos” szabadságát.

1992. május 20-án az anya megszüntetési kérelmet nyújt be a gyámhatóságon, melyben kéri Bori intézeti nevelésének megszüntetését. Kereseti kimutatást is csatol mellé, amely igazolja, hogy egy kft. kiadványterjesztőként alkalmazza, havi 12.000 Ft-ért.

TIZENEGYEDIK TALÁLKOZÁS

1992. június

A lakásban rend fogad, Kristóf és Bori otthon vannak, Hanna ismét Hollandiában van a nevelőotthonnal. Az anya még mindig nem kérte láthatás korlátozásának feloldását, meg akarja várni, mit dönt a gyámhatóság Bori ügyében. Még mindig fél, bizonytalan. Próbálom megnyugtanni, megtudni félelme okát. Kiderül, hogy Bori ellen szabálysértési ügyben feljelentést tettekéért közterület-foglalási engedély nélkül árusított könyvet. A feljelentést a gyámhatóságnak is megküldték.

Beszélek a gyámhatósággal, ahol közlik, hogy nincs mitől tartaniuk, ebből nem csinálnak problémát

Az intézeti nevelés megszüntetéséről szóló HATÁROZAT 1992. augusztus 28-án születik meg. Bori „szabad”!

TIZENÖTÖDIK TALÁLKOZÁS

1992. október

Az anya keres meg fogadónapomon Borival együtt. Elmondja, hogy beadta Hanna érdekében a láthatás korlátozásának feloldása iránti kérelmét. Bori kivirult amióta otthon van,

igazi kis kamaszlány, tele optimizmussal. Nagy tervei vannak. Esti gimnáziumba jár, de mellette szeretne intenzív nyelvoktatásban is részt venni. Négy órában dolgozik, könyvet árul, de már „hivatalosan”.

Az anya tanácsot kér tőlem, megvegye e a lakást a gyerekek nevére. Talán a családi pótlékból ki tudná fizetni. Azt tanácsolom, jól gondolja meg, mert a felújítás is tetemes összegbe kerül. Talán mégis jobb lenne elcserélni egy kisebb alapterületű, de jobb állapotban lévő lakásra. Kérem, hogy gondolkodjon rajta. Ezután örömmel jelenti be, hogy két hete dolgozik egy kerületi átmeneti szálláson szociális gondozóként napi 8 órában, egy héten egyszer pedig 11 órában. Ennek én is őszintén örülök. Utána még megbeszéljük, hogy kérni fogok a nevelőotthontól egy pedagógiai véleményt, és javaslatot a korlátozás feloldásához. Ennek a hírek nem örül az anya, mert változatlanul az a véleménye, hogy ellene nevelik Hannát.

1992. október 29-én írok a Nevelőotthon igazgatójának. Kérem, fejték ki véleményüket Hanna láthatási korlátozásának feloldásáról. A válasz november végén érkezik meg, melyben megírják, hogy „édesanyja idegállapota egyáltalán nincs jó hatással a kislányra. Iskolai előmenetelére kifejezetten negatívan hat, ha a hétvégét otthon tölti. Tanítónője kérése is az, hogy minél ritkábban járjon haza.”

Megjegyzés:

Hanna a hétvégeket eddig nem töltötte otthon, csak a szünetekből egy-egy rövidebb időszakot, így nem lehet tudni, hogy a rendszeres hétvégi hazajárás milyen hatással lenne rá. A tanítónő nem ismeri az anyát, így véleményt sem alkothat róla. Az anya idegállapotával – élettársa elköltözése óta – nincs probléma. Gyermekével – eddigi tapasztalataim szerint – általában türelmes, megértő (pl. tavaly karácsonykor Hanna három nap után visszakiváncosított a nevelőotthonba, és az anya szó nélkül teljesítette a kívánságát. Ugyanígy meg lehet majd vele beszélni a hétvégi eltávozásokat is, hogy ne menjen a tanulás rovására.)

Mivel ellentmondást éreztem a nevelőotthoni véleményben (Bori ugyanabból a nevelőotthonból került haza, Kristóf rendszeresen hazajár és sugárzik róla az életöröm). 1992. december 8-án javasoltam a láthatás korlátozásának feloldását.

Várjuk a gyámhatóság döntését.

TOVÁBBI KONKRÉT FELADATOK:

- Az anya és Bori életének – többirányú családi kapcsolataik alakulásának – figyelemmel kísérése.
- További kapcsolattartás a gyámhatósággal a láthatás korlátozásának feloldása érdekében.
- Együttműködés a nevelőotthonnal Hanna és Kristóf személyiségfejlődésének figyelemmel kísérése céljából (az otthoni hatások megbeszélése).
- Annak a gondolatnak az erősítése, hogy az anyagi problémák megoldásának egyik sikerrel kecsegtető lehetősége: az anya lakásának egy szobával kisebbre való elcserélése.
- Az anya önbizalmának erősítése, ösztönzése a tanítókkal való kapcsolatfelvételre és együttműködésre.

ÖSSZEGRZÉS

Nem tartom egyedüli érdemnek, nagy eredménynek Bori hazakerülését. A véletlenek összejátéka, Bori pszichés állapota, labilis idegrendszere „lágýtotta” meg a gyámhatóság

„szívét”. Az anya problémái rendkívül összetettek, mélyen gyökereznek, de úgy tűnik, testileg-lelkileg megerősödött annyira, hogy túljusson nehézségein. De ehhez állandó megerősítésre van szüksége. Nem biztos, hogy jelenlegi beosztásában hosszú ideig megmarad, de már elindult egy úton.

Szorítok neki.

KÉRDÉSEK:

Nincs szakmailag és anyagilag jobb megoldás a fentiekre?

Minden lehetséges információ rendelkezésre áll-e a szakembereknek a döntéshozatalhoz?

Felkészültek-e a szakemberek – gyámügyesek, nevelők, védőnők –, hogy a fentiekhez hasonló kérdésekben egyedül papírból, benyomások alapján döntsenek?

Kinek az érdeke a döntő, és ez honnan derül ki?

Ki vállal felelősséget a rossz döntésekért és hogyan lehet ezt megállapítani?

Hol vannak azok a szakmai szabályok, normák, leírások, továbbképzések, tankönyvek, ahol mindezt meg lehet tanulni?

Ki segít a szakembereknek eligazodni, választ kapni kérdéseikre, dönteni és értékelni a döntést?

Máray Ágnes

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

„Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan”

Ma már senki nem vitatja, hogy mindannyian részesei vagyunk egy szűkebb helyi, és egy tágabb – globális közösségnek, és ez a tény kötelezettségekkel jár, feladatokat ró reánk. Ha a fentieket nem csak természetvédelemként értelmezzük a környezetvédelem fogalomkörében, akkor talán az áthallás a gyermekvédelem felé nem tűnik erőltetettnek. Azok a gyerekek, akik veszélyeztettként, vagy családon kívül, helyettesítő családokban nevelkednek, fokozottan érvényesek lehetnek, érzékenyíthetők a széles értelemben vett környezeti nevelés iránt. A természet szeretete, gondozása komoly pedagógiai lehetőség hogy segítsük megérteni a gyengébb, a gondozásra, óvásra szoruló gyermekkel, hogy nincs egyedül és van segítség. Ugyanakkor jó esély, hogy tudatos életre, az emberi környezetvédelemre tanítjuk, neveljük a ránk bízott gyermekeket.

Magyarországon mindig is nagy hagyományai voltak a természetvédelemnek. Bizonyítják ezt nemzeti parkjaink, az iskolarendszerben minden időben jelen lévő komoly biológiai oktatás, a nyári, természetvédelmi táborok tradíciója. A környezetvédelem térhódításáról azonban valójában csak néhány éve beszélhetünk, különösen az oktatásnevelés szintjén. Az iskolákban folyó természetvédelmi – fásítás, madárvédelem stb. – foglalkozásokat alig néhány éve bővítik ki olyan tevékenységek, amelyek az épített környezet védelmét is célozzák, az iskolák belső életmódját vizsgálják a környezetbarát, mint minőségi jelző prizmáján keresztül (gondolunk itt a hulladékpapír szelektív gyűjtésére, az újrahasznosított papírból készült füzetek, írólapok használatára, a műanyagflakonos és dobozos üdítők mellőzésére stb.).

Még nem is olyan régen arról vitatkoztak a tantervkészítők, pedagógusok, hogy a környezeti nevelésnek egyetlen, külön álló tananyag tárgyát kell képeznie, vagy pedig szervesen be kell épülnie a tantervbe, minél több tantárgyba... Mára már eldöntöttnek látszik, hogy a környezeti nevelés nem külön tantárgyként vonul be az iskolákba, hanem interdiszciplinaritását hangsúlyozva: több tantárgyba beépül.

Három-négy évvel ezelőtt gombamód szaporodni kezdtek Magyarországon az olyan egyesületek, alapítványok, amelyek e „szemléletbeli váltást” gyorsították. Nem elhanyagolható tényező, hogy ezidőben az információáramlást addig ismeretlen pezsdülés jellemezte, ami természetesen nem csak a környezeti nevelésről volt elmondható. Könyvek és szakfolyóiratok „árasztották” el a tanulni vágyókat, olyan rangos és nagy múltú szervezetek, mint a nemzetközi WWF, a brit Field Studies Council, a holland Milieukonsteuropa, az osztrák ARGE Umwelterziehung, az amerikai Vermont-i Institute of Sustainable Community stb siettek segítségünkre és adták át tapasztalataikat.

Szeretnénk e lap olvasóinak bemutatni néhány ilyen szellemi műhelyt, felvillantani a környezeti nevelésnek néhány újszerű, alternatív lehetőségét, ötleteket adni, hogyan kapcsolódhat be a környezeti nevelés magyarországi vagy akár nemzetközi vérkeringésébe az a pedagógus, nevelő vagy szülő, aki eddig nem találta meg ennek a módját. Néhány könyv kapcsán szeretnénk a környezeti nevelés új tartalmi és formai készlettárára irányítani a figyelmet. S mert „minden szentnek maga felé hajlik a keze”, hadd kezdjem e „műhelyek” sorát a Független ökológiai Központtal, amelynek immár négy esztendeje munkatársa vagyok.

A Független Ökológiai Központ (1035 Bp. Miklós tér 1. T: 1680-229) alakulásakor, 1989 őszén még az információáramlás nehézkességével küszködött a pedagógustársadalom; többnyire magányosan kísérleteztek iskolák, pedagógusok, de igazi információcsere, kapcsolat nem létezett közöttük. Ezt felismervén, a FÖK kísérleti jellegű, úgynevezett „rendhagyó tanártovábbképzést” szervezett havi rendszerességgel, lényegében fórumot, találkozási lehetőséget teremtett az ökológiai szemléletű oktatás tartalmi és formai lehetőségeivel kísérletező tanároknak.

Hamarosan levonhattuk az alapvető következtetést: a környezeti nevelés feladata kezdeményezni a szemléletváltást, amelynek kimunkálását már az óvodában kell kezdeni (azáltal, hogy fokozottabban építünk az érzelmekre és érzéki tapasztalásokra).

Az embernek a természethez és a tágabb értelemben vett környezetéhez való viszonyulásának kell alapvetően megváltoznia, és ennek kialakítását tanácsos már a gyermekkorban elkezdeni. Ha eddig többnyire természetvédelemről beszéltünk (ezt célozta a biológiatanár osztályon belüli és kívüli tevékenysége, a tanítási órák mellett a szakkörök, a nyári táborok) – utóbb nyilvánvalóvá vált, hogy e védelmét ki kell terjesztenünk mindarra, ami az ember környezetét alkotja, és a nevelés szintjén meg kell találnunk a környezetvédelem és természetvédelem helyes egyensúlyát. A többnyire figyelmen kívül maradt, de legalábbis az érdeklődés perifériájára szorult épített környezetben felmerülő problémák tudatosítására, a szociális, pszichológiai értelemben vett, szintén környezetinek nevezhető kérdések megvitatására alkalmat kell találnunk tanórán belül és kívül egyaránt. Környezetbarát magatartást csak a téma környezetbarát megközelítésével lehet elérni. Ez pedig a tanár, nevelő, gyerek viszonyának újragondolását is feltételezi. Nyugat-Európából meghívott előadóink rádöbentettek, hogy a környezeti nevelésnek szükségszerűen élményközpontúnak kell lennie, mert tapasztalataik szerint a katasztrófa-pedagógia nem vezethet környezetbarát magatartáshoz. A „nihil in intellectu quod non prius in sensu” elve a környezeti nevelésben, különösképpen az óvodásoknál és a kisiskolásoknál föltétlenül érvényesül. Ugyanakkor nagy fontossággal bír, hogy a gyerekek készíttetését érezzék arra, hogy megfogalmazás és kinyilvánítsák érzelmeiket. Itt mutatkozik meg a környezeti nevelés közösségfejlesztő szerepe (hiszen ahol vélemények hangoznak el, ott konszenzus vagy vita alakulhat ki) – és ez erősíti egy csoport közösséggé érését. És máris eljutottunk a környezeti nevelés egy másik „hozadékához”: nagy szerepet vállalhat a konfliktuskezelés elsajátításában. Ugyanakkor személyes részvételt feltételez: ha a gyerek kimegy megvizsgálni a tényeket a gépkocsi-üzembe, meginterjúvolja a forgalmi dugóba került autóvezetőket, kérdőíveket készít és kiértékeli azokat - mindjárt másként fog viszonyulni a levegőszennyezés kérdésköréhez, talán még a fizikai vagy kémiai, ehhez kapcsolódó feladatokat is szívesebben megoldja... De mindenképpen tudatosul, saját tapasztalat alapján, hogy az egyéni magatartáson is múlik az egész társadalom életének minősége.

Vita tárgyát képezi: Kapcsolódjon-e vizsga a környezeti neveléshez? Nos, ebben a tantárgyközi felépítésében nem nagyon lehet vizsgatételt elképzelni... De finnországi barátaink szerint az így feldolgozott környezeti témák hatását akár művészi alkotásokban is fel lehet mérni: miért ne rajzolhatná-festhetné, önthetné dalba-szövegbe a tanuló a témához kapcsolódó élményét?

A FÖK „rendhagyó továbbképzője” nem jogosított fizetésemelésre, titulusok megszerzésére; mégis örömmel és egyre nagyobb számban jártak el a pedagógusok az

előadásokra. Hisszük, hogy nem hiába. Hiszen ma már a magyarországi iskolák kétharmada vallja, hogy valamilyen módon felvállalja a környezeti nevelést.

A FÖK tevékenységét segíti, mondhatni alátámasztja a négy év alatt különböző adományokból összegyűlt környezeti nevelési könyvgyűjtemény. A FÖK „Zöld Könyvtár” programja révén a Selyemgombolyítóban (Bp., III., Miklós tér 1. 1035) mindenki számára hozzáférhetőek a sok ötletet kínáló kiadványok.

Munkánk szerves folytatásaként 1992-ben felkértek bennünket az Európa Tanács lisszaboni Észak-dél központja által előállított „Egyetlen Földünk van” című globális környezeti nevelési oktatócsomag magyar nyelvű kiadására. A kötet jelszava a „teremtsünk kapcsolatot” lehetne, felhívás egy globális, átfogóbb szemléletmód kialakítására.

A kiadvány szemléletesen bizonyítja, hogy egyetlen feladatlapba több tantárgy vonható be, távoli kontinensek gazdasági, környezetvédelmi problémái kapcsolhatók össze, mihelyt az éhezés, a vízhiány, a betegségek szempontjából vizsgáljuk a jelenségeket és azok összefüggéseit.

E segédanyag bárkit rádöbbenhet, aki eddig kételkedett volna: az erőszak is környezeti probléma; az írott és elektronikus médiákban egyre nagyobb teret hódító reklámok özönére is ma már inkább jellemző a szellemi szennyezés, mintsem az információközvetítés... Az emberi jogok szintén környezeti kérdésként jelennek meg manapság. Na és meg tudja mondani egy európai, hogy egy dél-afrikai vagy egy indiai ember számára mit jelent ez a szó: környezet? E könyv rávilágít arra, hogy bizonyos régiókban a legsúlyosabb környezeti gond maga a szegénység.

Használható ez az oktatócsomag iskolában, tanórán (legyen az történelem vagy irodalom, idegen nyelv vagy biológia, földrajz) vagy akár iskolán kívüli tevékenységben, nevelőotthonban, de akár családban is, ötlet-tárként.

Az útmutatóból és feladatgyűjteményből álló, ízlésesen, ám szerényen, környezetbarát, újrahasznosított papírra készült kötetet ingyen kapta meg az ország össze általános iskolája. A szélesebb körű érdeklődés azonban a könyv utánnyomásra készített, így az megrendelhető önköltségi áron a FÖK címen, utánvétellel. Ára: 110 Ft. 50 példánynál nagyobb megrendelés esetében árengedmény illeti a vásárlót, terjesztőt.

Szávai Ilona

Műhely

Hallgassunk a világ gyermekeire

A világ különböző tájairól származó gyermekeknek egy tisztább és biztonságosabb világ iránti kérése egyesült – a világtalálkozón részt vevő vezető államférfiak felé tolmácsolt – felhívásban. Az a három gyermek, akik lehetőséget kaptak a találkozó utolsó plenáris ülése előtti fölszólalásra, olyan okosan és érzékletesen tettek tanúbizonyságot a problémákról, hogy a küldöttek felállva tapsolták meg őket.

A Németországból érkezett Bettina Schwend, a szennyezett ivóvízről és más környezeti fenyegetésekről szólva a következőket mondta: „Ha nem hozzák meg a helyes döntéseket, mindannyian veszélybe kerülünk.”

„Mi egy tiszta Földet szeretnénk örökölni. Azt szeretnénk, ha mindenki megértené, hogy a Föld olyan, mint egy gyönyörű kert, amit senkinek sincs joga elpusztítani. A környezetvédelem nem csupán fák, állatok és folyók – hanem éhség és otthontalanság is. Segítenünk kell azon testvéreinken, akik elhagyatottan az utcákra kerültek.” – így kezdődik a gyermekek közös felhívása.

A „Gyermekek hangja” nevű közös észak-déli – a norvégiai Kristin Eskeland és az argentinai Raul Montenegro által szervezett – mozgalom 1990-ben kezdte el a gyermekeknek a szegénységgel, a környezettel és az atomenergiával kapcsolatos véleményei összegyűjtését. Eskeland, aki tanár, tanítványainak és saját gyermekeinek félelmei és aggodalmai nyomán fölismerte, hogy azok konstruktív levezetést igényelnek. Az oslói „Norvég mozgalom a környezetért és fejlődésért” égisze alatt hozta létre mozgalmát. A Funam Argetina környezetvédelmi alapítvány számára dolgozó Montenegro arról győzte meg őt, hogy a kezdeményezést világméretűvé kell szélesíteni.

A mozgalom gomba módra szaporodott, s mára már 42 országban működik. Nigériának mind a 20 államában tartottak összejöveteleket, a részt vevő gyerekek száma 150-2000 között volt. Az elmúlt februárban döntött úgy a mozgalom két társelnöke, hogy 20 országból 21 gyermeket hoznak el Rióba, beszéljenek ők a világ vezetői előtt.

A gyermekeket a Világfórum című szakosított ülés hallgatta meg, ahol megjelent Al Gore Egyesült Államokbeli szenátor, Bohnet küldött Németországból, Luize Erundina, Sao Paulo polgármestere, és Solheim, a norvég parlament tagja is. Jóllehet, a sátor zsúfolásig tele volt, Eskeland igen kiábrándítónak tartotta, hogy a világ vezető állam férfitársai távol maradtak.

„Ezek a gyerekek jól értesültek, elevenek, szenvedélyesek, meghallgatásuk az államfők számára sokkal hasznosabb, mintha például Bush-t vagy Collort hallgatnák” – mondta Eskeland. Minden gyermek a hozzá legközelebb álló dologról beszélt. Egy kislány, aki testvéreinek az afrikai határviellongásokkor történ megsebesítéséről, illetve lelövéséről beszélt, a tolmácsot és másokat is megkönnyeztette. Egy másik gyermek arról beszélt, hogy a kábítószer maffia megöléssel fenyegette meg a családját, ha termelnek kokaint. Néhány északi gyermek arról beszélt, hogy micsoda különbséget jelent az iskolázottság, s megerősítették, hogy az oktatást nem privilégiumnak, hanem jognak kell tekinteni. Az Egyesült Államokbeli John Hegstrand határozottan kijelentette: „Nagyon büszke vagyok arra, hogy amerikai

vagyok, de a jelenlegi helyzetben nagyon szégyellem magamat Bush elnök és az Egyesült Államok küldöttsége miatt.”

Eskeland kijelentette: „Csodálatos, hogy az északi és déli gyermekeket ugyanazok a dolgok foglalkoztatják.” De hozzátette: „A déli gyerekek inkább a jelenlétet törődnek – az „itt és most” problémáival, míg az északi gyerekeket sokkal valóságosabban foglalkoztatja a jövő.”

Ő és Montenegró nagyon remélik, hogy kiterjeszthetik és folytatathatják a programot, ez azonban attól függ, hogy sikerül-e pótlólagos pénzügyi forrásokat találni. „Nagyon rosszul érezném magamat, ha hagynánk becsapni a gyermekeket.”

Mari Okle Fouracre
(Fordította: Szaszó István)

Hírmozaik

„Játszani is engeddd...”

Verőfényes napsütés fogadta a II. Országos Játékfesztiválra Pestszentlőrincre érkező nevelőotthonok és nevelési intézmények résztvevőit. A FICE (Nevelő Otthonok Nemzetközi Szövetsége) Magyarországi Egyesülete második alkalommal rendezte meg JÁ-TÉ-KA elnevezésű játékfesztiválját, melynek fővédnöke ismét a Narancs Alapítvány volt. A megnyitót Straub Dezső színművész vezetésével az ACTOR BT tagjai, tehetséges, különböző nevelőotthonokban élő gyermekek rendkívül nagy sikert aratott műsora követte. A mintegy egyórás műsorban szereplő gyerekek táncos fellépésébe a jelenlevő, volt nevelőotthoni társakkal való együtt-táncolás is belefért. Déltől az Állami Bábszínház adott műsort a kisebbeknek, majd a bentlakásos gyermekvédelmi intézmények egész napos műsora következett. Volt itt népi játék, néptánc, népzene, bábműsor, és humoros jelentek sokasága és sportgimnasztika, miközben a füves réten, sportvetélkedőkön nyílt lehetőség pontok gyűjtésére. A sportszarnokban műsor közben is megtekinthető volt az intézményekben élő gyermekek munkáiból rendezett kiállítás, s aki ehhez kedvet érzett, a csarnok előtti vásárolhatott is a gyerekek által készített igen mutatós portékákból. Sok otthon rendezett bemutatót különböző kézműves-technikából. Rendőrkutya-engedelmességi bemutató és lovasrendőrök bemutatója tette még látványosabbá a fesztivált. Ezen programokkal egyidőben többfordulós kispályás focimeccseket tartottak. 15 órakor került sor a rendőrség közlekedésbiztonsági szolgálata által kidolgozott és a délelőtti folyamán kitöltött KRESZ-tesztek értékelésére, valamint az itt eredményeket elérték megjutalmazására és a vetélkedőkön szerzett pontokra kiosztott tombolajegyek húzására. Mivel az Anya nélkül nevelkedő gyermekek napjára beérkezett adományok ezen alkalommal osztották ki, a kisorsolandó tárgyak között elég sok igen értékes is akadt. A tárgyi ajándékok (walkmanek, ruházati cikkek stb.) mellett a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Alapítványnak a Híd nyári táborba szóló beutalói találtak gazdára, valamint fődíjként két számítógépet sorsoltak ki az otthonok között. Annak ellenére, hogy a két utolsó programot, Bajnógel Péter zenekarának és a Satöbbi együttesnek nagy sikert ígérő műsorát a nyári zivatar elmosta, gondolom a résztvevők egyetértésével találkozok azon megállapításom, miszerint ez a rendezvény is bizonyítja, hogy a nevelési intézményekben élő gyerekek és fiatalok szinte semmiben nem különböznek családban élő társaiktól, vidámak, szeretnek játszani, s ha tehetségük kibontakoztatására lehetőség nyílik, tudnak élni ezzel a lehetőséggel.

Az ifjúság és megváltozott Európa

- Az Ifjúság '93 Nemzetközi Ifjúsági Nyári Egyetem idei előadássorozatát 1993. július 4. és július 10. között Salgótarjánban „Az ifjúság kibontakozási lehetőségei a megváltozott Európában” címmel rendezik meg. A hatnapos rendezvényt a Magyar Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Kamara Nógrád Megyei Szervezete, a Magyar Népfőiskolai Társaság, a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, a Mikszáth Kiadó, a Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága, a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Alapítvány, a Nógrád megyei Munkaügyi Központ, a Nógrád Megyei Pedagógiai Intézet, a Stréter Ferenc Népfőiskolai Egyesület, a szakszervezeti Ifjúsági Szövetség, a TIT Szövetségi Iroda közreműködésével tartják.

Ezen a Nemzetközi Ifjúsági Nyári Egyetemen neves magyar és külföldi előadóktól olyan előadások hangzanak el, amelyek az ifjúság felhalmozódott oktatási, művelődési, munkaerőpiaci és szociális problémáit érintik, és amelyek megoldási alternatívát nyújtanak.

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

HUMAN CONDITIO EGYESÜLET

Hazánkban a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekeket nevelő családok rendkívül súlyos terheket hordoznak. Helyzetük felmérésre a múltban még kísérletek sem történtek, ezért az összes fogyatékos csoport (mozgássérültek, vakok, siketek stb.) között a legkevesebb segítséget kapták, és kapják ma is.

A szülők, akik ragaszkodnak sérült gyermekükhöz és a család kötelékében, az édesanya gondoskodó szeretetében akarják felnevelni, azok állandó lekötöttséget, testi-lelki-anyagi megterhelést vállalnak. Emberi kapcsolatok kialakításában nem versenyképesek, bezárkóznak, a társadalom peremére kerülnek. Igaz, az iskoláskorú gyermekek az iskolaévben napjaik egy részét a foglalkoztató iskolában töltik, de a nyári szünet 2-3 hónapja már nem megoldott a számukra. A szülők szabadsága kevés, s ha nincs nagyszülő, aki a problémás gyermek gondozását elvállalja, a szülőnek kell kivennie fizetés nélküli szabadságot, vagy betegállományba megy, hogy gyermekét gondozhassa. Ez pedig különösen egyszülős családokban (fogyatékos gyermekek családjában sok a gyermekét egyedül nevelő szülő) szinte tragikus anyagi körülményeket teremt.

Az iskolából kikerülő 16 éven felüli fiatalok helyzete a legnehezebb. Sokuk számára csak elmeszociális otthoni elhelyezés lenne lehetséges, de a szülők számára ez kétségbeejtő helyzetet jelent. Így vagy kilép munkahelyéről, és otthon marad gyermekét gondozni, vagy bezárja a lakásba fogyatékos gyermekét, és munkája közben szorongva gondol arra, mi történik otthon. A szülő számára mind a két megoldás rossz, de rossz a gyermek számára is, hiszen rendszeres foglalkoztatás nélkül leépül, kialakított készségeit rövid idő alatt elveszíti, és egészen mélyre süllyed.

Ezek a problémák indították a szülők egy csoportját a Humán Conditio Egyesület létrehozására.

A közösség eddig elért eredményei között szerepelt, hogy játszóházat létesített a gyermekek számára, ahol szombatoként főiskolás, egyetemista fiatalok és szakemberek irányításával játékos, fejlesztő foglalkozásokat tartanak. Ezalatt a szülőknek módjuk van beszélgetésre, problémáik megoldására egymással, egymás segítésére és meghívott szakemberek tanácsának kikérésére. Már a gyermekek nyaraltatása is megoldott. Az Egyesület pályázaton elnyert pénzből és az eddig összegyűlt pénzből házat vásárolt a Börzsönyben, ahol az elmúlt nyáron közel 100 súlyos fogyatékos gyermek nyaralt egyetemista fiatalok segítségével. A házat szeretnénk alkalmassá tenni téli hasznosításra is, hogy az év folyamán fogyatékos gyermekeket nevelő családok használhassák. Egyesületünk alapító okiratának egyik legfőbb célkitűzése: napközi otthon létrehozása a foglalkoztató iskolából kikerült 16 éven felüli súlyos fogyatékos fiatalok számára. Itt a róluk való gondoskodáson kívül terápiás és szinten tartó foglalkozásokat lehet biztosítani számukra amíg a szülők dolgoznak.

A XI. Kerületi Önkormányzat egy megszűnt bölcsőde épületének egy részét biztosította az Egyesület számára használatbavételi díj és bér fizetése nélkül. A célnak megfelelő átalakítást azonban nekünk kellett elvégeztetni 4 millió forintos költséggel. Egyesületünknek állandó

anyagi erőforrása nincs. Pályázati úton megszerzett támogatásokból, szponzoroktól kapott pénzből, adományokból tartja fenn magát, s az 1993. januárjában beindult napközi otthont.

HUMAN CONDITIO EGYESÜLET
H-1117 Budapest, Irinyi J. u. 36/b.
Bank sz.: 321-88887-30499

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

KAPCSOLAT ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány célja: a felbomlott családok gyermekeinek segítése, a gyermekektől elszakadt szülők és gyermekek közötti kapcsolat őrzése, javítása, vagy újbóli kialakítása, illetve az egyszülős családok szülő-gyermek kapcsolatának ápolása.

Az alapítvány nyitott, így valamennyi magyar és külföldi állampolgár, jogi személy, valamint bármilyen magyarországi és külföldi közösség a célok megvalósításához sokoldalúan kapcsolódhat, ha az alapítvány céljával egyetért, azt anyagi, vagy bármilyen más eszközzel támogatni kívánja.

A Kapcsolat Alapítvány szolgáltatásai:

KAPCSOLAT-ÜGYELET

Ezzel a szolgáltatással elsősorban azoknak a családoknak szeretnénk segíteni, amelyben válás után olymértékben megromlott a szülők közötti viszony, hogy a kapcsolattartás helyszínében sem tudnak megegyezni. Ilyen esetekben hatósági intézkedés helyett a kerületi gyámhatóságok, vagy bíróságok jelölik meg a találkozások színhelyéül a Kapcsolat-Ügyeletet, amely szombatonként de. 10 órától 13 óráig működik a Kapcsolat Alapítvány székhelyén, az Erzsébetvárosi Nevelési Tanácsadóban (1073 Budapest, Osvát u. 3.). A szülők és gyermekek közvetlenül is kérhetik segítségünket, előzetes bejelentkezés alapján.

Telefonunk: 142-1552.

Elfogadjuk azoknak a szülőknek a jelentkezését is, akik intézetből várják vissza gyermekeiket, és úgy érzik, segítségre szorulnak a kapcsolat felújításában.

A SZOLGÁLTATÁS INGYENES,

de ha a szolgáltatást igénybevevők munkánkkal elégedettek, az Alapítvány tőkéjéhez önként hozzájárulhatnak.

HOGYAN MŰKÖDIK A KAPCSOLAT-ÜGYELET?

A szülő a Nevelési Tanácsadó játszószobájában találkozik a gyermekével. A jelenlévő pszichológus is bekapcsolódhat a játékba, tanácsokkal látja el a szülőt, ha kell, példát mutat a gyermekkel való helyes bánásmódról, a kapcsolatteremtés célszerű formáira. Elbeszélget mindkét szülővel, közvetítő szerepet vállal a sikeres kapcsolattartás érdekében. A Kapcsolat-Ügyeleten a szülők segítséget kapnak a gyermek számára kedvező kapcsolattartási forma kialakításához azáltal, hogy biztosítjuk azt a barátságos légkört, amely megkönnyíti a szülő-gyermek kapcsolat kialakulását.

EGYSZÜLŐS-KLUB

Az Almássy téri Szabadidő Központban működik minden pénteken 17-19 óráig. A gyermeküket egyedül nevelő anyák és apák számára nyújt pedagógiai és pszichológiai segítséget. Mindezt kötetlen, klubszerű szabadidő tevékenység formájában. Külön szülő- és gyermekcsoport működik egyidőben. A szülők csoportjában pszichológus, a gyermekeknél drámapedagógusok segítenek a „szórakoztató problémamegoldásban”. A rendszeres nyári táborozások, kirándulások, egyéb szabadidős programok egymást segítő közösséggé teszik a klubot, amely végig nyitott marad az új belépők számára. A klubtagok alapszabályuk szerinti tagdíjat fizetnek. Az összeg felhasználásáról maguk döntenek.

Az Alapítvány számlaszáma: 327-11118.

A KAPCSOLAT ALAPÍTVÁNYRA ADOTT TÁMOGATÁSOK ÖSSZEGE AZ
ADÓALAPBÓL LEVONHATÓ!

Műhely

Képek az osztrák gyermekvédelemről

Az OKKER (Oktatói és Szervezési Iroda) által szervezett és az 1992-93-as tanévben lebonyolított Gyermekotthoni vezetők menedzserképzőjének záróakkordjanként, a hallgatók 3 napos tanulmányúton vettek részt Bécsben. Nyugati szomszédunk gyermekvédelmébe tekintett be a mintegy 40 szakember. A programban szerepelt a szociális munkásokat képző Institut für Heimeziehung meglátogatása, ahol 2x25 fő érettségivel rendelkező fiatalok képeznek (át) 2, illetve 3 év (már működnek levelező tagozaton) alatt gyermekotthoni nevelővé.

Bécsben (2 millió lakóból) jelenleg 5.000 fő részesül „állami, fővárosi” gondoskodásban. Ebből 2.500 fő intézményben él, 2.500 fő nevelőszülőknél nevelkedik. Bár az osztrák gyermekvédelem sok mindenben egyezik a magyarországgal, az összehasonlítás meglehetősen nehéz, az ausztriai (sokkal) jobb az objektív feltételek miatt.

A „Hohe Warte” nagy nevelőotthonban 68 fő nevelkedik. Önálló lakótérben (150-200 négyzetméter) átlagosan 8 fő él. A családi modellekhez közelítve 8 gyermek 4 felnőttel alkot egy közösséget. A csoportok tagjai valamennyien az önálló lakótérből, külső iskolába járnak. A lakások ideálisnak mondható berendezése (2-3 ágyas szoba, önálló konyha, nagy ebédlővel) lehetővé teszi a nyugodt, kiegyensúlyozott munkavégzést, a gyermekek fejlődését, még a komoly tanulási nehézségekkel küzdő, magatartásproblémás gyermekek jelenléte esetén is.

A nevelők zöme fiatal, ennek oka, hogy a „burn out” (kiégés) elleni védekezésükkel a középkorúak más hivatalba, „kevésbé” felelősségteljes munkakörbe kerülnek. Szükségesnek látják ezt még akkor is, ha a nevelők 24 órának (kötelező munkaidő 45 óra), tehát nagyobb tömbökben tudják le munkaidejüket, s nincs szükségük másod, harmad állásra.

Példaadó képzést, foglalkozást, foglalkoztatást láttak a magyar csoport tagjai Kornenburgban, a gyenge képességű fiatalok szakképzését felvállaló intézményben. Száznegyven bentlakó és negyven bejáró gyermek részére biztosítják (3, illetve gyengébbeknek 4 év alatt) a szakmaszerzés lehetőségét. A tanulók 80 %-a a bécsi, illetve Bécs környéki „enyhe fokban értelmi fogyatékosok” általános iskoláiban végzett. Nyolc ismert szakámban folyik a képzés, pl. pék, hentes, szabó stb.. A végzősök együtt vizsgáznak az ország bármely szakképzőjéből érkezővel. A bizonyítvány megszerzése után teljes értékű állampolgárként, „beolvadva” az épek társadalmába, folytatják életüket.

Majdnem minden tanulócsoportban található 1-2 középsúlyos fogyatékos gyermek, ők a kevesebb precizitást igénylő munkafázisokat végzik, végbizonyítványt nem kapnak, viszont szociális munkahelyen kell részükre állást biztosítani (állami támogatás mellett) azon a területen, melyet 3-4 évig tanult az intézményben. A fiatalok osztályfoktól, szakmától függetlenül laknak, csoportonként 8-10, egy-egy szinten (200 négyzetméter) esztétikus környezetben. Gyógypedagógust tanácsadóként alkalmaznak.

A bécsi gyermekvárosban (Stadt des Kindes) 240 fő él 10 fős csoportokban. A gyermekek valamennyien külső iskolába járnak, s ugyanúgy, mint a „Hohe Warte” otthonban a csoportok, „önálló családi életet” élnek. Önállóan gazdálkodnak, ruházkodnak, étkeznek, (főznek) stb.

Utolsó programként egy hiteles, láthatóan prosperáló, földrajzilag a vasútállomáshoz (Ausschlag Zobern) csatolt drog központot láthattak a csoport tagjai. A jelentkezők hathetes előzetes „bemutató” utazás után kerülhetnek az állomásra, a már ott lakók szavazatai alapján. A teljes kezelés 18 hónapos, természetesen különböző fázisokkal, teljesítendő feladatokkal (pl. 12-13 hónap után gondozó). Az utolsó „fázisban” lévő elmondása alapján az eredmény 60-70 százalékos. Az utazók ingyenes ellátásban részesülnek, minden munkát ingyenesen végeznek, azaz állatok etetése, könyvkötés, bőrmunkák, stb.. A szenvedélybeteg anyák gyermekükkel együtt élnek (napközben „óvoda”). Az osztrák törvények értelmében azok a szenvedélybeteg elítéltek, akiknek kiszabott büntetése 2 év, vagy az alatti, kérhetik a fent leírtakhoz hasonló telepeken kezelésüket.

Végezetül szólni kell néhány lényeges dologról!

Az egy gyermekre jutó havi költségbiztosítás arányaiban hasonló a magyarországihoz (15-20 ezer schilling (2-3 ezer schilling gondozási díj)). Ezen összegbe azonban egy gyermek esetében nem számít bele az épület átépítése, felújítások, nagyobb karbantartások, egyéb plusz kiadások.

A magyar szakemberek számára érthetetlen volt a „szubkultúra megoldja” kifejezés, azaz a ki-pottyantnak, a kipottyantóban lévő esetében nem tesznek különösebb erőfeszítést. A felelősséget és a fiatalok átadják a területi szociális ellátó hálózatnak, melynek szövedéke azonban a miénknél lényegesen sűrűbb. Az osztrák rendszerben dolgozókat megnyugtatja az a tudat is, hogy a nagykorúvá váló gondozottak – csekély kivételtől eltekintve – 19 éves korban lakáshoz jutnak.

Gáspár Károly

Könyvespolc

Dr. Szamosi Tamás: Elsősegélynyújtás gyermekeinknek

Ezt a könyvet gyermekorvos szerzője a szülőknek szánja, és nemcsak nekik, hanem a pedagógusoknak és mindenki másnak is, akinek gondjaira hosszabb-rövidebb időre gyermeket bízna. Azt mondja el, mit kell tenniük, ha valamilyen baleset fordul elő vagy a csecsemő, a gyermek váratlanul megbetegszik. Ha ilyenkor helyesen cselekszenek, csökkenthetik az orvos munkáját, sőt esetleg életet is menthetnek. Eligazítást ad abban, hogy egy-egy tünetet, káros jelenséget hogyan értékeljenek, mikor és hogyan kell haladéktalanul orvos, esetleg a mentők segítségét kérniük, mikor várhatnak ezzel.

A könyv használata igen egyszerű, mert – a szokásostól eltérően – nem betegségek, hanem a laikusok által is észlelt tünetek szerint csoportosítja a tudnivalókat.

(Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest, 1993.)

Paul H. Wender: A hiperaktív gyermek, serdülő és felnőtt Figyelemzavar egy egész életen át

Sok szülő és pedagógus életét keseríti meg a nyughatatlan, figyelmetlen, önmagát és munkáját megszervezni képtelen, hangulatát és temperamentumát állandóan változtató gyermek.

Sok házasságot tesz tönkre, ha az egyik fél gondolkodás nélkül cselekszik, pillanatnyi hangulatának rabja, impulzív akaratát dühkitörésekben próbálja érvényre juttatni. Ilyenkor szokták mondani, hogy az ilyen gyermeknek, férfinak és nőnek „rossz a természete”. Ma már tudjuk, hogy nem rossz természetről, hanem jól nyomon követhető, diagnosztizálható és - ami a legfontosabb - gyógyítható betegségről van szó. A probléma felismerője e könyvében elsősorban a laikusoknak foglalja össze kutatásai eredményeit, de mivel kezelési megoldásokat is javasol, szakemberek is haszonnal forgathatják.

(Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest, 1993.)

Pál Tamás: Igazlító Nap Állampolgári technikák az iskolában

Naponta hallható közhely, hogy a demokráciát tanulni kell. De hogyan és hol? Az utca embere valószínűleg a maga kárán tanulja meg, hogyan élhet az újfajta lehetőségekkel, feltéve, hogy egyáltalán eljutnak hozzá az információk, és feltéve, hogy szükségesnek és fontosnak érzi a demokratikus intézményeket. Az Iskolapolgár Alapítvány kiadványa olyan módszert ismertet és elemez, mely diákok és tanáraik számára lehetővé teszi a demokratikus érdekképviselő és érdekelismerés gyakorlását és elsajátítását. Az iskola bizonyos tekintetben modellezi a társadalmat, a tanár-diák viszony hasonlít a hatalom és az állampolgár kapcsolatához. Az eredménye munkának itt is, ott is előfeltétele a konstruktív párbeszéd kialakulása. „a gyermeknek joga van véleménynyilvánítás szabadságára.” - szögezi le a Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény. Azt azonban mindenki tudja, hogy az iskolai függőségi viszonyok közepette nehéz ennek az eszmének érvényt szerezni anélkül, hogy a panasztevőt szankciók sújtanák. Pedig sérelmek bőven akadnak, mindkét részről, ezt többek közt a kötetben példaként szereplő valós problémalisták is igazolják. Az Igazlító nap lehetőség a gondok tisztázására és orvoslására. Alapelvei a következők:

- Minden iskolapolgár résztvehet a közérdekeit is figyelembevevő „problémarostáláson”.
- Minden iskolapolgár résztvehet a kérdések nyilvánosság előtti tisztázásában és a válaszok értékelésében.
- Ha az érintettek nem fogadják el a választ, fellebezhetnek.
- Fenti jogok gyakorlásának akadályozása szankcionálható.

Az Igazlító napot hosszas előkészítés előzi meg. A kérdések begyűjtése, a képviselők kiválasztása, a koordinátorok megbízása, a problémák, kérdések eljuttatása a címzetthez pontos forgatókönyv, előzetesen rögzített, és a közösség által ismert szabályok alapján történik. Rendkívül tanulságos az a folyamat, amelynek során az egyéni sérelmek és problémák sorából kikristályosodnak, és világos formában artikulálódnak az egész közösséget, vagy nagyobb csoportokat érintő kérdések. (Ezt a könyvben található konkrét problémásorok szemléltetik, melyekből az is megtanulható, hogy az olykor kissé durván, sértődötten, számonkérő hangnemben megfogalmazott kérdés hogyan tehető fel civilizált, tárgyilagos, megválaszolható formában.) Sem a címzettnak, sem a nyilvánosságnak nem jut tudomására a kérdező neve, hiszen a problémákat olyan személyek tárják a címzett és a nyilvánosság elé az Igazlító napon, akik vállaltak az ügy képviselőtét, a címzett megkeresését és a kérdés feltevését.

Pál Tamás a kötet vége felé az eddigi tapasztalatokat is összegzi, részben az Igazlító napok szervezésében résztvevő tanárok tapasztalatai, részben sajtóban megjelent visszhangok alapján. Amellett, hogy a könyvről mint tankönyvről, kézikönyvről és propagandairatról átgondoltsága, követhetősége és olvashatósága miatt egyaránt az elismerés hangján szólhatunk, ezt a fejezetet külön is érdemes kiemelni. Kiderül belőle, hogy a diákok olykor tapasztalható passzivitása miatt korántsem olyan egyszerű az Igazlító napok megszervezése, s hogy létfontosságú a pedagógusok konstruktív hozzáállása. A pedagógusok egy része - némi joggal - egyeduralma elleni támadásként értékeli a dolgot, hiszen ilyen módon iskolai tevékenységének bármely elemét bármely iskolapolgár részéről nyilvános bírálat érheti, melyre azonban (természetesen) nyilvános válasszal reagálhat, sőt a válaszadást meg is tagadhatja. Fontosnak érzem, hogy a pedagógusok is feltehetnek a diákoknak kérdéseket, melyekre talán átgondoltabb, felelősségteljesebb válaszokat kapnak egy ilyen demokratikus és nyilvános fórumon, mint a nagyon is egyoldalú hatalmi

viszonyokat tükröző tanórán. A kötetben szereplő példákban és esetekben az derült ki számomra, hogy a pedagógusok számára még nem egyértelműek és beláthatóak azok az előnyök, melyek az Igazlító nap bevezetése révén megszerezhetők (a tanárok tehát kevésbé élnek a módszer nyújtotta lehetőségekkel), s hogy nem megy máról holnapra a szükséges kommunikációs technikák elsajátítása sem. Pedig komoly, s a jövőben feltétlenül megtérülő befektetés valamennyi fél számára a problémamegoldó stratégia elsajátítása és begyakorlása, még akkor is, ha a pedagógus ennek eleinte csak az árnyoldalait tapasztalja, hiszen mindez többletmunkával jár, nagyobb felelősséget, önbírálatra való hajlandóságot és rugalmasságot kíván.

(Iskolapolgár Alapítvány, 1992.)

Egymás közt egymásért

Lelki jelenségek és zavarok

Szerk.: Jeleníts István és Tomcsányi Teodóra

A Római Katolikus Egyházi Szeretet Szolgálat Híd Családsegítő Központjának kiadványában olyan írások olvashatók, melyek valamilyen módon párbeszédre sarkallnak, s ezen túlmenően a konkrét családsegítő munkához nyújtanak segítséget egyháziak valamint szakemberek tapasztalatainak és elméleti jellegű írásoknak a közreadásával a következő témakörökben: segítő kapcsolatok, barátság, konfliktusok a házasságban, szexualitás, házasságmodellek, önsegítő csoportok, gyászolók és haldoklók lelki gondozása. Egy valóságos kerekasztal-beszélgetés (Jeleníts István, Vikár György, Buda Béla és Hermann Josef Weisbender részvételével) a szexualitásról és a házasságról külön is említést érdemel modell értéke miatt: ritkán lehetünk tanúi annak, hogy különböző meggyőződésű emberek ilyen konstruktív és toleráns légkörű megbeszélést folytassanak olyan problémákról, melyeknek megítélésében korántsem uralkodik egyetértés. (Például az abortuszkérdés, fogamzásgátlás, válás stb.) Ingerültség nélküli, segítő szándékkal megfogalmazott sorokat olvashatunk, melyek emberközpontú megközelítése olykor nagyon hiányzik a nyilvánosság előtt zajló, e témával foglalkozó politikai vitákból, ahol a keresztény erkölcsi normák számonkérése sokakból ellenérzést vált ki. Jeleníts István olyan toleranciával és megértéssel nyilatkozik meg ezekről a problémákról, hogy az valóban feszültségoldó hatású. Nem tanulság nélkül való az sem, ami a homoszexualitással kapcsolatosan elhangzik, mert igaz ugyan, hogy a kérdés a társadalmi érdeklődés homokterébe került, mégsem egyértelmű a megítélése: betegségről, bűnről vagy csupán másságról van-e szó?

(Híd Családsegítő Kp. és a Szeged-Csanádi Püspökség kiadása 1990.)

Könczei György: Fogyatékosok a társadalomban Újabb adalékok a kitzasztottság anatómiájához

Talán mindenkivel előfordult már életében, hogy fogyatékos emberrel találkozáva zavarba jött, s nem tudta, miként viselkedjen, hogyan elegyedjen szóba vele, mit is mondjon neki, főként pedig, hogyan viszonyuljon fogyatékhához. E bizonytalansággal szembe kell néznünk, s orvoslása az egész társadalom elemi érdeke, hiszen a fogyatékos emberek száma növekszik, s a rehabilitáció tökéletlensége vagy megoldatlansága tragikus helyzeteket teremt. Könczei György antropológiai és kultúrtörténeti adatok segítségével mutatja be, milyen szélsőséges volt a fogyatékhossz történelmi megítélése, a teljes elutasítástól, azaz a fogyatékos ember megsemmisítésétől a tökéletes, olykor mitikus hitbe torkolló integrációig. A szerző a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem tanára, társadalomkutató, közgazdász. Nem véletlen tehát, hogy művének az a legjobban sikerült része, melyben a foglalkozási rehabilitáció gazdasági oldalával foglalkozik. A fogyatékos ember megbélyegzése, kirekesztettsége, elkülönített, intézeti ápolása és az ezzel járó kiszolgáltatottság elmélyíti a személyiség válságát. Pedig valamennyien teljesértékűek a maguk módján, csupán máságuk az, ami a társadalomtól a másféle reakciókat megkívánja. A legtöbb, amit tehetünk, hogy környezetünket olyanná alakítjuk, hogy abban a fogyatékos ember is biztonságosan mozoghasson és függetlennek érezhesse magát. Kirekesztő lépcsők helyett rámpák, tágas mellékhelyiségek, alacsonyan és jól megközelíthetően felszerelt nyilvános telefonok. Sokszor csak apróságokon múlik, nem költséges változtatások ezek, de kétségtelenül toleráns gondolkodásmódot igényelnek. Fontos, hogy kreatív elfoglaltsága legyen a fogyatékos embernek, a legtöbb munkáltató mégis ódzkodik alkalmazásuktól. Pedig a statisztikai adatok világosan mutatják, hogy munkájuk megbízható, nem hiányoznak többet az egészségeseknél. Bérük messze elmarad az átlagostól, s központi szabályozással, az ún. kvótarendszerrel kell biztosítani foglalkoztatásukat. A fogyatékhossz fogalmkörét igen tágan értelmezi a szerző: az alkoholbetegeket, drogosokat, börtönviselteket, vagy más okból peremre szorult embereket is ebbe a kategóriába sorolja, hiszen valamennyien rehabilitációra szorulnak.

„A hit a rehabilitációban nem más, mint hit a humanizmusban” - idézi a szerző Rusk professzort, a rehabilitációs orvoslás megteremtőjét. A rehabilitáció azonban nem csupán orvosi kérdés, sokkal inkább olyan komplex folyamat, melynek végeredményeképp a fogyatékos integrálódik a társadalomba. Globális szemléletmód váltásra van szükségünk annak érdekében, hogy ez sikeres lehessen. Egyre gyakoribb, hogy az óvodákban, oktatási intézményekben mozgássérült, nagyothalló vagy vak gyerekekkel találkozunk. Talán a tárgyi és személyi feltételek javulása egyre inkább lehetővé teszi majd, hogy a fogyatékosok egy része a speciális intézeteken kívül tanulhasson és dolgozhasson. Jó volna, ha az iskolai oktatás során is szóba kerülnének ezek a problémák, és a gyerekek „megtanulnának” gátlások és ellenérzések nélkül kommunikálni és együttműködni „másfajta” társaikkal. Könczei György könyve olyan, hogy egyes részei az oktatásban is hasznosíthatók a különböző tantárgyak anyagába építve. Héphasztosz esetének tanulságai szervesen épülhetnek a magyaróra anyagába, a történeti vonatkozások pedig fontos részeit jelenthetik a történelemoktatásnak. Az egésznek talán a megfelelő szemlélet kialakítása a lényege, s ehhez rengeteg elméleti és gyakorlati fogódnót kapunk ebben a műben.

(Gondolat, 1992.)

Marié Winn: Gyermekek gyermekkor nélkül

Marié Winn társadalomtudományi kutató e művét nevelési témának szentelte: az amerikai középosztálybeli átlagcsaládban tapasztalható anomáliákat veszi sorra, melyek közvetve vagy közvetlenül mind egy bizonyos gyermeknevelési stílushoz kapcsolódnak: a demokratikusnak vagy antiautoriternek nevezett irányzathoz. A politikai demokratizálódásnak és emancipációnak logikus következménye, hogy a gyermekek jogai is az érdeklődés középpontjába kerülnek. Úgy tűnt, hogy a tekintélyelvű módszerek csődöt mondtak, hiszen engedelmes alattvalókat neveltek, akik felnőttkorukban sem voltak képesek feljebbvalóik parancsait megkérdőjelezni. Másrészt viszont javarészt meg is szűntek a tekintélyelvű nevelés létfeltételei: A családok egyre inkább atomizálódnak, a nagyszülők már nem élnek egy fedél alatt az unokákkal, a szülők dolgoznak, gyakoriak a csonka családok. A gyerekektől következésképp egyre korábban várják el az önállóságot, egyre gyakoribban a versenyhelyzetek, a megmérettetések, egyre fokozottabb a teljesítménykényszer, egyre hamarabb nyerneket betekintést a felnőttek világába. A következményeket Marié Winn igen sötét színekkel ecseteli: a gyerekek túl korán kezdik meg szexuális életüket, kábítószerrel foglalkoznak, szüleik helyett társaik befolyása alatt állnak. A túlságosan korán rájuk szakadó gondok miatt szorongás gyötri őket, nincsenek stabil értékek az életükben, amikbe kapaszkodhatnának. Már egészen kicsi korokban idegenek nevelik őket, már az óvodában tanulni kényszerülnek. A televízió nézés romboló hatása is kikerülhetetlennek látszik az állandó kontroll hiánya miatt. A szülők is elbizonytalanodnak. Érzékelik, hogy nincs befolyásuk gyermekük felett, és gyötri őket, hogy nem képesek az újabb és újabb tragédiák megelőzésére. Saját életük nem mondható rendezettnek, problémáikat nem is igyekeznek eltitkolni gyermekeik elől. Marié Winn mindebben az új középkor eljövételét látja, s utószavában valósággal megkondítja a vészharangot a családok felett. Kísérletet sem tesz arra, hogy megoldási javaslatokat tegyen, éppen csak jelzi, s hogy a nők munkába állása és a felelőtlenül kötött házasságok okolhatók a problémákért. Egyetlen félmondat erejéig ugyan utal arra, hogy a hagyományos családmodell már nem fog visszatérni, s hogy ezt nem is bánja. De bánata nem meggyőző... Művének többek közt az lehet a célja, hogy az anyák lelkiismeretét felébressze: törődjenek többet és intenzívebben gyermekeikkel, ne hagyják őket magukra a világ zűrzavarában. A mű számos hiányossága, fogyatékosága és tendenciózussága mellett is igen fontos olvasmány mindazoknak, akik továbbra is úgy gondolják, hogy érdemes demokratikus nevelési elveik mellett kitartani, és képesek a módszer kemény kritikájából kiindulva megtalálni, vagy legalábbis megközelíteni a megoldást.

Ungváry Renáta

Változások Közép-Európa nevelőotthonaiban

Szakmai körökben érdeklődésre tarthat számot a FICE önállóan megjelentetett Gyermekvédelmi tanulmányok 1. kötete, melynek címe Változások Közép-Európa nevelőotthonaiban. A kötetben szakmai tanácskozásokon elhangzott előadásokon keresztül ismerkedhetünk meg a fejlődés útjával Ausztriában, Hollandiában, Magyarországon, Németországban, Svájcban.

Dieter Gröschke Tanulmányában több kérdésre keres választ. Véleménye szerint napjaink ifjúsági és fogyatékosvédelmi rendszerében gyógyító pedagógia tevékenység szükséges, de vajon igényli-e a gyógyító pedagógia a gyógypedagógusokat foglalkoztatni?

Az írás foglalkozik a társadalmi struktúrák átépülési tendenciáival, azok hatásával a szociális szférában (szociális érzékenység változása, szolidaritás csökkenése) hangsúlyozottan az abban dolgozók szaktudásának szükségességével, megbecsülésükkel. Vajon sikerül-e megtalálni a jóléti liberalizmus és a neokapitalizmus mai idők érvényes alternatíváját? kérdezi Heinrich Tuggener (Svájc) megállapításai kizárólag Svájcra vonatkoznak. Sok esetben azonban érvényesek a nemzetközi általánosítás szintjén is. Az 1920-as években Svájcban és Európa német nyelvterületein a nevelőotthonok hagyományos munkaterülete helyett és mellett új ellátási formák kínálata alakult ki: (megelőzés) ambuláns ellátást, ifjúsági házak, szabadidőközpontok, mozgékony ifjúsági csoportok.

Érdekes téma, hogy miért szükséges a szociálpedagógus és hogyan képezzük őket?

„Csak akkor érdemes a szociálpedagógiáról, mint szakmáról beszélni, ha fennáll annak lehetősége, hogy egy teljes, aktív életet szenteljünk ennek a munkának” írja Tuggener.

Walter Prohaska (Ausztria) a „bécsi útról” című előadásában visszavezeti a változásokat az 1968-as diákmozgalmak gondolataira, melyet a kis, de lelkes nyilvánosság hatására fogalmaztak meg, azaz, váljanak az otthonok nyitottá. Bár több tekintetben a régi hagyományokra kell utalni a szerzőnek, egyértelműsíti, hogy Ausztriában az intézményes nevelés megfelel a korszerű követelményeknek s kialakult az ambuláns, megelőző ellátórendszer. Ma már az otthonok koedukáltak és integratív céllal működnek. A cikkben olvashatunk még a létező, illetve megvalósítandó képzési formákról is.

Wolfgang Trede egy tizenkét éves gyermek tragédiájából kiindulva bírálja a német gyermekvédelmi rendszert. Teszi ezt annak ellenére, hogy 1969-ben megindult a fejlődés, az átfogó reform. A szerző rögzíti az eltelt időszak alapján megfogalmazható alaptéziseket, mint pl. az intézményes struktúrákat a gyermek szükségleteihez igazítsák, ne megfordítva, felelősség jelenléte nevelő és gyermek között, szakemberek információs készsége stb.

Leo E.E. Lighthart (Hollandia) szintén fontos szerepet tulajdonít az 1968-71 közötti időszaknak. A nevelőotthonokkal szemben napjainkban meglévő negatív kép átforgatásának eszköze nem csak, sőt nem elsősorban az irritáló tárgyi környezet átalakításában rejlik (pl. nagy méretek megszüntetése) lényegesebb a nevelők jobb, a gyakorlatot inkább szolgáló szakmai képzése.

A magyarországi „fejlődést” Valentics Anna véleménye szerint az 1970-es évekre egy a diszfunkcionalitással terhelt, a problémát a megoldáshoz (vélt) vivő gyermekvédelem alakult ki. Ezen sem az 1970-es, 80-as évek javuló gazdasági lehetőségei, sem a már hozzáférhető szakmai professzionalizmus nem segíthetett (lehetőség hiány). A szerző szól többek között a pszichologizálódás pozitívumairól a családisítási törekvések kialakulásának fontosságáról. Sok új kezdeményezés ellenére is célul jelöli meg a (Nyugat-Európai) funkcionális szakaszhoz való felzárkózást

Gáspár Károly

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

Környezet és fejlődés

„Felhívás a gyermekek érdekében” címmel rendeztek négynapos nemzetközi tanácskozást Varsóban, 1993. március 22-25-e közötti időszakban.

A konzultációt az UNICEF Kelet- és Közép-Európai Koordinatív Bizottsága készítette elő, amelynek egyik fő feladatát az említett térségben kifejtett gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység, valamint az e munkából részt vállaló – elsősorban nem állami – kormányzati szervezetek (az általánosan használt angol kifejezéssel: non-governmental organisations, rövidítve, betűszóval: NGO) szervezetek munkájának összhangolása képezi.

A tanácskozás megrendezéséhez – az UNICEF-en kívül – több olyan jól ismert, hosszabb ideje hatékony munkát végző nemzetközi szervezet nyújtott jelentős összegű pénzügyi támogatást, mint a Keresztény Gyermek Alap (Christian Children's Fund), a Nemzetközi Katolikus Gyermek Hivatal/Iroda (International Catholic Child Bureau), továbbá a „Nemzetközi Terv” (Plan International) elnevezésű, illetőleg a BAHÁ'Í Nemzetközi Közösség (Bahá'í International Community).

A nemzetközi tanácskozásra az alábbi országokból hívták meg nagyszámú (NGO) szervezet képviselőit abc szerinti sorrendben: Belorusszia, Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Oroszország, Románia, Szlovákia és Ukrajna. A rendezvény sikeréhez házigazdaként hozzájáruló Lengyelországot képviselő nagyszámú társadalmi szervezet és a konzultáció társelnöke, az UNICEF Lengyel (Nemzeti) Bizottságának elnöke eredményes közreműködését bizonyítja az a tény is, hogy a varsói tanácskozáson az eddig felsorolt országokból meghívottak mellett nagyszámú nemzeti- és nemzetközi (NGO) szervezet képviselője is megjelent és számot adott az érintett európai térségben eddig végzett támogató-segítőtevékenységről, illetőleg jövőbeli terveiről.

(E szervezetek közül néhány: Egészségügyi Világszervezet (WHO); Gyermek Reménység (Child Hope) Angliából; Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Social Workers); SOS Gyermekfalvak Nemzetközi Szervezete; Gyermek Reménység (Child Hope) az USA-ból; Nemzetközi Tervezett Szülőség Szövetsége Svájc-ból; a „Gyermekek élelmezésért és fejlődéséért” elnevezésű szervezet képviselője Franciaországból.)

A tanácskozás keretében a plenáris üléseken kívül, munkacsoportokban végzett szekciómunkára, a csoportjelentések plenáris ülésen történő közreadására, illetőleg néhány intézmény meglátogatására nyílt lehetőség.

A nemzetközi konzultáció főtémájához igazodva számos fontos részterületet érintően sikerült felvázolni a kelet- és közép-európai térségben az elmúlt években viharos gyorsasággal lezajlott történések, változások következményeképpen kialakult helyzetet.

Az előadók az egészségre nevelés és az egészséges fejlődés, a csecsemőbarát kórház megvalósítása és az anyatejes táplálás rendkívüli fontosságáról, a sérült gyermekek képzése, nevelése terén feltárt gátló tényezők lehetséges mértékű kiiktatása szükségességéről, a természetes környezet, a természet, mint környezeti elem, a fejlődést-fejlesztést elősegítő tényező tudatos felhasználása eddigi eredményes (terapikus jelentőségű) alkalmazásáról, a mai városi környezet szinte megoldhatatlannak tűnő súlyos ember- és környezetszennyező

hatásairól tartottak valóban mindenki érdeklődését méltán felkeltő és „ébredtartó” bevezető előadásokat.

A szekciónkénti csoportmunka során a bevezető előadások által felvázolt jelenségek országanként tapasztalható sajátosságainak bemutatása következett. A szekciók munkáját – estében nyúlóan – az e feladatra előzetesen felkért és felkészített jelentésadók állították össze, majd ismertették a plenáris ülés résztvevőivel.

A munkacsoportok nagyszámú más témáról is folytattak helyzetfeltáró, illetőleg a jövőbeli lehetséges nemzetközi méretű összehangoló munkát előkészítő megbeszélést. E témák közül néhányat említve: a családok életét megnehezítő társadalmi tényezők; az utca, mint a gyermekek fejlődésének tényleges terület (utcagyerekek és az utcán élő és dolgozó gyermekek; 1994 -a Család Nemzetközi Éve.

Hazánk, ezen belül a Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete képviselőjében, dr. Kollmann J. György elnöklété és Jane Beagley segítő közreműködésével 1993. március 25-én került sor a tanácskozás egyik, nagy érdeklődésre számot tartó és a „legnemzetközibb” és ténylegesen a legnépesebb szekció keretében megvitatott téma jelentéssé formálására – amerikai – angol – bolgár – észt – lett – litván – lengyel – magyar – orosz – román - svájci - szlovák és ukrán összmunkával.

(A szervezők által előre kiadott téma: A gyermekek gondozása: hogyan segíthető elő a gyermekek emberi méltóságának megőrzése, leglényegesebb érdekeinek érvényre juttatása olyan körülmények között, amikor a gyermekek (ehelyütt a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény szerinti értelemben vett „gyermek” fogalmára gondolva) a törvénnyel kerülnek, kerültek összeütközésbe?)

A nemzetközi tanácskozáson természetesen sor került a (polgárháborúktól sújtott kelet- és közép-európai, de a világ más részein gyermekek ezreinek értelmetlen és könyörtelen elpusztításával is együtt járó „jogszerűtlen” felnőtt magatartások elemzésére is.

Janus Korczak szülőföldjén és nem is olyan régen porig rombolt városában mindez különös hangsúlyt kapott a jó akusztikájú Hotel Europejski épületében.

A tanácskozás résztvevői azzal a jóleső érzéssel távozhattak, hogy hazatérve az eddiginél is tudatosabban, de a nemzetek között létező és minden történelmi időszakban – minden körülmény ellenére – fejleszthető kapcsolatokra is támaszkodhatnak önként felvállalt munkájuk végzése – hivatásuk gyakorlása során.

-Ima-

Műhely

MERRE TOVÁBB CSALÁDSEGÍTŐK?¹

A családsegítő szolgálatok tevékenységére – a helyi társadalom sajátosságai mellett – jelentős hatást gyakorol a makro társadalmi környezet is, ezért előljáróban ennek néhány jellemzőjéről szövegek.

Társadalmunkban párhuzamosan megtalálhatók a dehumanizálódási, elidegenedési tendenciák, ugyanakkor egyes csoportoknál növekvő szolidaritást tapasztalunk. A lakosság egészségügyi helyzete tovább romlott, a születéskor várható átlagos élettartam tekintetében negatív csúcsokat döntögetünk. Naponta találkozunk egészségügyi és nyugdíjbiztosítás nélküli emberekkel, sok szolgáltatást vontak ki a biztosítás köréből.

Az egészségügyi prevenció alig lelhető fel, hiányoznak az ilyen irányú érdekeltségek. Az elszemélytelenedett orvosi ellátáson a háziorvoslás bevezetése sem változtatott, a beteg most sem több, mint betegségének hordozója, kiszolgáltatott, elszemélytelenített, emberi méltóságában megsértett.

A házi szociális gondozásra hárul a teljes ellátást igénylő idős, magatehetetlen, beteg emberek ápolása, mivel a kórházak nem fogadóképesek, ill. egyre nehezebben utalják be ezen élethelyzetűeket. Az iskolában a gyermek, mint személyiség, mint pszichoszociális lény nem tételeződik fel, a szociokulturális szempontból hátrányos helyzetűek leszakadása tovább nőtt.

Mind több gyermek szorul ki az alap- és szakképzésből, az iskola diszfunkciói miatt jelentős devianciatermelő üzemmé lépett elő. Aggasztó méreteket ölt az ifjúsági munkanélküliség – kiváltképpen a pályakezdőknél –, amelynek személyiségromboló hatását nem lehet eléggé hangsúlyozni.

A hivatalok az emberi gondokat aktaként kezelik, a problémák uniformizálódnak, eldologiasodnak. Az ügyintézés során a saját problémák megoldásába való be nem avatás, az ember hivatal általi kiszolgáltatottsága válik jellemzővé.

Az emberi kapcsolatok is dehumanizálódnak, atomizálódás, elmagányosodás, fásultság, önző életstratégiák térhódítása jellemző. Tovább növekedett azoknak a száma, akiknek nincs esélyük a munkaerőpiaci megjelenésre. A tartósodott, nagyarányúvá vált munkanélküliség az érintetteknél olyan negatív, irreverzibilis folyamatokat hoz létre, amelyek káros hatása messze felülmúlja a munkanélküliségből adódó rövidtávú gazdasági előnyöket.

Egy USA-beli kutatás eredménye szerint a munkanélküliség oly mértékben káros az érintettek egészségi állapotára, hogy ezt klinikai eljárásokkal pontosan mérni lehet.

Két fő mechanizmusát mutatták ki a munkanélküliség egészségkárosító hatásának:

1. A jövedelem csökkenése az életszínvonal csökkenését eredményezte. Amennyiben az életszínvonal csökkenés nem következik be, az egészségügyi problémák fele nem alakul ki.

2. A munkanélküliség nyomán és ezzel összefonódottan egyéb családi, baráti, ismerősi körbe ágyazott feszültségek alakulnak ki, amelyek negatív pszichológiai, biológiai változásokat hoznak létre.

¹ A Családsegítők n. Országos Konferenciáján /Siófok, 1993. március 4./ elhangzott előadás, a szerző a CSSK Kamara elnöke.

Ugyanakkor az is kimutatható, hogy a társadalmi támogatás, a segítő szolgáltatások kompenzálóként hatnak.

Mind többen sodródnak az abszolút megélhetési küszöb alá, akiknek esélyük sincs a társadalomba való reintegrálódásra. A korábbi viselkedésszabályozó normák elértéktelenedtek, a normaválság következtében a társadalom a szabályozatlan állapot felé sodródik.

Egy anomisztikus társadalom képe jelent meg a horizonton.

Az előbbi folyamatok az emberekben feszültséget keltenek, amely le-vezetődési utat keres. A feszültség-levezetés mind gyakrabban deviáns magatartásformákban testesül meg.

A korábbi „gondoskodó társadalomból” hirtelen zuhantunk a „felelősségi társadalomba.”

Mind gyakrabban halljuk, hangoztatják az egyén felelősségét saját sorsának alakulásáért, figyelmen kívül hagyva a társadalmi törvényszerűségeket. Nagyon kényelmes megoldás az önhibás, érdemtelen stigmák osztogatása a társadalom önvizsgálata, az új szociális problémákra nyújtandó adekvát válaszok helyett.

A családok életében felerősödtek a bomlási tendenciák, csökkenő hatékonysággal tölti be a család néhány alapvető funkcióját. Egyre sérülékenyebbé válik a külső /társadalmi/ és belső, lélektani hatásokkal szemben.

A korábban stabil életformák bomlása figyelhető meg, társadalmi csoportok marginalizálódnak, elvesztve esélyüket a visszakerülésre. Ezen csoportok nem képesek önállóan, segítség nélkül olyan új életstratégiák kialakítására, amely az integráció megőrzését biztosítaná számukra.

A tömegméretűvé vált szegénység kezelésére nem jött létre új segélyezési struktúra, az önkormányzatok továbbra is a jól „bevált” szegénypolitikát folytatják, amelyből mind többen szorulnak ki, és egyre kevésbé képes a legelemibb biztonság megteremtésére. Ugyanakkor a szociális feszültségek kezelése mind nagyobb kihívást jelent a hivatalok dolgozóival szemben, akiknek nincs lehetőségük leterheltségüket kompenzáló ventillációra, személyiségük karbantartására.

Felmerül a kérdés: a szociális ellátásokról szóló törvény megjelenését követően, hogyan alakuljon a családsegítő szolgálatoknál az anyagi (pénzbeni) támogatás?

A kezdeti elképzelések szerint a pénzbeni támogatás a családgondozói folyamat részeként funkcionál, ill. az átmenetileg krízishelyzetbe került családok segítését biztosítja, emellett lehetőséget nyújt stratégiai jellegű pénzbeni támogatásra, amely az életminőség megőrzéséhez, változásához járulhat hozzá, ezzel segítve a családot ahhoz, hogy megtudják teremteni azt a helyzetet, amellyel már önállóan képesek működni.

A családsegítők által biztosított pénzbeni támogatás sok előnnyel rendelkezik az önkormányzati segélyezéshez képest:

- gyors, a házipénztárból azonnali kifizetések eszközölhetők
- odaítélésének nincsenek merev szabályai, korlátai
- széleskörű prevenciók lehetőségeit biztosít
- nem sérti az emberi méltóságot, autonómiát
- az ideiglenes lakosok is részesei.

Ez a módszer előnyei miatt gyorsan népszerűvé vált, és egyben elindított egy konfliktuslavinát a tanácsai, majd önkormányzati hivatalokkal, de sok esetben a kliensekkel szemben is. A hivatal kezdettől fogva ellenérzéssel viseltetett a családsegítők „laza” segélyezésével, az odaítélés szemléletével szemben. Ennek következtében gyakorivá vált a koordinálatlanság és a párhuzamosság a két segélyezés között, és elkezdődött a kliensekkel való „labdázgatás”, az ide-oda küldözgetések.

A kliensekkel szembeni konfliktusforrást az képezte, hogy nehezen vált érthetővé számukra a gondozási folyamat részeként működő anyagi támogatás, ill. a fokozódó nagyságrendben jelentkező krízishelyzetekkel nem tartott lépést a segélykeret növekedése (az anyagi támogatási keret nagyságrendjét az intézmény által ellátott lakosonként 20 Ft-tal számolva állapították meg, amely összeg a későbbiek során alig, vagy egyáltalán nem emelkedett, aminek következtében a jogos igényekhez képest szűk körűvé, így a kliensek részére egyre kiszámíthatatlanabbá vált).

Az utóbbi időben tömegmértékűvé vált segélyigény a családsegítők számára egyre kezelhetlenebb, az intézmények kapacitásának jelentős részét lekötik. A családsegítő szolgálatok anyagi támogatásával kapcsolatban további nehézséget jelent a jogszerűség problematikája. Mivel megítélése határozathozatalhoz nem kötött, így az elutasítottak nincs jogorvoslati lehetősége.

Vagyis az előbbieket figyelembe-véve bennünket is megérintett az általunk szubjektivitása miatt oly sokat bírált önkormányzati segélyezés gyakorlata, mivel rászorultsági támogatásoknál nem biztosítható a jogszerűség érvényesülése.

Az önkormányzati törvény sem teszi lehetővé a segélyezési hatáskör átruházását az intézmények vonatkozásában, ezért a családsegítők csak döntés-előkészítést vagy végrehajtást végezhetnek, hatósági jogkört nem gyakorolván. A valóságban a családsegítők effektív döntéseket hoznak. A szolgáltató és hatósági munka egy intézmény keretei közötti biztosítása funkcionális zavarokat okozhat. (Erre már gyakorlati tapasztalatok is utalnak.)

Alakuljon bárhogy a kliens-segítő kapcsolat, a pénz közbeiktatása dezintegrálja a segítő folyamatot, amely veszít hatékonyságából, vagy ellehetetlenül.

Azon családsegítők, ahol megszűnt a pénzbeni támogatás, a családgondozás és segítség minden területének eredményesebbé válásáról számolnak be. Mindezek mellett a családsegítők jelentős része azért ragaszkodik az anyagi támogatáshoz, hogy a segélyezés önkormányzati és egyéb csatornáin kieső kliensein segíteni tudjon, és a szűkebb körülmények között is legyen lehetőség prevenciók szolgáltatásokat biztosítani.

Jelenleg új helyzet előtt állunk: a szociális ellátásokról szóló törvény ui. szabadabb lehetőséget kínál az átmeneti segély által az önkormányzatoknak, maguk dönthetnek a segély odaítélésének feltételeiről, így kiiktatható a családsegítők által nyújtott anyagi támogatás, létrejöhét a hön áhított funkcionális különállás.

A családsegítőknek részt kell venni az önkormányzati rendelet megalkotásának folyamatában, hogy abban érvényre jussanak mindazon tapasztalatok, értéktartalmak, amelyekkel rendelkeznek. Ily módon az önkormányzati segélyezés lefedheti a családsegítő szolgálatok segélyezési gyakorlatát is.

Mivel a családsegítő szolgálatok elterjedtsége csekély, szükségesnek véljük ezen területen meglévő tapasztalataink átadását a családsegítővel nem rendelkező önkormányzatoknak is.

A jelenlegi nehéz szociális helyzetben sem feledkezhetünk meg a prevencióról, mivel fennáll annak a veszélye, hogy a fokozódó krízishelyzetek maguk alá temetik az ellátó rendszereket, ill. egy tartóssá vált rossz helyzet sokkal nehezebben kezelhető, mint a lecsúszás megakadályozása.

Ennek érdekében javasoljuk, hogy az önkormányzatok átmeneti segélykeretük 5-10 százalékát különítsék el egy ún. „prevenciók alap” céljaira, amely alapból mindazon intézmények részesülhetnek, amelyek prevenciók tevékenység folytatását vállalják. (pl. iskolák, óvodák, idősellátó, kríziskezelő intézmények, családsegítő szolgálatok, alapítványok stb.)

Ezt az alapot az érintett intézmények és az önkormányzat konszenzusán keresztül évente osztanak fel. Így a családsegítő szolgálatok számára lehetővé válna a működésük szerves részét képező preventív szolgáltatások biztosítása, és szélesebb körű társadalmi kiterjesztése is megvalósulna.

A leírtak adekvátak a szociális ellátásokról szóló törvény „személyes gondoskodást nyújtó ellátások” c. fejezet családsegítésre vonatkozó előírásával.

Ez a törvényi szabályozás nem teremt alapvetően új helyzetet a családsegítők vonatkozásában, de lényegesen megerősítette azok helyét az ellátó rendszerben. A 1991. évi XX-as törvényben leírtakhoz képest jóval részletesebben szabályozza a családsegítő szolgálatok tevékenységét, amely szabályozás a Kamara álláspontjával egyező értéktartalmú. A törvény parlamenti vitájában szinte valamennyi vezérszónok kiemelte a családsegítő szolgálatok fontosságát, amelyek tevékenysége – családközpontúsága mellett – nem korlátozódik a bajok tüneti kezelésére, képes a családokban megindult kedvezőtlen folyamatok megállítására, visszafordítására, hozzásegít a problémák megelőzéséhez (prevenció), az életminőség, a családi működőképesség, a jobb funkcióellátás, a végleges lecsúszás elkerüléséhez. A vitában említésre került a prevenció, a feltáró tevékenység szükségessége, a társadalomban való önszerveződés támogatása, kihangsúlyozták a segítő és segített közötti lélektani kapcsolat szerepét.

A családsegítők anyagi finanszírozásában nem történt változás, így továbbra is nehézségeket okoz ennek gyakorlata, mivel rá vonatkozóan nem épült ki normatív támogatási rendszer. A helyi képviselő testületen, bizottságon, polgármesteren, szociális lobbyon, stb. múlik, hogy milyen nagyságú pénzeszközzel finanszírozzák meg az adott intézményt. Az anyagi támogatás mértékétől függően jelentős különbségek alakulnak ki a családsegítők között a tekintetben, hogy milyen szolgáltatásokat tudnak biztosítani a lakosság részére, milyen képzettségű munkatársakat alkalmaznak, van-e szupervízióra, szervezetfejlesztésre, stb. lehetőség.

Ez az intézmény kiszámíthatósága szempontjából is fontos, hiszen pl. a megnövekedett jogsegély iránti igény kielégítését nem tudja minden intézmény azonos szinten biztosítani. A törvény lehetőséget ad az önkormányzatok számára, hogy a családsegítést saját intézménye mellett egyesülettel, alapítvánnyal, egyházi, jogi személlyel, ezek intézményeivel, egyéni vagy társas vállalkozóval kötött szerződés útján is biztosíthatja. Ennek gyakorlatával ezidáig elvétve találkoztunk, de fel kell készülni megjelenésükre.

Komoly kihívást jelent ezen szervezetek szakszerűségének biztosítása, felügyelete, amelyben a Kamarára vélhetően fontos szerep hárul.

A népjóléti tárca elmúlt évi pályázata – családsegítő szolgálatok létesítésére – intő példaként áll előttünk, hiszen a beérkezett pályamunkák jelentős része teljes dilettantizmusról tanúskodott.

Ez felveti a szociális munkás képzés megkérdésességét, - e miatt nem célunk a családsegítő szolgálatok számának gyors növelése, hiszen a megalapozatlan, előkészítetlen, megfelelő felkészültségű szakembereket nélkülöző intézmények helyrehozhatatlan károkat okoznának a szakmának és a klienseknek egyaránt. Megalapozottnak tartjuk a törvény által kínált türelmi időt az önkormányzatoknak ezen szolgáltatás bevezetésére. Állítjuk ezt annak ellenére, hogy a társadalmi szükséglet és a kínált szolgáltatások aránya közötti szakadék tovább mélyül.

A szociális munkás képzés jelentős fáziskésésben van a szakemberszükséglet növekedéséhez képest is. Hiányos a posztgraduális esti és levelező tagozatú képzés, amely a jelenleg szakmában dolgozó más végzettségű munkatársak szaktudását volna hivatott legitimálni.

Az a helyzet állt elő, hogy a közalkalmazotti törvény szerinti iskolai végzettség megszerzésére kötelezett munkatársakat nincs hová beiskoláztatni.

A működő képzések sem heverték ki gyermekbetegségeiket Megoldatlan a hallgatók pályaalkalmassági vizsgálata. A képzésbe kevésbé épül bele a terepmunka tapasztalata. A képző intézmények által kínált tudásanyagra erőteljes hatást gyakorol az iskola alapprofilja, amely nem mindig a valós szükségletekre alapoz.

Alacsony a cirkuláció a terepen dolgozó szakemberek és az oktatók között, hiányzik az átjárhatóság. Az oktatók jelentős része nem erre a szakmára képződött ki, sokuknak nincs semmilyen tereptapasztalata. Szorosabb együttműködés szükségeltetik a képző intézmények és a családsegítők között.

Nagy jelentőséggel bír, hogy milyen presztízs alakul ki a családsegítő szolgálatoknak, és az általuk végzett szociális munkának. A kiegyensúlyozott intézményközi kapcsolatokhoz, a koordinációhoz magas presztízs szükséges.

Munkánk jellegéből adódóan az általunk segített családokon keresztül az ellátó intézmények mélyére látunk, megismerve összes hibájukat és erényeiket. Ezt gyakran az autonómiájukba való beavatkozásként élik meg, amely konfliktus helyzetet generálhat. A magas presztízs, a szakszerűség, a tolerancia képes átsegíteni a nehézségeken. E nélkül kevésbé fogadnak el bennünket hiteles partnernek, ami az érdemi munkát is befolyásolja. A jelenleg működő családsegítő szolgálatokon sok múlik a tekintetben, hogy milyen presztízst alakítanak ki, mivel ez kivetítődik a később létrejövő intézményekre is.

A családsegítő szolgálatok és az önkormányzatok viszonyrendszerében lényeges javulás figyelhető meg. Ez nem jelent konfliktusmentességet, de ezek nem antagonisztikusok, hanem megoldhatók. A konfliktusok egy része rendszerbe ágyazott, adekvát kezelésük azonban a rendszer épülését szolgálhatja.

A legjellemzőbb konfliktusforrások a következők:

A családsegítő szolgálat, mint kritikus működik az önkormányzatok irányába.

Kritikus magatartás megnyilvánul: a hivatal működésével, lakossági csoportokat érintő önkormányzati döntésekkel, az önkormányzat szociálpolitikai tevékenységével kapcsolatban.

A családsegítő szolgálatok közvetítő funkciót töltenek be a lakosság és az önkormányzatok között azáltal, hogy jelzik a lakossági problémákat, ill. visszajelzik az önkormányzati döntések lakosságra gyakorolt hatását.

A családsegítő szolgálatok szolidárisak a hátrányos helyzetűekkel.

A családsegítők működése a felszínre hozza a látenszen meglévő szociális problémákat is, így a hivatalokban a korábbiaknál több igényjogosult jelenik meg.

Fokozódik az önkormányzatok azon elvárása, hogy a családsegítő oldja meg a településen jelentkező összes szociális válságjelenséget.

Mivel a családsegítők által végzett aktív családpolitika és prevenció hatása közvetlenül nem érzékelhető az önkormányzatok megkérdőjelezik szükségességét.

Az önkormányzatok gyakran szegénypolitika folytatására kívánják korlátozni a családsegítőket.

Milyen lehetséges fejlődési irányvonalak állnak a családsegítők rendelkezésére?

Alapvetően két irányzat található:

1. Szociális kríziskezelő intézménnyé válás.
2. Aktív családsegítést, pozitív, segítő, prevenciót biztosító szolgáltatási irányultság.

Jelenleg a családsegítő szolgálatok megoszlanak a tekintetben, hogy vagy mindkét tevékenységet végzik egymással párhuzamosan, vagy csak aktív családsegítést folytatnak. Tisztán szociális kríziskezelésre szakosodott családsegítő szolgálatokról nincs tudomásunk.

A szociális kríziskezelés főbb jellemzői:

- Tevékenysége az akut esetek kezelésére szorítkozik, erre épül a működési struktúrája.
- Az intervenció azonnali.
- Folyamatos készenléti állapotot igényel.
- A segítségnyújtás egyedi.
- A végleges ellehetetlenülést kívánja megakadályozni.

Az aktív családsegítés jellemzői:

1. Az emberek azon képességeinek megerősítése, amelyek segítségével jobban meg tudják oldani a társadalomban való funkcionálásukat, problémáikat, szembe tudnak nézni mindennapjaikkal. Az emberi erőforrások: feltárása, motiválása, fejlesztése, mozgósítása.
 2. A problémák kezelésének rendszerelméleti megközelítése, amely kiterjed:
 - a család egységes rendszerként történő szemléletére
 - az intézmények rendszerkénti egymáshoz kapcsolására
 - az emberek összekapcsolása olyan rendszerekkel, amelyek szolgáltatásokat, forrásokat vagy lehetőségeket nyújtanak.
 3. A segítségnyújtás nem korlátozódik a kliensekre, a kialakult helyzetért felelős környezetben is változásokat szorgalmaz. A rendszerekben az emberi tényező és a szervezet hatékonyságának elősegítését is megcélozza.
 4. A spontán emberi szolidaritásból létesült támogató rendszerek, társadalmi szerveződések létrejöttének iniciálása, támogatása.
 5. A családsegítő szolgálatok illetékességi területén élő lakosság helyzetének folyamatos figyelemmel kísérése, új ellátási formák bevezetésének kezdeményezése.
 6. A spontán igények mellett felkínálja szolgáltatásait a rászorulóknak, a támogatások kiépítésével elébe megy a szükségleteknek.
 7. Feltáró tevékenységet folytat, igyekszik a kialakulóban levő problémákat megragadni.
 8. Jelentős hangsúlyt kap a prevenció, preferálja azokat az eszközöket, amelyekkel a zavarok megelőzhetőek.
 9. A feltáró, megelőző, segítő tevékenység komplex egységet alkot.
 10. Koordináció. A segítő folyamat során a családokat támogató egyéb intézmények aktivitásának összehangolása.
 11. Széleskörű, a helyi lakosság igényeihez rugalmasan alkalmazkodó szolgáltatási rendszer kiépítése.
 12. Szolgáltatásai élesen elkülönülnek a hatósági, vagy hatósági színezetű tevékenységtől.
 13. Az aktív családsegítés hosszabb távú, tervezhető folyamatot jelöl.
 14. Az intézmény által kínált szolgáltatás igénybevétele önkéntes, a segítségnyújtás folyamata a kliens aktivitásán alapul.
 15. Arra törekszik, hogy a zavar elhárítása után a család önállóan legyen képes működni, a működőképességet megőrizni.
 16. Az egyéni segítségnyújtás mellett hangsúlyt fektet a csoportos tevékenységekre.
 17. A szociális krízis-kezelő intézményektől való szervezeti és funkcionális elkülönülés.
- Az aktív családsegítésből adódóan a családsegítők országszerte kezdeményezői, aktív részesei a krízis-kezelő intézmények létrehozásának, új ellátási formák bevezetésének. Ezen

ellátások (pl. hajléktalanszálló, éjjeli menedékhely, népkonyha, leány- anyaotthon, krízissegélyezés), azonban leggyakrabban szervezetenként nem különülnek el, nem válnak le létrehozójuktól, így a korábban emberi léptékű családsegítők funkcionálisan diffúzzá, kiterjedésében mamut intézménnyé válnak.

Ugyanakkor az empirikus tapasztalatok azt mutatják, hogy a két funkció egy intézmény keretei közötti megoldásának erőltetése funkcionális zavarok okozója lehet, hiszen a családsegítők többsége nem rendelkezik a belső munkamegosztás feltételeivel. Ezért e két funkció szervezeti és személyi elkülönülése kívánatos, a köztük való legszorosabb kapcsolattartás mellett.

Az aktív családsegítés szemlélete, tevékenységi köre szervesen kapcsolódik a népjóléti tárca gyermekjóléti törvénytervezetének koncepciójához, amely kiemelt figyelmet szentel a családok megerősítését szolgáló ellátásoknak, a hatósági beavatkozás nélküli támogatásoknak, a veszélyeztető körülmények feltárásának, elhárításának, a prevenciónak, a társadalmi környezet, segítő közösségek aktiválásának. Ezáltal válik komplexsége a családsegítés rendszere.

A következőkben néhány tevékenységi kör prioritására teszünk javaslatot a családsegítő szolgálatok számára.

A cigány népesség fokozott támogatása

A szociokulturálisan hátrányos helyzetű cigányság leszakadása tovább növekedett, az etnikumot ért atrocitások, mindennapos fenyegetettségük fokozza nehézségeiket. Fel kell hagyni azzal a középosztálybeli felfogással, amely a saját normáitól, elképzeléseitől való mindenféle eltérést problémának tekint, hiszen a társadalomba rosszul integrált kultúráknál gyakran figyelhető meg, hogy kizárólagos hangsúlyt kapnak bizonyos célok, ugyanakkor kevésbé törődnek e célok eléréséhez intézményesen előírt eszközökkel.

A társadalom struktúrája arra készíti őket, hogy ne konform, hanem nonkonform magatartást tanúsítsanak.

Tehát deviáns viselkedésük nem biológiailag determinált, hanem normálisan reagálnak saját társadalmi helyzetükre.

A családsegítők tevékenység rendszerében az elkövetkezőkben kiemelt figyelmet kell fordítani a cigányság felé irányuló szociális munkának, ui. ma az egyetlen intézményrendszer, amely toleráns az etnikummal szemben, és amely képes a hatékony, preventív segítségnyújtásra. Minden feléjük irányuló segítségnek a társadalom kívülsége kárhovatottságuk megszüntetésére kell irányulni.

Ennek eléréséhez:

- Mindent meg kell tenni a munkaerőpiacra való kerülésük érdekében. (Ne segélyekből, látszatomunkából éljenek, mivel az kiskorúsítja, kiszolgáltatottá teszi őket, csökkenti önbecsülésüket, hátráltatja társadalmi szocializációjukat.)

- A gyermekkori prevenció preferálása:

Korai fejlesztési programok szorgalmazása, kommunikációfejlesztés (partikuláris kódrendszerük univerzális irányba terelése), gyermekintézmények igénybevételének segítése.

- A közösségi szociális munka aktivitásának fokozása, közösségépítésük támogatása.

Ahhoz, hogy közös érdekeiket felismerjék, megfelelően artikulálják, képviselni tudják, fejlett közösségekre van szükségük. Ezek kialakítása nehéz feladat, hiszen – érthető módon – nehezen tudnak partikuláris érdekeiktől elvonatkoztatni, a közösségi partipáció nem képezi kultúrájuk szerves részét.

Hatékony segítségük közösségfejlesztés nélkül elképzelhetetlen, az elkövetkezőkben megalakuló kisebbségi önkormányzatok enélkül működésképtelenek lesznek.

A gyermeki jólét komplex segítése

a. A gyermek megszületése előtti támogatások:

- Tudatos gyermekvállalás, a gyermek fogadására való felkészítés.
- Szülésre való felkészítő programok.
- Az apák fokozott bevonása mindezekbe.
- A szülészeti ellátás reformjának iniciálása.
- A fentiek fontosságának tudatosítása a család kohéziója, ereje, működőképessége szempontjából.

b. GyermeK megszületése utáni támogatások

A család szintje

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a gyermekek gondozása, ápolása a családok számára kisebb kihívás, és az ezzel kapcsolatos segítségnyújtást a védőnői szolgálat - ha nem is mindig a legkorszerűbb szemlélettel - biztosítani tudja.

Ugyanezen életszakasz lélektani, szocializációs szerepe nem hangsúlyozódik ki fontosságának megfelelően. A gyermek nevelésével kapcsolatban rendkívüli hiányosságokat észlelünk, a szülők felkészületlenek, és a társadalom is úgy tekinti, mintha ezen ismeretek természetes módon áthagyományozódnának. Ez nem így van, ui. a szocializáció során egyre kevésbé épülnek be az adekvát kódok. Ezért kiemelt figyelmet kell fordítani a szülők gyermeknevelésre való felkészítésére. Ennek lehetséges terei a családsegítőKben: az eseti konzultáció, nevelési tanácsadás, valamint a szülői hatékonyságfejlesztő, problémakezelő csoportok.

Intézményi szint

- működő kapcsolatrendszerek, jelzőhálózat kiépítése,
- intézményeken belüli szociális munka létrehozásának szorgalmazása, szakmai segítése,
- szemléletformálás, intézményfejlesztés:

Ennek lehetséges eszközei pl.:

- esetmegbeszélő csoportok
- tanári hatékonyság fejlesztése
- az iskola érték közvetítő szerepének kiemelése:

A szülők irányába történő gyermeknevelési értékek, elvek iskola általi közvetítése. (Tapasztalataink szerint az iskola merev, elzárkózó attitűdöt tanúsít minden kívülről jövő beavatkozással szemben, ezt tudomásul véve, kellő toleranciával kell közelíteni felé.)

Hatósági szint /Gyámügyi igazgatási

- Hatósági beavatkozás nélküli támogatások preferálása.
- A hatósági és a segítő, szolgáltató tevékenységek éles elhatárolása.

Munkanélküliek körében végzett szociális munka

A munkanélküliség kezelésére munkaügyi központokon kívül nem jött létre más intézményrendszer, a központok viszont csak a probléma egy szeletével foglalkoznak. A munkanélküliek érdekérvényesítési, jogi, szociális, mentálhigiénés támogatását komplex egységben csak a családsegítőK képesek biztosítani, hozzásegítve őket a végleges lecsúszás, a deviancia felé sodródás, a családi széthullás elkerüléséhez, így fenntartani a munkaerőpiacokon való újra-megjelenés esélyét számukra.

A munkanélküliek segítségével minden családsegítő szolgálat foglalkozik, több intézmény speciális csoportot hozott létre számukra.

Ezen csoportok számának kibővítését javasoljuk, amelyhez a munkaügyi központok esetenkénti anyagi támogatást is biztosítanak.

Az érdekérvényesítés fokozott segítése

Bonyolultabbá váló világunkban az emberek számára egyre nehezebb az eligazodás, és növekszik azon csoportok száma, akik mind kevésbé tudják érdekeiket érvényre juttatni.

Ez összetett probléma, amely a nehézkes kommunikációtól a funkcionális analfabétaságig, az információhiánytól a kiszolgáltatottságig terjed.

A jogi segítségnyújtásnál a verbális tanácsadás mellett az iratszerkesztést is biztosítani kell számukra.

A szociális érdekérvényesítés a kliensek adottságaihoz igazodik: van akinél elég a tanácsadás, mások számára meg kell írni a kérvényeket, postázni kell az ügyiratokat, és van akit el kell kísérni a hivatalokba.

A családsegítők által biztosított pénzübeni támogatások megszűnte után hangsúlyozottan kell megjelenni a szociális érdekérvényesítésnek.

Csoportszintű és közösségi szociális munka fejlesztése

A szociális munka akkor lehet igazán hatékony, ha épít a spontán emberi szolidaritásból létesült társadalmi szerveződésekre, csoportokra, kezdeményezi létrejöttüket, szakmai támogatást biztosít részükre. A preventív támogatások jelentős része is csoportszinten nyilvánul meg. Mindez természetesen nem új a családsegítő szolgálatok számára, hiszen szinte valamennyi intézmény végez ilyen tevékenységet, de az elkövetkezőkben intenzívebb orientációt követel magának.

Szemléletformálás

Hazánkban a családsegítő szolgálatok reagálnak leggyorsabban, legrugalmasabban az új társadalmi kihívásokra, sokat tettek a korszerű, humanista szociálpolitikai szemlélet elterjedéséért, mentálhigiénés kultúránk fejlesztéséért. Ez a szemlélet biztosítja a kliens autonómiáját, nem az érdemességre, hanem a szükségletekre alapoz, nem kirekesztő, hanem beavató, nem előíró, hanem követő, nem minősítő, hanem elfogadó, nem paternalista, elnyomó, hanem a kliens aktivitására épít. Ez a szemlélet nem sérti, kiskorúsítja a klienseket, nem hangsúlyozódik ki a segítő szerepe.

Ezt a szemléletet kell az egész társadalomban elültetni.

Takács Imre

Műhely

Néhány adat a főváros „gócpontjairól”

Déli pu. ('93 márciusa)

Talán a legközpontibb gyülekezőhelye a hajléktalanoknak. Az itt élők becslései szerint az állandóan itt tartózkodók körülbelül százan lehetnek – magyarok, és persze bizonytalan változó számban külföldiek, főképp románok. 70-80 százalékuk idősebb korosztályú, sokan azok közül, akik a hajléktalanságot, mint életformát élik. Ők a váróterem lakói. A metró bejáratánál a fiatalok gyülekeznek, csoportjuk magját úgy 8-10 fő teszi. Ők jórészt volt állami gondozottak, ill. nehézsorsú családok fiai. Hozzájuk mindig csapódnak „külső tagok”, akik csak rövid ideig veszik igénybe a csoport vendégszeretét (ez általában az étkezésre és a védelemre vonatkozik). Az éjszakát az óbudai hajón, vagy itt, az állomáson töltik az 1. ill. a 12. vágányokon. Csak az éj szakai MÁV-rendész és a rendőrök jóindulatán múlik, mikor engedik és mikor kergetik ki őket a kocsikból. (itt inkább rossz tapasztalatokat hallottunk). A pályaudvaron lakóknak szükségük lenne ruhára, étkezésre (konzervekre) és legalább heti egy alkalommal fürdőjegyre.

Keleti pu. ('93. március-április)

Az ittragadt Kelet-Európa él a váróteremben. Hajléktalanok csak rövid ideig tartózkodhatnak itt. A sorok között olykor feltűnik néhány MÁV-rendész, és a „nem-idevalókat” talán nem a legfinomabb módszerekkel távozásra kényszeríti. (Egy idősebb úrba és egy még idősebb hölgybe „takarodj!” felszólítással rúg bele az egyik.) Az ellenőrzés ideje alatt sokan az ajtó körül telepednek le, itt várják ki az időt, amikor újra elfoglalhatják helyeiket. A pályaudvar érkezési oldalán a pénzváltók sora fogad, a piac egészen nyilvánosan működik: a néhány rendőr, aki itt teljesít szolgálatot, már csak asszisztál. Az aluljáróban a pénztáraknál néhány hajléktalan várakozik. Ők is Hajósak, ismerik a helyet: egy bizonyos büfénél féláron juthatnak meleg ételhez. A szegényebbek „beugranak” egy-egy otthagyt, félig evett szendvicshöz. Kint, a nagyaluljáróban néhány kolduló. Az egyiket ismerem, Ő azon kevés hajléktalanok közé tartozik, akinek rendeződött a lakáshelyzete, rokkantnyugdíjból él, és sokan próbáltak már segíteni rajta. Nehéz természetű ember, nehéz vele szót érteni, hasonló helyzetű társai is kerülnek - így mindig az alkoholhoz menekül.

Batthyány tér ('93 márciusa)

Állandó jelleggel csak néhányan – talán hárman – tartózkodnak az aluljáróban. Itt inkább csak gyülekezőt tartanak az általában fiatalokból álló csoportok. 17-18.00 óra körül érkeznek kb. hatvanan. Ők a Hajóra indulnak 19.00 órára. Ebben az időben nő meg a kéregetők száma, de a 18.40-es HÉV-vel általában mindenki elhagyja a teret. Fent, a kijáratnál néhányan olcsó könyveket, ruhákat árulnak.

Blaha Lujza tér ('93. március)

Ez az aluljáró közismerten a fiataloké. Harmincan lehetnek a törzslakók. Róluk nehéz újat mondani, talán segíteni is rajtuk a legnehezebb. 10 százalékuk volt állami gondozott, aki az utcai életforma és a lehetetlen lehetőségek között próbál lavírozni. Könnyen „döntenek” az

utca mellett. Ők a mindent megpróbáltak-sokat megjártak élő bizonyítékai. Sajnos, egyre többen már csak a mélységek útjait járják: nem áll mellettük senki, aki újabb próbákra, utakra segítené, ösztönözné őket. Igazán a család az, ami változást jelenthetne számukra, az itt élő közösség is valami torzképe próbál lenni annak. Itt vár ránk a legnagyobb munka, ami tulajdonképp életük egészének kell, hogy szóljon.

Moszkva tér (’93 márciusa)

Külföldiek, itt is többnyire románok lakják napközben, itt már állandósult az olcsó munkaerőpiac. Magyarok már csak ritkán próbálkoznak itt elkelni, ők nem tudnak (még) a létfenntartásuk alá licitálni. Hajléktalanjaink itt általában csak átutazók; csak a Máltai-zsíroskenyér osztás idején bukkannak fel nagyobb létszámban. Talán még a frissen felkerült vidékiek töltik itt első heteiket, később ők is elriadnak a nagy „idegenforgalomtól”.

Problémák - megoldások

A hajléktalanság valamiféle rendszert öltött, lassan minden ember megtalálja a maga „helyét”, mindenki tudja, mi az, amit vállal a társadalom életéből. Ennek alapján választ magának szállót, ellátóhelyet. Ezek a szociális ellátóhelyek már lassan lépcsőkké állnak össze; a Hajó, a Jászberényi, a Madridi, a Bartók, illetve a támogatott munkásszállók, mind más szinteket és igényeket biztosítanak. Ezért ezeket a helyeket fixálni, állandósítani kell. Legalább ezt a „biztonságot” meg kell adni azoknak, akik felkínálják magukat egy jobb helyre. Ha onnan újra vissza kell menniük, előről járni az utat, egyre valószínűbb, hogy kijutnak valamikor.

Tehát konkrétan: nagy problémát fog jelenteni a rövidesen bezáró Bartók Béla úti szálló és a Hajó megszűnése is. Ez újra 3-400 embert jelent az utcán éjszaka. Nem jelenthet megoldást a nyár, a meleg idő közelsége. Őszig nem ülhet újra a bizonytalanság az aluljárókba, a pályaudvarokba. Egyre kevesebben lesznek képesek visszamenni a télre újra megnyíló szállásokra. Ahogy a hajléktalanok megtalálják a maguk rendszereit, úgy nekünk, szociális munkásoknak is egyre több rétegű és típusú feladatot kell tudnunk megoldani. Külön kell kezelnünk az életformaként élőket, külön a változtatni akarókat és különösen külön és másképp a fiatalokat, ezen belül is az állami gondozott fiatalokat. Más és más igények jelentkeznek. Sokszor csak a létfenntartáshoz szükséges feltételeket kell segítenünk, előteremtteni, máskor ennél sokkal bonyolultabb és több időt igénylő a feladat. Egyszerűen csak a helyes megoldás megkeresése is rengeteg energiát igényel. Így a fiataloknál alapvető és elsődleges feladatunk a nevelés. Amíg ugyanis nem látják be, miért kellene bármit is változtatni az életükön – túl a társadalom elvárásain, ami valójában egyiküket sem érdekli –, addig minden próbálkozás eredménytelen. Ehhez mindenekelőtt több szociális munkásra lenne szükség, itt főként fiatalokra, így erősödhetne a gondozógondozott közötti személyesség, ami minden természetes emberi változás alapja. Így nem csak a felületi kezeléseket (ruha, étkeztetés) tudnánk megoldani, hanem ki tudnánk léptetni gondozottainkat örökös körforgásukból. Hiszen közösen megtaláljuk az utat, az irányt (valahol, valamiféle fogható cél felé). Ez pedig egészen egyéni; tehát komoly személyességet igényel.

1993. március 30.

Utolsó este a Hajón. Majd 200 ember gyűlt össze, a feszültség érezhetően nagyobb, mint máskor. Központi téma: holnap ki hol tölti az éjszakát? Három volt állami gondozott fiattal beszélgetek. Elmesélik terveiket; most, hogy szállás nélkül maradtak, kénytelenek

„komolyabb” munkák után nézni. Jóval több pénzre lesz szükségük, hiszen a lépcsőházak, és a Margitsziget nem ugyanazt a komfortot teszi lehetővé, mint amit itt talán megszoktak. Így sűrűbben kell majd ruházatukat is váltani, nem beszélve egyéb alapszükségletekről. Terveik között szerepel a körút, az aluljárók és villamosok járókelőinek, utasainak ún. megkönnyítése. Kifinomult technikával dicsekedhetnek, jó statisztikáik vannak a lebukások számát illetően. A fiatalokúak börtönét már többen megjárták, de nem ijednek meg a nehezebb helyektől sem, így abban mindnyájan megállapodnak: „ugyan mindegy: kint vagy bent, csak a szállás meglegyen”. Őszinte vidámsággal várják a holnapot, hiszen új életük kezdetét jelenti: kicsit nagyobbak, felnöttebbek kell, hogy legyenek, ha már egyszer úgy gondolták, hogy ők is élni akarnak.

A kép önmagáért beszél: egyértelműen a Főváros érdekében áll a szociális alaplétesítmények fenntartása. Nehezebb a már kialakult bűnöző életformáról leszoktatni valakit, mint megelőzni annak bűnözővé válását. Utólagos rendőri, hatósági eszközökkel nagyon nehéz lehet már eredményeket elérni. Meg kell teremteni számukra az alapvető emberi létfeltételeket ahhoz, hogy alapvető emberi magatartást várhassunk viszont.

A város különböző pontjain járva egyre gyakrabban találkozunk kolduló kisgyerekekkel, anyákkal, családokkal. Több esetnek is utánajártam és azt tapasztaltam, hogy ezek az emberek általában (véleményem szerint 80-90 százalékban) román állampolgárságú magyarok, ill. többségben román cigányok, akik otthon talán munkanélküliekbe mindenestre: szegények és itt próbálnak a jobb világban egy új életet kialakítani maguknak, ha másképp nem megy, hát koldulással.

Határ úti metróállomás, 93. márciusának végén.

Lent, a metróállomáson, az érkező oldalnál 40-45 év körüli nő koldul két gyerekkel. Elmondása szerint Erdélyből, Kovászna megyéből érkeztek, ma harmadik napja. Vonatjegyre gyűjt Székesfehérvári testvéréhez. 300 forintra lenne szüksége. Kicsit feljebb 35 körüli férfi egy kétévesforma gyerekkel. Ők is három napja érkeztek – Kézdivásárhelyről –, de az előbb említett nőt nem ismeri. A másik (a városba induló) oldalon: két újabb nő gyerekekkel Kovásznáról és Csíkszeredából. Az egyiknek itt szült a lánya és szeretné hazavinni, erre szól a szükség, míg a másik, talán a legőszintébb: „koldul, mert nagy a szegénység ottan”. Egy hónapok óta ott dolgozó könyvtáros szerint ezek az emberek már az ő érkezése óta minden nap itt tartózkodnak az aluljáró és a metró területén. Korán reggel érkeznek és egészen délután 4-5 óráig itt lehet látni őket. Szerinte egy csoportot alkotnak, és a metrókon koldulók is közéjük tartoznak, csak a törzshelyeiket cserélgetik olykor.

1993. április 7.-én, a Deák téren

35 év körüli férfi koldul, kisfiával ölében, a kettős metró aluljárójában. Első tájékoztató kérdéseimre – hogy miért is kell itt ülnie – válaszként csak annyit mond nyomatékkal, hogy talán kérdezzem a főpolgármestert, mert ő azt jobban tudja. Illetve annak titkárnőjét, aki őt elküldte a hivatalból. Látva kitartó érdeklődésem, elhív egy beszélgetésre. A Deák téri játszótérre visz, miközben felfedezem családjá többi tagját is, akik minket követve jönnek fel a lépcsőkhöz. Az anya még három kisgyereket kísér, a legfiatalabb 7 éves, ők is itt élnek napközben édesapjukkal a föld alatt. Amíg a gyerekek elszélednek a téren, a szülők elmesélik rövid történetüket. Nagykovácsi közelében volt tanyájuk – volt, mert tavaly augusztus vége felé egyszer arra értek haza, hogy úgy, ahogy volt, leégett minden, csak fekete falakat találtak a helyén. Állítólag néhány szomszéd látta, kik gyújtották fel a házat – a peres eljárás azóta „folyik”, természetesen a maga kanyargós és hosszú medrében. Ők azóta több hivatalos és

nem hivatalos fórumot bejártak, ígéreteket is kaptak – neveket sorolnak, telefonszámokat, címeket –, de kézzel fogható segítséget senki sem adott. Lakásfelajánlásukat valaki más kapta meg, nem értik, miért kellett őket feleslegesen utaztatni valami távoli faluba. Volt valaki, aki azt a tanácsot adta; törjenek fel egy lakást és költözzenek be, így talán gyorsabban intézkednek ügyükben. Jelenleg a legolcsóbb szálláson, a Kerepesi úti volt munkásszállón alszanak. Hat ágyért kell külön fizetniük naponta egy 200 forint körüli összeget, tehát havonta 35.000 forintot kell összekoldulniuk csak a szállásra. Kettejük rokkantnyugdíjából erre nem futná sehogy sem. Elbúcsúznak, indulnak „haza”, a szállásra, a gyerekek vidámak, integetnek – az egész jelenet valahogy csak egy rosszul sikerült kirándulás végére emlékeztet, nehéz elhinnem, hogy holnap erre-jártamban újra itt találom őket.

Vida Zsolt Gergely

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

TEHET ÖN VALAMIT A JÖVŐÉRT?

igen

TÁMOGASSA a fiatalok egészséges lelki fejlődését és gyógyítását szolgáló ALAPÍTVÁNYT, a FOGÓDZÓ-T

TEVÉKENYSÉGÜNK: A LELKI BETEGSÉGEK FIATALKORI MEGELŐZÉSE önismereti csoportok, készség és kommunikációs fejlesztő tréningek útján, KORAI SZŰRÉSE névtelenül, önteszt segítségével GYÓGYÍTÁSA egyéni és csoport pszichoterápiával valamint családterápiával

Alapítványunk bő egyéves működése során az alábbi szervezetek által kiírt pályázatokon nyert támogatást: Társadalombiztosítási Főigazgatóság Mentálhigiénés Kuratóriuma, 1991-ben és 1992-ben

Magyar Hitelbank Egészséges Nemzetért Alapítvány, 1992-ben Szerencsejáték Alap, 1992-ben Ajánlóink a pályázatok során neves szakemberek voltak:

Dr. Bagdy Emőke

Dr. Linczényi Adorján

Dr. Veér András

Dr. Vikár György

A pályázati források azonban a folyamatos működésünkhöz nem elegendőek.

Jelenleg rendkívül kevés olyan szervezet van, ahová a fiatalok lelki problémáikkal fordulhatnak, és ott szakemberektől megfelelő segítséget kaphatnak.

Magyarország lakosságának egyharmadáról van szó. Az ő egészségük, jövőjük a tét!

Elég, ha csak a drog- és alkoholfogyasztás rohamos terjedésére, az öngyilkos és tanulmányaik befejezése után elhelyezkedni nem tudó fiatalok magas számára gondolunk.

De ha a helyzet nem ilyen súlyos, akkor sem tudnak a családi, életvezetési, szexuális és más hasonló gondjaikkal hová, kihez fordulni.

HOGY A JÖVŐBEN NE ÍGY LEGYEN

EHHEZ NYÚJT SEGÍTSÉGET A FOGÓDZÓ ALAPÍTVÁNY,

Tudjuk, Önnek sem közömbös, hogy gyermekeink megfelelnek-e a rájuk váró kihívásoknak!

Köszönjük támogatását

Dr. Rácz József

Dr. Révai Katalin

Dr. Szakács Katalin

Dr. Zentai Ágnes

Bankszámlaszámunk:

Konzumbank Rt.

217 98948 K-01 32229

Cím: 1026 Budapest,
Orsó u. 45/a. fsz.
tel.: 114-3356

Alig van ma Magyarországon esélye a lelki problémával küzdő fiatalnak arra, hogy értő segítségre találjon. Nem vállalja fel őt az intézményes egészségügy, hiszen „tűzoltásra” is alig futja az erejéből, pénzéből. Nem tudnak segíteni a szülők és a pedagógusok, hiszen maguk is segítségre szorulnak, szembe kell nézzenek az elszegényedés, a munkanélküliség rémével, újra fel kell építeniük összeomlott világképüket. Közben felnő egy nemzedék, akire senkinek sincs ideje, energiája, pénze, aki alig talál vonzót, követnivalót a szülei életében és nem találja a saját útját sem. Ők lesznek a jövő Magyarországa.

Mi, akik tapasztalatainkat az intézményes egészségügyben, oktatásban, családjogi és mentálhigiénés munkában szereztük, tudunk és akarunk tenni értük valamit. Ezért jött létre a Fogódzó Alapítvány 1991-ben. Tagjai: Dr. Révai Katalin pszichoterapeuta és Dr. Szakács Katalin pszichiáter, akik az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet Pszichoterápiás Ambulanciáján évek óta dolgozunk Ifjúsági Munkacsoportként, Dr. Rácz József pszichoterapeuta, aki a drogkérdés elismert szakértője hazánkban, a Magyar Szociálpszichiátriai Társaság és Magyar Narkológiai Társaság elnökségi tagja, az Alkoholológiai és Addiktológiai Szakmai Kollégium tagja, Vass Andrea pedagógus és mentálhigiénés szakember, Dr. Zentai Ágnes családjogász és családterápiás szakember.

Figyelmünket két fő területre irányítottuk: az egyik az ifjúsági közösségekben, iskolai osztályokban, munkahelyeken működtethető komplex mentálhigiénés szűrés és tréning, mely a közösség öngyógyító aktivitását hivatott feltámasztani és működtetni. A szűrés az általunk kidolgozott öntesztelt anonym módon történik, a kitöltő maga értékeli tüneteit és vonja le a szükséges konzekvenciákat. Ezt követi a csoportos konzultáció és tréning, majd egyéni konzultáció történik. A program a Társadalombiztosítási Főigazgatóság 1991. évi Mentálhigiénés pályázatán támogatást kapott. Munkánk másik fő iránya, hogy olyan rendelőt szeretnénk létrehozni és működtetni, amely módot ad a lelki zavarok kezelésére, akár egyéni, akár csoportos terápia formájában anélkül, hogy szorosan kötődne az egészségügyhöz és ezáltal, mint egy mellékhatásként „betegség karriert” indítana be. Ehhez a célunkhoz elnyertük a Szerencsejáték Alap egyszeri támogatását.

Munkánk anyagi fedezetét pályázatokkal és támogatásokkal teremtjük elő. Kérjük, legyen segítségünkre abban, hogy – hitünk szerint igen fontos – munkánkat folytatni, fejleszteni tudjuk.

Műhely

A TIN-TA – Tizenéves Tanácsadó története:

Budaörsön, 1987-ben összeállt egy tizenévesekből, néhány – pedagógus, gyámügyes, laikus – segítő felnőttekből verbuválódott kis csapat. Hús lelkes ember szabadidejében, felnőttek segítségével, tizenéves társaknak nehéz élethelyzetekben nyújtott támaszt.

Egy irodaépületnek aligha nevezhető pici szobában, saját készítésű szórólappal, maguk tervezte emblémával, és nagy-nagy izgalommal indultak hetente egyszer, a szerdai TIN-TA ügyeletei.

Öt év alatt négyszer költöztek az őket befogadó helyekről, egyik hely sem tűrte sokáig a kliensek másságát, szokatlan külsejét, eltérő viselkedését.

Több ezer fiatal fordult meg náluk, olyanok, akiknek máshol esélyük sem volt beilleszkedésre, saját korosztályuk megismerésére. Mentettek öngyilkosokat, befogadtak halmozottan fogyatékosokat. Játékos foglalkozásokat indítottak pszichológus szaktanácsadással. Kapcsolatot tartottak állami gondozottakkal, családból elűzött tizenévesekkel. Ahogy érkeztek hozzájuk a gyerekek, úgy érzékelték tehetetlenségüket az alapvető létfeltételek és intézményrendszer, szakemberek kínzó hiányát.

Nincs lakás, elég hely és több száz fiatalhoz már a szerdai alkalom kevésnek bizonyult. Kellott a bővített tér, a szakmaiság elmélyítése, az önálló, szabadabb és jobb feltételek megteremtése.

A második évben (hivatalosan) bejegyeztették az egyesületet és minden lehetséges pályázaton elindultak, hogy a szükséges anyagiakat megszerezzék.

– Az első jelentkezőtől egy esztendő telt el addig, amíg megnyitottuk -1990. óta folyamatosan működtetjük – otthonszállásunkat, családtalan, élettér nélküli fiataloknak – mondja Berki Éva pszichopedagógus, koordinátor tanár, a TIN-TA egyetlen főállású animátor dolgozója, vezetője. – Később kibővítettük a szerdai napokat a TIN-TA SOS péntekével. Sok száz laikus és szakember segíti munkánkat. Van egy állandó segítő csoportunk, akikkel már lehet deviáns fiatalokkal nevelésre, társadalmi beilleszkedésre fejlesztett programokat építeni.

– Rendszeresen visszatérő klienseitek között a család, környezet romboló hatására több a halmozottan hátrányos helyzetű, egészségileg is károsodott, elhanyagolt fiatal. Mit nyújthat számukra a TIN-TA?

– Gyerekeink már tizenéves koruktól kallódnak, az utcán sodródva barátokat keresnek galerikhez. Egyre intenzívebben közelednek a deviáns értékekhez. Elfogadják természetes közegként a munkakerülést. Drog, alkohol, bűnözés, lézengés, felelőtlen rongálás, agresszió, céltalan napról napra létezés... Egyre messzebb kerülnek a normatartó világtól. Külsejük és kommunikációjuk is gátolja másságuk elfogadását idegen közegben. A TIN-TA egyik fontos alapelve ennek a másságnak az el- és befogadása. Türelmes, megértő, segítő-elfogadó, szeretettel teli bánásmód speciális légkört és eszközöket igényel: hosszú, tervezett átalakító folyamatot és kiváló, emberséges, elkötelezett szakembereket, illetve a szakértőkkel tartott folyamatos kapcsolatot.

– Mi történik a normaszegőkkel, az elszigeteltekkel, a „kivetettekkel” ?

– Tudatosan tervezett, egyéni és csoportos fejlesztő programjaink: a drogos önszolgáltatók, a GARÁZS otthonközössége, a kreatív foglalkozás, súlyosabb esetben a problémakezelő csoportos beszélgetés sokat segít. A TIN-TÁ-ba kerülők még a szálláson is szabadon tartózkodhatnak. Választhatnak, hogy a közösen alakított szabályokat betartva velük vagy máshol akarnak élni. Többször megpróbálják a beilleszkedést a TIN-TÁ-n kívül is, és ha érzik, hogy nem sikerült, akkor az „otthonuk” mindig visszafogadja őket. A szálláson már erősebb a kötelék, de innen kikerülve a szolgálat közösségeibe naponta bejárhatnak. Múlt évtől a terápiás folyamat fontos része, hogy a szálláson és a szolgálatban tanított munka és követelmények termelőmunkával, egy MŰHELY megalakításával, az ott gyártott termékek eladásával is kiegészülnek.

– Mit kell tudni a Tizenéves Tanácsadó Otthon-szállásáról?

– Egy szállás létrehozását már régóta fontolgattuk, de az egyesületet még nem éreztük elég erősnek, hogy egy profilbővítésbe fogjunk. Gyerekeink válságos helyzete azonban szükségessé tette a kríziskezelő szállás kialakítását. Többségük valóban az utcán élt hónapok óta, éheztek, alvási, tisztálkodási lehetőségeik nem voltak. Az otthon szálláshelyen élők – a viszonylag önálló életvitel miatt – megtapasztalhatják, hogyan válhatnak saját életük alakítóivá. Folyamatos egyéni és csoportos foglalkozások hatására erősödik az önértékelésük, csökken a kiszolgáltatottság érzésük.

Működésünk kezdetén nem volt a maihoz hasonló „házsabályunk”. Az eseteink függvényében új és új megállapodásokra volt szükségünk. A hiányosságaink pótlására vonatkozó pontok nemcsak a segítők, hanem maguk a segítettek közreműködésével kerültek be a szerződésbe.

Ezenkívül a Tizenéves Tanácsadó Adatbankja is nagy segítségére van a szálláson élőknek. Így a lelki támaszkodáson túl konkrét munkahely címeikkel, népkonyhák címeivel is tudjuk támogatni a hozzánk fordulókat. A közös munkának – a szombat délelőtti takarítás, a közös bevásárlások, meszelési, festési akciók – nagyon fontos szerepet szántunk. Legnagyobb gondunk jelenleg az épülettel és a nyomorban szerzett felszerelési tárgyak kicserélésével van.

– Kik dolgoznak a tanácsadóban?

– Jelenlegi működésünkben éjjeli, nappali házgondozóval, esetsegítővel, védőnő- orvos szakemberekkel dolgozunk.

– A TIN-TA programjainak azonos a gyökere. Célját, munkamódszerét és terápiás légkörét hasonló elvek szerint dolgozzátok ki?

A fiatalok súlyos, sürgős, tömeges gondokra keresnek válaszokat. Alakítottunk egy összefüggő védőhálót, amely átmenet, segítő hely ahhoz, hogy a kliensek rehabilitálva/habilitálva beilleszkedhessenek a normál társadalmi körülmények közé. Érzelmi – akarat – halmozott sérüléseik csökkenjenek, amennyire csak az egészséges életvitelhez ez szükséges, és a saját állapotához mérten ez lehetséges. Ez kegyetlenül nehéz munka...

Elrontott évtizedeket kellene a mérleg másik serpenyőjébe egyensúlyozni, sérüléseket gyógyítani, személyiségeket befolyásolni. A fejlődés többször elakad, a zsákutca ismét sérüléshez vezet kliensünk már-már önállóuló életútján. Ám a TIN-TÁ-ban újra és újra megadjuk az esélyt a tizenévesből lassan huszonevéssé, a gyerekből felnőtté vált barátunknak és magunknak – az életre...